

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

SUÇLULUK SORUNU

ALMANYA'NIN SİYASAL SORUMLULUĞU ÜZERİNE

KARL JASPERS

Gökhan Yavuz Demir'in takdimiyle

Suçluluk Sorunu
Karl Jaspers

Orijinal Adı: Die Schuldfrage

İthaki Yayınları - 1004

Yayına Hazırlayan: Gökhan Yavuz Demir
Kapak Tasarımı: Şükrü Karakoç
Sayfa Düzeni ve Baskıya Hazırlık: Kübra Tekeli
1. Baskı, Nisan 2015, İstanbul

ISBN: 978-605-375-453-4

Sertifika No: 11407

Türkçe çeviri © A. Emre Zeybekoğlu, 2015
© İthaki, 2015
© Karl Jaspers

Bu eserin tüm hakları Onk Telif Hakları Ajansı aracılığıyla satın alınmıştır.
Yayıncının yazılı izni olmaksızın alıntı yapılamaz.

İthaki™ Penguen Kitap-Kaset Bas. Yay. Paz. Tic. Ltd. Şti.'nin yan kuruluşudur.
Bahariye Cad. Dr. İhsan Ünlüer Sok. Ersoy Apt. A Blok No: 16/15 Kadıköy - İstanbul
Tel: (0216) 348 36 97 - Faks: (0216) 449 98 34
editor@ithaki.com.tr – www.ithaki.com.tr – www.ilknokta.com

Kapak, İç Baskı: Deniz Ofset Matbaacılık
Gümüşsuyu Cad. Topkapı Center, Odin İş Merkezi No: 403/2 Topkapı-İstanbul
Tel: (0212) 613 30 06 - Faks: (0212) 613 51 97
Ücretsiz PDF Kitapları: <https://www.rantey.org>

Karl Jaspers

SUÇLULUK SORUNU

Almanya'nın Siyasal Sorumluluğu Üzerine

Çeviren

A. Emre Zeybekoğlu

İÇİNDEKİLER

Karl Jaspers ve Suçluluk Sorunu Üzerine Gökhan Yavuz Demir	7
Önsöz	19
Almanya'nın Manevi Konumu Hakkındaki Konferanslar Dizisine Giriş	21
Kitabın 1946 Baskısının Önsözü	31
1. Birbirimizle Konuşmak	36
2. Aramızdaki Büyük Farklılıklar	43
3. Müteakip Tartışmaların Planı	50
Suçluluk Sorunu	53
A. Ayrım Şeması	56
1. Dört Suç Kavramı	56
2. Suçun Doğurduğu Sonuçlar	61
3. Şiddet-Hukuk-Merhamet	62
4. Kim Hüküm Verir ve Kim ya da Ne Hakkında Hüküm Verilir?	64
5. Savunma	69
B. Almanların Sorunları	73
I. Almanların Suçları Arasındaki Ayrımlar	77
1. Suçlar	77
2. Siyasi Suç	89
3. Ahlaki Suç	91

4. Metafizik Suç	100
5. Özet	102
a. Suçun Doğurduğu Sonuçlar	102
b. Kolektif Suç	104
II. Olası Özürler	111
1. Terörizm	111
2. Suç ve Tarihsel Bağlam	113
3. Başkalarının Suçları	119
4. Herkesin Suçu mu?	126
III. Günahlarımızdan Arınmamız	131
1. Arınmaktan Kaçınmak	133
2. Arınma Yolu	145
Suçluluk Sorunu Hakkında 1962 Tarihli Sonsöz	152

KARL JASPERS ve SUÇLULUK SORUNU ÜZERİNE

“İster kazanç, ister suçunu cezasız atlatmak için olsun, insanın sorumluluktan kurtulmasına kesinlikle imkân yoktur.

‘Bu sebeple insanoglunun dünyada başvurduğu en boş, en umutsuz, en aptalca iş sorumluluktan kaçmaya çabalamasıdır. Çünkü sorumluluktan kaçması, insanın kendine ve topluma karşı işleyebileceği en sefil suçtur.

Dünyada yalnız sorumluluktur ki hiçbir şart altında, insan onu kavrayamadığını ileri süremez. Çünkü namuslu insanda, bunun şuuru olmasa bile sezgisi mutlaka vardır.

Bütün toplumsal ve kişisel alçaklıklar insanları sorumsuzluğa alıştırmakla başlar, sorumsuzlukta tutmakla sürdürülür.

Sorumluluklarımızdan kaçıp kurtulmaya çabaldığımız sıralarda bütün kalleşlik gücümüzü kullanırsınız ki...”

Kemal Tahir, Kurt Kanunu

Suçluluk Sorunu’nun başında yer alacak Karl Jaspers hakkında bir yazıya Kemal Tahir’den bir alıntıyla başlamanın

nasıl bir mantığı olabilir ki! Mantığı şudur ki Emin Bey, yeni çıkacak olan Heidegger'in *Varlık ve Zaman*'ından parçalar okuyunca aklına gelenleri bu şekilde kağıda dökmüştür. Heidegger, Jaspers ve Emin Beyin yollarının kesiştiği bir meseledir suçluluk ve sorumluluk meselesi. Aktörler ve mağdurlar farklı tarihsellikler ve toplumsallıkların ürünü olsalar da bazen herkesin ve hepimizin yolu suçluluk sorununun kavşağında kesişir.

Varoluşçuluğun önde gelen isimlerinden olan ve görüşlerini insanın kendi varoluşunun dolaysız bilincine dayandıran, Nazi iktidarının ve II. Dünya Savaşı'nın yol açtığı felaketlere tepki içeren son dönem çalışmalarına dünya felsefesi adını veren Alman filozof Karl Jaspers (1883-1969), kariyerine fenomenolojinin metodlarını klinik psikiyatriye uyarlayarak başlamıştı. Psikolojideki başarıları ona 1913'te Heidelberg Üniversitesi'nde bir felsefe kürsüsü getirmişti. 1916'da psikoloji doçenti, 1920'de felsefe doçenti ve 1921'de de felsefe profesörü olmuştu. Ününü 1919 yılında yayınladığı *Psychologie der Weltanschauungen*'e [*Dünya Görüşlerinin Psikolojisi*] borçluydu.

Jaspers'e göre insanın varoluşu yalnızca dünyada var olması değil, aynı zamanda insanın varolma özgürlüğü de demektir. İnsanı kendisi olan hakiki birey haline getiren en temel karakteristik özgürlüktür. Çünkü Jaspers'de özgürlük, ahlâkî sorumluluk problemini ortaya çıkaracak olan seçimle doğrudan ilişkilidir. Zira tercihte bulunmak, özgür olmak anlamına gelir: Ben benden bekleneni gerçekleştirmek, bana dayatılmış olan kimliği ve değerleri olduğu gibi kabullenmek yerine, özgürce kendi kimliğimi yarattığım, kendi değerlerimi inşa edebildiğim, yani özgürlüğümü varedebildiğim ölçüde varolurum. Özetle varolmak, kişinin özgür olduğunun

bilincinde olmasından başka bir şey değildir.

Elbette bu özgürlük mutlak ve koşulsuz değildir. Jaspers'e göre özgürlük sadece bu dünyada değil, aynı zamanda öznelerarası bir ortamda da gerçekleşir. Bu nedenle ötekinin özgürlüğüm için hem muazzam bir destek hem de yok sayılamayacak bir köstek olduğu aşikârdır. Öteki beni kendisi gibi veya sürünün bir parçası olmaya zorlayabileceği gibi, bana *Existenz* (istikrarlı bir özü, sabit bir mahiyeti bulunmayan, sadece birtakım imkânlardan ibaret bir benlik olan varlık, varoluş) mücadelede sevgi yoluyla umulmadık bir güç de verebilir. Kısacası Jaspers, her insanın hem kendisiyle kalmasını hem de başka insanlarla birlikte gelişmeyi ve gerçekleşmeyi araması gerektiğini savunur.

İnsan, Jaspers'e göre, aynı zamanda kendisi olma düzeyinde acı çeker ve kendisini bu acıdan kurtaramaz. O vakit *Existenz* yahut da *Existenz*inde yol kateden insan için, ötekinin acısına kayıtsız kalmak kadar başkalarının *Existenz*ini engellemek de bir suçtur. Jaspers'e göre ötekinin *Existenz*i uğruna hiçbir şey yapmamak da suç teşkil ettiği için; *Existenz* sorumlu olmayı, ötekilerin de *Existenz*ini gözetmeyi ve bu yolda eylemler sergilemeyi gerektirir.

1920 ile 1930 arası bu konular üzerine yoğun bir tefekküre dalan Jaspers, nitekim bu düşüncelerini 1931'de *Die geistige der Situation der Zeit [Man in the Modern Age]* başlığı altında yayınladı. Kitle ve makine çağının hayli tehlikeli kişisizleştirici eğilimlerine ve planlamacı tavırlarına, modernitenin varlığın kadim zamanlardaki sürekliliğini dinamitleyip, varlığı parçalayan ve farklı varlık türleri arasındaki sahil ve uyumlu ilişkiyi ortadan kaldıran yaklaşımına yönelik bu kitapta geliştirdiği düşünceler ile özgürlük, suç ve sorumluluk üzerine görüşleri elbette 1946 tarihli *Suçluluk Sorunu*'nun ruhuna derinlemesine nüfuz etmiştir. Ama iki

kitap arasında mutlaka sözü edilmesi gereken ve Jaspers'in hayatına gölgesini düşüren bir dostluk ile bir büyük savaşın acıları var.

Husserl'in, eşine "fenomenolojik çocuğu" olarak tanıttığı Heidegger ile 1920 yılında Karl Jaspers de tanışmıştı. İki filozof da Jaspers'in "sınır durum" dediği, normalde *Existenz*imizi saran aldırışsızlık bulutlarının dağıldığı ve ansızın hayata, bilhassa da ölüme dair asıl sorularla yüz yüze kaldığımız durumlara müşterek bir ilgi duyuyordu. Önce mektuplaşmalarla, sonraysa 1922'de Heidegger'in bir hafta Heidelberg'de misafir olmasıyla pekişen dostlukları her ikisi için de unutulmaz bir tecrübe olmuştu. Nitekim çok geçmeden kendilerine *Kampfsgemeinschaft* (kol kola girmiş yoldaşlar) demeye başlamışlardı. Bu dostluk, Jaspers'in kâh Heidegger'e hayranlığıyla kâh dostunun içine bir şeytan girdiğine dair kaygılarıyla o yıllarda yoğunluğunu hiç kaybetmemişti. Ta ki Heidegger'in 1933 Nisan'ında Kara Orman'daki kulübesini terk edip Freiburg Üniversitesi'nde rektör olarak göreve başlamasına kadar.

Nazilerin iktidarı ele geçirmesinden kısa bir süre sonra Mart 1933'te Heidelberg ziyaretinde, sohbet politikaya geldiğinde Jaspers'e "insan politikanın dışında kalmamalı" diyen Heidegger çok açık bir politik tavır sergilemeye başlamıştı. Mayıs ayındaki son karşılaşmalarında, dostunun Yahudiler hakkında kesinlikle Naziler gibi düşünemeyeceğini savunan Jaspers ile Heidegger arasında şöyle bir diyalog geçmişti:

H: Ama Yahudilerin oluşturduğu tehlikeli bir uluslararası şebeke var.

J: Adolf Hitler gibi eğitimsiz, yontulmamış bir adam Almanya'yı nasıl yönetebilir ki?

H: Kültürün önemi yok. Şu büyüleyici ellere bir bak.

Jaspers için ne büyük şok olsa gerek! Ama arkası da gelecekti. Çok geçmeden karısı Yahudi olduğu için Jaspers devlet düşmanı ilan edildi. 1933'ten sonra üniversite kurullarından uzaklaştırıldı. 1937'de Nazilerle işbirliğine yanaşmadığı için profesörlük unvanı geri alındı ve yazılarına yayın yasağı getirildi. Artık Almanya'da çalışamaz hale gelmişti. 1942'de karısının Almanya'da kalması şartıyla İsviçre'ye gitmesine izin verildi. Ancak Jaspers bu haysiyetsiz teklifi redderek karısından ayrılmadı. Yahudi kadınla evli bir Nazi-karştı olarak savaşın sonuna kadar sefalet içinde verdiği hayat mücadelesi belki de *Suçluluk Sorunu*'na şöyle yansımıştır: "Memlekette kalmış olmanın sıkıntısı, kendi ülkesinde terk edilmişlik ve dışlanmışlık, sürekli tehdit altında yaşamak, acil durumlarda yapayalnız kalmak ve birkaç arkadaş dışında herkesin kendisinden uzak durmasıdır ki bu birkaç kişiyle görüşmek de onları tehlikeye attığı için yeni sıkıntılar doğurur." Unutmayalım ki o kâbus yıllarda sürekli korku içinde yaşayan Jaspers ile eşi, yanlarında her zaman köşeye sıkıştıklarında kullanmak için zehir kapsülleri taşıyorlardı.

İşte *Suçluluk Sorunu*'nun arkasında bu hayal kırıklıkları ve acılar vardır.

Politik eserlerinin belki de en iyisi olan 1946 tarihli *Suçluluk Sorunu*'nda [*Die Schuldfrage*], savaş suçları ile insanlığa karşı suçların oluşmasında fail olan herkesin politik açıdan suçlu olduğunu, Almanya'nın ahlâkî ve politik yeniden doğuşunun ise ulusal suçun kabul edilmesi ve toplumsal arın-

ma ile mümkün olabileceğini ileri sürdü. Nazizmin kurbanları arasına girmemek için maskeli bir hayat süren ve olayları görmezden gelmeyi tercih edenleri ise ahlk açıdan sorumlu tuttu. Ama son tahlilde dönemi yaşıyan herkes aynı sorumluluğu taşıyor ve aynı suçu paylaşıyordu. Alman halkının yaşıdığı sosyal çöküntüyü aşıması ve yeniden gelişkin ve ahlk açıdan sorumlu bir demokrasi kurabilmesi ancak bu ortak suçla yüzleşmek ve sorumluluktan kaçmakla mümkün olacaktı.

Holocaust meydana daydı. İyi ama bu holocaustun öznesi kimdi? Eylem ortadaydı ve Jaspers de bu eyleme kendi felsefesinin temel kavramları olan insan ve sorumluluk üzerinden bir özne arıyordu. Bütün Almanlar mı suçluydu? Holocaustun öznesi bütün Almanlar mıydı? Bu sorunun cevabını verebilmek için önce suçlar arasında bir ayırım yaptı. Buna göre dört tip suç vardı: 1) nesnel biçimde kanıtlanabilir ve şüphe bırakmayacak denli açık yasaları ihlal eden eylemlerin suç teşkil ettiği ve yargı merciinin mahkemeler olduğu *cezai suç*; 2) devlet adamlarının ve bir devlete yurttaşlık bağıyla bağlı herkesin eylemlerine dayanan ve yargı merciinin dış politikada galip gelenlerin otoritesi ve iradesi olduğu *siyasi suç*; 3) daima bir birey olarak hareket eden “ben”in, eylemlerinin ahlk açıdan sorumluluğunu taşıdığı ve yargı merciinin kişinin kendi vicdanı olduğu *ahlk suç*; ve 4) insanoğlunun bir yesi olarak insanları dünyadaki her haksızlık ve her adaletsizlikten, bilhassa kendi zamanında veya bilgisi dahilinde işlenmiş suçlardan müştereken sorumlu kılan bir dayanışma duygusunun varlığından ötürü, bu kötülükleri engellemek için elimden geleni yapmayarak “ben”im de suç ortağı haline geldiğim ve yargı yetkisinin yalnızca Tanrıya ait olduğu *metafizik suç*.

Peki kim kimi suçlamaktadır? Sanık ya dışarıdan suçla-

nır ki bu durumda dünyanın onu suçladığını duyar; yahut da içeriden, kendi ruhu tarafından suçlanır ki suçluluk sorunu başkalarının bize yönelttiği bir sorudan ziyade, bizim kendimize yönelttiğimiz bir soru olmalıdır. Jaspers bu toplumsal arınma için sorunun içeriden yükselmesini arzulamaktaydı.

Fakat tam bir felaket sonrası sefalet içindeki Alman toplumunun ne böyle bir yüzleşmeye ne de arınmaya ayıracak vakti vardı; aksine herkes kendini aklayarak veya başkalarını suçlayarak hayatta kalmaya çalışıyordu. Jaspers suç ve suçluluk üzerine muazzam bir felsefi refleksiyon geliştirmişti ama yurttaşları yeni masumiyet maskelerini Müttefiklere şirin gözükmek için takmaya çalışıyordu. Bu nedenle görüşleri boşluğa toslayan ve büyük bir sessizlikle karşılaşan Jaspers, ikinci büyük hayal kırıklığıyla Almanya'yı terk ederek Basel'de felsefe profesörlüğüne başladı.

Jaspers 1969'da öldüğünde arkasında yayınlanmış otuz kitap, otuz bin sayfaya yakın el yazması, çok sayıda önemli mektup ve hiçbir şekilde niceliğe vurulamayacak büyüklükte hayal kırıklıkları bıraktı.

Peki ama neredeyse yetmiş yıl sonra bu kitap bizim için ne anlam ifade ediyor?

Jaspers'in bu kitabını, savaş sonrası kuşağın bir mensubu olan hukukçu ve romancı Bernhard Schlink'in yine bu konuya hasredilmiş teorik metni *Geçmişe İlişkin Suç ve Bugünkü Hukuk* ve romanı *Okuyucu*'yla birlikte, kendi toplumsal tarihimiz ve bir arada yaşama irademiz için yeniden ve ciddi düşünme daveti olarak da okuyabiliriz.

Suçun daima geçmişte kalana dair olduğu doğrudur. Ama geçmişe ilişkin suç (*Vergangenheitsschuld*), o dönemi yaşayan kuşağa tümüyle sirayet etmiş bir suçtur. Söz ko-

nusu dönem çoktan tarihin tozlu sayfalarında kalsa bile, gölgesi şimdinin üstüne vurur ve sonraki kuşaklara da bir tür suçluluk ve sorumluluk duygusu bulaştırır. Geçmişimiz öyle kolayca kurtulabileceğimiz, yok saydığımızda veya unutmak istediğimizde bir duman halinde lambasına dönecek Alaaddin'in Cin'i değildir. Geçmişimiz sadece tarih değil, aynı zamanda bugünümüzün geleceğidir de.

Geçmiş, bugün üzerinden geleceğe bağlayan bağ, aynı zamanda coğrafyayı kültüre ve yer altındaki ölüleri yer üstündeki biz canlılar ile bizim doğmamış çocuklarımıza da bağlayan sorumluluk bağıdır. Bizler, atalarımız kadar çocuklarımıza da borçlu olduğumuz için sorumluluğumuzdan kaçamayız; çünkü geçmişimizden kaçamayız.

Belki de biz Almanların yaptığının aksine geçmişimizle barışamadığımız için bugünümüzle de barışamıyoruz; geçmişimiz üzerine düşünmediğimiz için geleceğimiz her zamankinden daha belirsiz bir hâl alıyor. Sadece geçmişimizle değil birbirimizle de iletişim kuramıyor, birbirimizle slogan atmadan, ezber tekrarlamadan konuşamıyoruz. Jaspers'in 1946'da Almanlara önerdiği şey bizim için bugün acil gerekli: Birbirimizle konuşmayı öğrenmeliyiz. Çünkü birbiri-mizle konuşmayı öğrenmek, kendi ezberlerimizi tekrarlama arzumuzdan vazgeçtiğimiz ve ötekinin de ne düşündüğünü cidden dinlemeye açık olduğumuz anlamına gelir.

Bir takım kesin hükümleri heyecanla savunmak, slogan atmak, hamaset edebiyatıyla coşmak ve coşturmak çok kolay ve maalesef hiçbir derde de درمان değil; oysa olanları sükûnet içinde sağduyuyla tartarak düşünmek ise çok zor ve buna yönelik hakiki bir talebimiz de yok. Düşünmemek, ezber tekrar etmek kolay, düşünmek ve ezber bozmak-sa zordur. Safları sıklaştırmak ve zamanın istihkâm ettiği mevziileri savunmak kolay, yalnız kalmak ve pozisyonunu

tekrar tekrar gözden geçirmek için mevziiler arası hareket etmek zordur. Ne ara kolayı bu kadar seven ve zora gelemeyen insanlar olduk sahi!

Cevapların konforundansa, cevapları itimatsız kılacak denli soru ve daha fazla soruyu dillendirmek şart. Elbette bu soruların bizi kucağına atacağı sorumluluk karşısında da geri adım atmamaya hazır olmak gerekir. Bu bir tür düşünmeye, kendimiz üzerine, biz hakkında düşünmeye davettir ve düşünmek sorumluluk gerektirir.

İstedığımız kadar yok saymaya dayalı teselli, gizleme, bahane ve üstünü örtmeye yaslanmış sahte bir hoşgörüyü kendimizi aldatmaya çalışalım. Hiç fark etmez. Sonuçta birbirimize ve bizi “biz” yapan tarihimize aidiz. Kimsenin sanık veya yargıç olmadığı, aksine hepimizin hem sanık hem savcı hem de yargıç olduğu bir tarih bu.

Yıllarca diğer insanların aşağılanmalarına öyle veya böyle, susarak veya içimizden konuşarak, alkışlayarak veya görmezden gelerek, açıktan onay vererek veya zımnen destekleyerek ortak olduk. Bunu hâlâ devam ettirmek istiyor muyuz sahiden? Yoksa Jaspers’in dediği gibi birbirimizi bulmak, birbirimizle konuşmak, birbirimizi ikna etmeye çalışmak ve bir arada mı yaşamak istiyoruz?

Hepimiz kendimizi temize çıkararak ve karşıtlarımızı/ hısımlarımızı/ötekimizi suçlayarak yaşamaya devam etmek istiyoruz. Ama devam edemiyoruz. Bu da bizi daha öfkeli kılıyor. İyi ama neden bu kadar öfkeliyiz? Ve neden yaşadıklarımız, hissettiklerimiz, değer verdiklerimiz, kutsallarımız ve eylemlerimiz giderek birbirinden farklılaşıyor? Bütün bu sorular nedeniyle bugün kendimizi her zamankinden daha sıkı gözden geçirmeliyiz.

“Sorun” kelimesinin sinsi bir *petitio principii* olduğunu unutarak Kürt sorununundan, Ermeni sorununundan, Türban sorununundan, Alevi sorununundan, bir STK başkanının “kadına şiddet sorunu”ndan bahsederken rahatlıkla kullandığı gibi Kadın sorununundan öylesine bahsediyor ve bu sorunların ortak hayatımızın ve ortak tarihimizin kucağına bıraktığı ortak sorunlarımız olduğunu anlamayı denemiyoruz.

Çoğunluk ve iktidara/devlete/egemene sırtını yaslayarak varlıklarına varlık katanlar, hakikati tekellerine aldıklarından emin bir şekilde ötekilerin varlıklarının da kendi varlıklarına tâbi olmasını istiyorlar. Ama dışlananların, ezilenlerin, sessizleştirilenlerin acılarına körlüğün yol açacağı derin adaletsizlik, bir arada yaşama imkânlarını dinamitleyecek kadar toplumun her hücreğine nüfuz ederse, bu durumda hepimiz kaybederiz.

Şark kurnazlığıyla kendimizi avutmaya devam da edebiliriz ve sirk gösterisi “bu topraklarda hiç ırkçılık olmadı; hiç Ermeni öldürmedik; savaş sırasında hem onlardan hem de bizden kayıplar oldu; ölen Ermeniler Ruslarla bize iş çeviriyordu; Ermeniler daha çok katliam yaptı; Varlık Vergisi ile azınlıklara zulmetmedik; kadın bize emanettir, kadın çiçektir; vatanını milletini seven, devletine saygılı Kürdün ne sorunu olabilir; bütün dünya bize düşmandır; Batı önce kendi kanlı tarihinin hesabını versin; bizi bölmeye çalışanların oyununa gelmemeliyiz; birlik ve beraberliğe bu en çok ihtiyaç duyduğumuz günlerde; ne, biri sorun mu dedi, ne sorunu?..” tadında her gün yeniden sahnelenir. Ama başkalarını da suçlayarak kendi suçunu aklamaya çalışmak veya akladığına inanmak, olsa olsa vicdanımızın yüzeyde seyrettiğine delâlettir. Ve yüzeysel bir vicdan, arınmaktan uzak olduğu için, kendisine “yüz yıl önce ne oldu” veya “otuz

* Mantık ve retorikte döngüsel nedensellikten doğan bir tür safsata.

yıldır Kürtlere yaptığınız zulüm ne” diye sorulduğunda hemen öfkelenir. Ve yine ancak yüzeysel bir vicdan istifini hiç bozmadan bütün bu suçlamaları haksız diye geçiştirmeye devam eder.

Hukukî ve politik olan dışarıdan suçlamanın aksine, ahlâkî ve metafizik yanı ağır basan kendimizi içeriden suçlayabilmeyi denesek, yani dünya karşısında kendimizi aklamaya çalışmaktansa kendimizi birbirimizin gözünde aklamayı denesek; o vakit birbirimize karşı suçlarımızla yüzleşmemizden bir arınma ve bu arınmadan da yeni bir politik özgürlük doğabilir.

Diyalog, taraflardan birinin diğerine kendisini tek taraflı empoze etmesinin aksine katılımcılar arasında bir karşılıklı ilişkiyi ve etkileşimi içerir. Diyalogun özgürleştirici gücü burada yatar. Diyalogun tarafları eşit olarak, birbirlerini anlamaya gönüllü olarak sohbete girdiklerinde hem dönüşür hem de dönüştürürler; diyalogun sonunda, diyalogun başındaki kişiler degillerdir artık; değişmişler ve değiştirmişlerdir. Bu nedenle konuşmalıyız. Konuşmalıyız ki dönüşelim ve dönüştürelim, değişelim ve değiştirelim. Hem kendimizi hem birbirimizi. Birbirimize ve tarihimize asgari bir sorumluluk da bunu gerektirir zaten.

Bernhard Schlink *Okuyucu* romanında şöyle soruyordu: “Yalnızca dehşet, utanç ve suçluluk duyarak susmalı mıyız? Nereye kadar?” Kendi tarihimiz Almanların tarihinden çok farklı seyrettiği için bizim durumumuzda soru şöyle sorulabilir: “Hiç üstümüze alınmayarak, yok sayarak, üste çıkmaya çalışarak susmalı ve susturmalı mıyız? Daha ne kadar?”

İşte bu nedenle Karl Jaspers’in *Suçluluk Sorunu*’nu, daha adil ve özgür bir toplumsal geleceğimiz için bütün sorunlarımız üzerine birbirimizi suçlamadan ve kendimizi aklamaya çalışmadan açık yüreklilikle konuşma daveti olarak

okuyunuz. Unutmayalım ki Jaspers'in de altını çizdiği gibi; geçmişte göklere çıkarılan şeylerle şimdi mücadele edildiği, geçmişte mücadele edilen şeylerinse şimdi göklere çıkarıldığı bir yerde, gerçekte anlamlı ve bize umut verecek bir fark yoktur. Gelin geleceğimiz için, birbirimiz için ve bir arada yaşayabilmemiz için anlamlı bir fark yaratmaya cüret edelim!

Gökhan Yavuz Demir
Bursa, Nisan 2015

ÖNSÖZ

1945-46 kış s6mestrinde Almanya'nın manevi konumu hakkında gerçekleştirilen bir dizi konferans arasından, suçluluk meselesine ilişkin olan saatlerin içeriği burada yayınlanıyor.

Büt6n bu tartişmalarla, bir Alman olarak, Almanlar arasında açıklık ve fikir birliğini teşvik etmek, insan olarak, diğer insanlarla birlikte hakikat için g6sterdiğimiz çabaya iştirak etmek arzusundayım.

Heidelberg, Nisan 1946

ALMANYA'NIN MANEVİ KONUMU HAKKINDAKİ KONFERANSLAR DİZİSİNE GİRİŞ

Bugün Almanya'da el ele vererek manevi açıdan yolumuzu bulmak zorundayız. Henüz ortak bir zeminde buluşamadık. Bir araya gelmeye çalışıyoruz.

Vereceğim konferansların konusunu oluşturan şeyler, hepimizin (herkesin kendi çevresinde) ettiği sohbetler sırasında oluştu.

Herkes burada aktardığım düşünceleri kendi açısından ele almalı –muteber düşünceler olarak hemen kabul etmemeli; aksine, tartmalı– ama hemen karşı çıkmamalı da; aksine, gözünün önüne getirmeye ve sınamaya çalışmalı.

Birbirimizle konuşmayı öğrenmek istiyoruz. Bu da, kendi fikrimizi tekrarlamak arzusunda olmamamız, ötekinin ne düşündüğünü dinlememiz anlamına gelir. Yalnızca iddiada bulunmak istemiyoruz; aksine, bir bağlam çerçevesinde düşünüp taşınmak, gerekçelere kulak vermek, yeni bir görüşü benimsemeye hazır olmak istiyoruz. İçten içe kendimizi ötekinin yerine koymayı denemek istiyoruz. Evet, bize karşı çıkanı adeta aramak istiyoruz. Çelişik olan içinde ortak olanı kavramak, katılınmayan görüşlerin, sohbetin ümitsizce sona ermesine yol açacak şekilde alelacele sabitlenmesinden daha önemlidir.

Birtakım kesin hükümleri heyecanla savunmak çok kolaydır; olanları sükûnet içinde zihinde canlandırmak ise

zor. Dik kafalı iddialarla iletişimi koparmak kolaydır; sürekli ileri sürülen iddialardan hareketle gerçekliğin zemini-ne nüfuz etmek ise zor. Kendini daha fazla düşünüp taşın-maktan kurtarmak için bir fikri hemen kavramak ve buna sıkıca tutunmak kolaydır; adım adım ilerleme kaydetmek ve asla daha fazla soru yöneltilmesine engel olmamak ise zor.

Düşünüp taşınma istekliliğini yeniden oluşturmak zorundayız. Gurur, ümitsizlik, öfke, dik kafalılık, intikam ve horgörü gibi duygulara kapılmamamız; aksine, bu duyguları dondurmamız ve gerçeğin ne olduğunu görmemiz de buna dâhildir.

Gelgelelim, birbirimizle konuşmamız konusunda tersi de varittir: Her şeyi sorumluluk yüklenmeden düşünmek ve asla bir karara varmamak kolaydır; her bakımdan açık düşüncenin parlaklığı içinde gerçek bir kararı yakalamak-sa zor. Konuşma yoluyla sorumluluktan kaçmak kolaydır; dik kafalılık etmeden kendi kararına bağlı kalmak ise zor. İçinde bulunulan durumda, her daim en az direncin olduğu yönde ilerlemek kolaydır; kesin bir kararın kılavuzluğunda düşüncenin her türlü oynaklığı ve esnekliği vasıtasıyla üzerinde karar kılınmış yolu takip etmek ise zor.

Eğer gerçekten birbirimizle konuşabileceksek kaynakların [kökensel olanın] alanına gireriz. Bunun için, diğeriyle samimi olmayı gerektiren ve güven telkin eden bir şeyin sürekli içimizde bulunması şarttır. Daha sonra, karşılıklı konuşma esnasında, gerçek olana birlikte kulak verdiğimiz ve işittiğimiz suskunluklar mümkün hale gelecektir.

Bu nedenle, birbirimize öfkelenmeyi değil, aksine, birlikte bir yol bulmaya çalışmayı istiyoruz. Şiddetli heyecan, konuşanların gerçekliklerine karşı çıkar. Diğerini incitmek için coşkulu bir biçimde göğüs göğüse çarpışmak istemi-

yoruz; yalnızca diğerini gücendirme amacını güderek kendinden memnuniyet halinde övünmek istemiyoruz. Ancak dikkatli bir çekingenliğin yol açtığı hiçbir sınır, kaynağını gizleme ediminden alan hiçbir mülayimlik, aldatmanın can verdiği hiçbir teselli olmamalı. Sorulmaması gereken hiçbir soru, korunacak tercihe şayan ve doğal görülen hiçbir şey [*Selbstverständlichkeit*], hiçbir duygu, hayatımızı sürdürmeyi katlanılır kılan hiçbir yalan [*Lebenslüge*] yoktur. Ne var ki meydan okuyan, temellendirilmemiş, üzerinde pek düşünülmeden alınmış kararlar vasıtasıyla terbiyesizce başkasına karşı çıkmaya izin verilmemeli. Birbirimize aidiz; birbirimizle sohbet ederken ortak bir sorunumuz olduğunu hissetmeliyiz.

Bu tür bir sohbette kimse ötekinin yargıcı değildir; herkes hem sanık hem de yargıçtır. Yıllarca diğer insanların aşagılanmasına ortak olduk. Bunu devam ettirmek istemeyiz.

Gelgelelim, bunu ancak bir ölçüde başarıyoruz. Hepimiz kendimizi temize çıkarma ve birbirine karşıt olarak algılanan güçler gibi birbirimizi suçlayarak saldırma eğilimindeyiz. Bugün kendimizi her zamankinden daha sıkı bir biçimde gözden geçirmeliyiz. Şu hususu netleştirelim: Olayların gidişatında, daima hayatta kalan haklı gözükür. Görünüşe göre, haklılık kazandıran şey başarıdır. Üstte yüzen, hakikate yakın olduğunu sanır. Başarısız olanlara, güçsüz olanlara, olayların altında ezilenlere karşı takınılan körlüğün beraberrinde getirdiği derin adaletsizlik burada yatar.

Bu, her zaman böyledir. Nietzsche'yi dehşete düşüren, Prusyalı Almanların 1866 ila 1870'ten sonra kopardıkları gürültü böyleydi. Nasyonal-sosyalizmin 1933'ten sonra kopardığı daha da büyük gürültü böyleydi.

O halde, yine başka bir velvelenin esiri olup olmadığımızı, dönüp de kendimize bakıp bakmadığımızı, yalnızca

hayatta kalmış ve cefa çekmiş olmamızdan bir meşruiyet türetip türetmediğimizi şimdi kendimize sormak zorundayız.

Şunu bilmemiz lazım: Yaşamakta oluşumuzu/hayatta kalmış olmamızı kendimize borçlu değiliz; korkunç bir tahribat içindeyken yeni imkânlar içeren yeni koşullara kendi gücümüzle erişerek sahip olmadık. Hak etmediğimiz bir meşruiyeti kendimize yakıştırmayalım.

Bugün, nasıl her Alman hükümeti Müttefikler tarafından kurulmuş olan otoriter bir hükümetse, her Alman da, her birimiz de, faaliyet alanlarını Müttefikler'in iradesine ya da iznine borçludur. Bu, zalim bir gerçek. Gerçeğe bağlılığımız bunu bir gün bile unutmaktan bizi alıkoyuyor. Bizi kibire kapılmaktan koruyor; bize tevazuu öğretiyor.

Hayatta kalanlar arasında, her zaman olduğu gibi bugün de, her hakka sahip olduğuna inanan ve başkalarının sayesinde gerçekleşenler üzerinde, kendi hanelerine kazanç olarak kaydetmek üzere hak talep eden öfkeli ve tutkulu insanlar var.

Kimse bu durumdan büsbütün elini eteğini çekemez. Hepimiz öfkeliyiz. Bırakalım öfke, arınmış bir öfke haline gelsin. Biz ruhun sağlığı için mücadele ediyoruz.

Bu, yalnızca aklın çalışmasını gerektirmez; bilakis, aklın çalışması kalbin çalışmasını sağlayacaktır. İçsel faaliyetten oluşan bu çalışma, aklın çalışmasının taşıyıcısıdır ve yeri geldiğinde bir kez daha onun tarafından uyarılacaktır. Benimle beraber ya da benimle aksi yönde salınacaksınız; ben de kendi düşünce zeminimde hiçbir heyecana kapılmadan hareket etmeyeceğim. Her ne kadar, tek yönlü sunumum sırasında fiilen birbirimizle konuşmasak da, söyleyeceklerim karşısında bazılarınızın adeta kişisel olarak üstüne alınmasından kaçınamayacağım. Şimdiden sizden ricam şu: Kırıcı olursam beni affedin! Kimseyi kırmak istemem. Yine de, en

radikal düşünceleri, en soğukkanlı şekilde dile getirecek cesareti sergilemeye kararlıyım.

Birbirimizle konuşmayı öğrenmekle, kendi aramızda kurduğumuz bağlantıdan fazlasını kazanırız. Bu şekilde, başka halklarla konuşabilmemizi mümkün kılacak zaruri temeli yaratmış oluruz.

Tam anlamıyla dürüstlük ve açıklık, yalnızca –güçsüzken bile mümkün olan– onurumuzun sığınacağı bir liman değildir; aynı zamanda bizim tek şansımızdır. Her Alman için geçerli olan soru, her türlü hayal kırıklığı riskini, daha da fazla kaybı ve kendisinin güçlüler tarafından rahatça sustimal edilmesini göze alarak bu yolda ilerlemek isteyip istemediğidir. Yanıt şöyledir: Bu yol, ruhumuzu parya olmaktan koruyan tek yoldur. Bunun nasıl bir sonuç doğuracağını göreceğiz. Bu, uçurumun hemen kıyısındaiken göze alınacak tinsel-siyasal bir risktir. Eğer başarı mümkün ise bu, yalnızca uzun vadede elde edilecek bir başarı olabilir. Bize daha uzun bir süre boyunca güven duyulmayacaktır.

Gururla suskun kalan bir duruş, ardında soluklanmak ve sükûnetle düşünmek için kısa bir süreliğine pekâlâ meşru bir maske olabilir. Ancak eğer inatla kendi içimizde saklanmamıza müsaade ediyorsa, aydınlanmaya mani oluyorsa, gerçeklikten ötürü uygulanmaktan kaçınmaya yol açıyorsa kendi kendini aldatmaya ve başkalarına tuzak kurmaya dönüşür. Yanlış bir biçimde erkekçe olduğunu sanan, gerçekte ise kaçınmak için bahane arayan gurur, suskunluğu bir mücadele eylemi olarak kabul eder, acz [*Ohnmacht*] içinde geriye kalmış olan son mücadele eylemi olarak...

Yaşadıklarımız, hissettiklerimiz, dilediklerimiz, hürmet ettiklerimiz ve yaptıklarımız birbirinden olağanüstü derecede farklı olduğu için, bugün Almanya'da birbirimizle konuşmak güçleşti; bu nedenle en önemli sorunumuz budur.

Baskı altına alınmış, yüzeysel bir topluluk örtüsü altında, artık göz önüne serilmesi mümkün olan birçok imkân gizlenmişti.

Kendimizinkinden son derece farklı durumlar ve tavırlarda yatan güçlükleri görmeyi ve içimizde hissetmeyi öğrenmek zorundayız.

Bugün, biz Almanlar, muhtemelen yalnızca olumsuz birtakım ayırt edici ortak özelliklere sahibiz: Tamamen yenilgiye uğramış ve galiplerin merhametine kalmış bir halka mensubiyet; bizi birbirimize bağlayacak ortak bir zeminin eksikliği ve dağınıklık: Herkes artık esas itibarıyla kendi başına, bununla birlikte herkes bireysel olarak çaresiz. Ortak olan şey, hiçbir beraberliğin olmayışı.

12 yıldır tesviye işlevi gören kamusal propaganda konuşmalarının altındaki suskunlukta son derece farklı tavırlar aldık ve son derece farklı manevi gelişim süreçlerinden geçtik. Almanya'da standart bir ruhsal bünyeye, tekbiçimli bir değer algısına ve bir örnek arzulara sahip değiliz. Hepimizin yıllardır inandığı, gerçek saydığı, bizim için hayatın anlamını oluşturan şeyler birbirinden son derece farklı olduğu için, her birimizin yaşayacağı dönüşüm tarzı da birbirinden farklı olmak zorundadır. Hepimiz dönüşüm geçiriyoruz. Ancak arayış içinde olduğumuz, bizi yeniden birleştirecek, yeni ortak hakikat zeminini hedeflerken hepimiz aynı yolu tutmuyoruz. Böyle bir felakette herkes, haysiyetsiz olmaktan korkmak zorunda kalmaksızın, yeniden doğmak için kendini dönüştürme hakkına sahiptir.

Farklılıkların şimdi ortaya saçılması, 12 yıldır hiçbir kamusal tartışmanın mümkün olmamasının ve özel yaşamda da muhalefete ilişkin olan her şeyin en içli dışlı sohbetlerle sınırlı olmasının, hatta arkadaşların dahi kısmen birbirlerine karşı çekingen olmalannın bir sonucudur. Kamusal ve

genel olan, bu nedenle de telkin edici bir özellik kazanmış bulunan ve bu ortamda yetişmiş gençlik tarafından neredeyse gayet tabii karşılanan, nasyonal-sosyalist düşünce ve konuşma biçimiydi.

İmdi, bugün artık yeniden özgürce konuşabildiğimize göre, bize sanki farklı dünyalardan gelmiş gibi geliyor. Ne var ki hepimiz Almanca konuşuyoruz, hepimiz bu ülkede doğduk ve memleketimiz burası.

Birbirimizi bulmak, birbirimizle konuşmak ve birbirimizi ikna etmeye çalışmak istiyoruz.

Olaylar hakkındaki görüşlerimiz bir uyuşmazlık noktasına varana dek farklıydı: Bazıları daha 1933'ten itibaren, ulusal kepezelik deneyimi vasıtasıyla bütün bir kırılma hatını duyarak yaşadı; başkaları Haziran 1934'ten itibaren, diğerleri 1938'deki Yahudi pogromları ile, birçoğu yenilginin muhtemel gözüküğü 1942'den, ya da artık kesin gözüküğü 1943'ten sonra, bazıları ise ancak yenilginin fiilen gerçekleştiği 1945'ten sonra yaşadı bu kırılmayı. İlk gruptakiler için 1945, yeni olanaklara doğru özgürleşmeyi ifade ediyordu; diğerleri içinse sözüm ona ulusal imparatorluğun sonunu getirdiği için 1945'ten sonraki günler, en zor günlerdi.

Bazıları, köktenci bir tutumla felaketin kaynağını aradılar ve bazı sonuçlar çıkardılar. Bu kişiler, daha 1933'te, Batılı güçlerin müdahalesini ve işgalini dört gözle bekliyorlardı. Zira Alman hapishanesinin kapıları kapandığına göre, kurtuluş artık ancak dışarıdan gelebilirdi. Alman ruhunun geleceği bu kurtuluşa bağlıydı. Eğer Alman varlığı tamamen tahrip edilmeyecekse bu kurtuluş, ortak bir Avrupa çıkarı adına hareket eden Batılı zihniyete sahip kardeş devletler tarafından mümkün olduğunca çabuk sağlanmalıydı. Bu kurtuluş gerçekleşmedi; bunun yerine yol, 1945'e dek, sahip olduğumuz fiziksel ve ahlaki gerçekliklerin en korkunç şekilde tahrip edilmesine dek uzandı.

Ne var ki bu görüŖ hiç de bizim ortak görüŖümüz de-
gil. Nasyonal-sosyalizmde Altın Çağı görmüş ve halen gör-
mekte olanların haricinde, zamanında nasyonal-sosyalizme
karşı olmakla birlikte, Hitler Almanyası'nın kazanacağı
zaferin Alman varlığının tahribine yol açmayacağına kani
olanlar da vardı. Bunun yerine, bu tür bir zafer temelinde
Almanya'ya büyük bir gelecek biçiyorlardı, zira zafer kazan-
mış bir Almanya'nın ya derhal ya da Hitler'in ölümüyle ken-
dini partiden [NSDAP] kurtaracağını düşünüyorlardı. Bir
devlet iktidarının yalnızca onu kurmuş olan güçler tarafın-
dan sürdürülebileceğı yolundaki eski deyiŖe inanmıyorlar-
dı; terörün, eşyanın tabiatı gereğı, zaferin hemen ardından
yok edilemez bir niteliğe bürüneceğine; zaferden ve ordu-
nun terhisinden sonra Alman olan her şeyin içinde boğula-
cağı, periŖan, yok edici ve özgürlük kavramına yabancı bir
dünya hâkimiyetinin uygulanabilmesi için Almanya'nın SS
tarafından köle bir halk olarak kontrol altında tutulacağına
inanmıyorlardı.

Sefalet tarzları, görünüm biçimleri itibarıyla, bugün ola-
ğanüstü farklılık göstermektedir. Elbette herkes endişe, cid-
di sıkıntı ve fiziksel acı içindedir; yine de, kişinin bir eve
ve ev eşyasına sahip olması ile her şeyinin bombardımanla
yok edilmesi arasında; acısını ve kaybını cephede, evde ve
toplama kamplarında yaşaması arasında; kişinin Gestapo
tarafından izlenenlerden olması ile, korku içinde de olsa,
rejimden fayda sağlayanlardan olması arasında büyük fark
vardır. Hemen herkes yakın arkadaşlarını ve akrabalarını
kaybetmiştir, ancak bu kişileri kaybetme şekli (cephede mi,
bombardıman sonucu mu, toplama kamplarında mı, yoksa
rejimin gerçekleştirdiğı kitlesel katliamlarda mı?) son dere-
ce farklı tavırların takınılmasına yol açar. Çekilen çile, türü
itibarıyla son derece farklıdır. İnsanların çoğunun, yalnızca

kendi çektikleri hakkında gerçek bir fikri vardır. Herkes yaşadığı kayıp ve acıları özveri olarak yorumlamaya eğilimlidir; ancak bu özverinin sebepleri o denli farklı şekillerde yorumlanabilir ki her şeyden önce bu yorum farkı insanları birbirinden ayırır.

İnanç kaybı muazzam bir fark yaratır. Hepimizin ayağının altındaki zemin bir şekilde çekilmiştir. Yalnızca aşkın [transzendent] biçimde temellenen dinsel veya felsefi bir inanç, bütün bu felaketler karşısında varlığını koruyabilir. Dünyada bir zamanlar geçerli olan şeyler çürüğe çıktı. İnançlı bir nasyonal-sosyalist, nasyonal-sosyalizmin haki-miyet kurduğu zamanlardakinden daha da saçma düşünceler aracılığıyla hastalıklı rüyalara tutunabilir. Ulusalcı, merceğinden baktığı nasyonal-sosyalizmin ahlaksızlığı ile Almanya'nın içinde bulunduğu konumun gerçekliği arasında çaresizce bocalar.

Bütün bu farklılıklar, biz Almanlar arasında sürekli bir yıkıma, bireyler ile gruplar arasında dağılmalara ve bölünmelere yol açıyor –varoluşumuz ortak bir etik-siyasal temelden yoksun olduğu sürece bu yıkım, dağılma ve bölünmeler artacak. En şiddetli tartışmalarda dahi, üzerinde durarak dayanışmamızı koruyabileceğimiz gerçek bir ortak zeminin yalnızca gölgesinden eser var. Birbirimizle konuşmak ve birbirimizi dinlemek konusunda büyük bir eksikliğimiz var.

Bu durumu daha da kötüleştiren şey, birçok kişinin gerçekten düşünüp taşınmak istememesidir. Yalnızca sloganlar ve itaat peşindeler. Tekrarlayarak ezberledikleri tabirler dışında soru sormuyor ya da yanıt vermiyorlar. Yalnızca iddia ve itaat edebilirler; sınamamaz ve kavrayamazlar; bu nedenle de ikna edilemezler. Diğerleri kendilerini sınar ve düşünüp taşınırken ve kendi içlerine bakarak ve kanaat getirerek ba-

ğimsizliklerini ararken, onlarla birlikte yol almak istemeyen insanlarla nasıl konuşmak gerekir?

Almanya yalnızca, biz Almanlar birbirimizle iletişim kurmanın bir yolunu bulduğumuz zaman yeniden kendine gelebilir. Birbirimizle konuşmayı gerçekten öğrenmemiz, yalnızca çeşitliliğimizin farkına varmamızla mümkün olabilir.

Zora dayalı bir birlik işe yaramaz; bir felaketle karşılaştığında buhar olup uçar gider. Birbirimizle konuşarak ve birbirimizi anlayarak, karşılık hoşgörü ve tavizle ulaşılabilecek oybirliği, bizi ayakta kalabilecek bir topluma götürür.

Şimdiye kadar söylediklerimiz ve ilerleyen tartışmalarda geliştireceklerimiz, tipik bazı özelliklerdir. Kimsenin kendini kategorize etmesi gerekmiyor. Kendisine atıfta bulunulduğunu hisseden herkes, kendi sorumluluğunu da hissetmelidir.

KİTABIN 1946 BASKISININ ÖNSÖZÜ

Bayanlar, Baylar!

Son yıllarda bu odalarda öğrenci olarak oturanlarınız, belki de şu anda her şeyin bir anda tamamen farklı bir şekilde görüldüğünü düşünmektesiniz. Sahne değişti; siyasal olayların seyri öğretim görevlilerini –bazen birilerini, bazen diğerlerini– kuklaya çevirdi; iktidarın organları olarak ezberledikleri manzumeleri söyleyip duruyorlar; ister öyle konuşsunlar ister böyle, hiçbirine güven olmaz; kimin ekmeğini yersem onun şarkısını söylerim –bu söz profesörler için de geçerli.

Son on iki yıl içinde bu çevrede duruma uyanmış olan bütün gençlerin hissettiği bu güvensizliği anlıyorum. Ne var ki sizden ricam, yüksek öğreniminiz sırasında zihninizi, şimdi durumun farklı, şu anda söz konusu olan şeyin hakikatin ta kendisi olması ihtimaline açık tutmanızdır. Burada hakikatin ortaya çıkarılabilmesi amacıyla, herkesin işgal ettiği konumdan katkıda bulunması için çağrıda bulunulan, sizlerden başkası değil. Şimdilik üniversitedeki bilim dallarının durumuna ilişkin görüşümü dinleyin ve gözden geçirin. Görüşüm şöyle:

Bazı bilim dallarında geçen senelerde dile getirilenlerden pek de farklı bir şey işitmeyeceksiniz. Kendi görüşlerine sadık kalmış araştırmacılar, burada her zaman doğruyu öğrettiler. Yıllardır olduğu gibi, derslerinin içeriği ve temel bakış açısı kadar, sesi ve tonuyla da sizin karşınıza aynı şekilde çıkacak birçok hocayla yine karşılaşmış olacaksınız.

Buna karşılık, özellikle felsefi ve siyasi alanlarda muhtemelen tuhaf bir izlenim edineceksiniz. Bu alanlarda her şey gerçekten de tamamen farklı görölmeye başlandı. Gerçi bu sıralarda 1933'ten önce, hatta 1933'ten sonraki ilk yıllarda öğrenim görmüş olanlar geri dönecek olsalardı, birçoğumuzun temel duruşunda bir uyum olduğunu fark edeceklerdi. Ancak bu bağlamda dahi, geçen on yılın sarsıntılarının yarattığı dönüşüm belki de hissedilebilir. Ve bir kadro değişikliği gerçekleşti. Nasyonal-sosyalist deyimleri size nakleden öğretim görevlileri ortadan yok oldular. Geçmişten çıkıp gelen bazı öğretim görevlileri yaşlı insanlar olarak yeniden peyda oldular, ya da özgürlüğe ve açıklığa yönelen dönüşümde, şimdiye kadar maske takmak zorunda kalmış olan gençler olarak aramıza katıldılar.

Öte yandan, sizden ricam şu: Yakın bir zaman önce geçerli kabul edilenlerin tersinin öğretildiği; tıpkı bir süre önceki gibi, yalnızca aksi istikamette konuştuğumuz; geçmişte göklere çıkarılan şeylerle şimdi mücadele edildiği, geçmişte mücadele edilen şeylerinse şimdi göklere çıkarıldığı; her halükarda, dün olduğu gibi bugün de, öğretinin siyasi baskının sonucu olduğu ve esas itibarıyla hakikati ifade etmediği yolunda vakitsiz bir çıkarımda bulunmaktan kendinizi sakının. Hayır; en azından her yerde bu böyle değil. Bunun böyle olduğu yerde, gerçekte esaslı bir fark yok demektir. Bu durumda, düşünce şekli değil, yalnızca saldırganlığın ya da sahte yüceltmenin yönü değişmiştir.

Biz profesörler, öğretim tarzımız aracılığıyla –belirli içerikler arasında da bazı farklılıklar bulunmakla birlikte– belirleyici nitelik taşıyan temel farkın düşünce tarzında yattığını göstermek durumunda kalacağız. Eğer daha önceki öğreti, bilim ya da felsefe değil de propaganda ise, şimdi yapılması gereken, yalnızca başka bir bakış açısını benim-

semek değil, gerçek kavrayışı araştırmak için eleştirel bir hareket niteliğindeki düşünce tarzına geri dönmektir. Bunu bastırmak mümkündür. Buna alan tanındığı anda ise, insan varlığının özünden beslenerek büyür.

Elbette her türlü düşünce ve araştırma, siyasi duruma bağımlıdır. Ancak, düşünce ve araştırmanın, siyasi iktidar tarafından kendi amaçları doğrultusunda zorunlu kılınması ve kullanılması ile siyasi iktidar özgür araştırma yapılmasını, iktidarın doğrudan etki alanından bağımsız bir alanın mevcut olmasını arzu ettiği için serbest bırakılması arasında fark vardır.

1933'ten önce, özgürce düşünme ve konuşma hakkımız vardı; şimdi bu hakka yeniden sahibiz. Şu anki siyasi durumu belirleyen unsur, askeri bir yönetimdir ve onun otoritesi aracılığıyla göreve gelmiş olan hükümet, bu nedenle henüz demokratik değil, otoriter bir hükümettir. Ancak ikisi de, yani hem askeri hükümet hem de Alman hükümeti, bize bir düşünce ve araştırma şekli dayatmıyor; aksine, gerçeği bulmamız için bizi özgür bırakıyorlar.

Bu, günümüzde keyfi hükümler vermekte özgür olduğumuz anlamına halen gelmiyor.

İçinde bulunduğumuz toplu-durum, günümüzde iktidarlar arasındaki siyasi mücadelede rol oynayan, dünya politikası açısından kritik sorunlar hakkında alenen hiç sakinleşmeksizin konuşulmasına izin vermiyor. Bu, çok açık bir şey. Acı verici olsa ve ideal bir durum olmasa da, siyasi idare-i maslahatçılık bütün dünyada, en elverişli çözüm hatırına, kimi zaman belirli sorunlar ve olgular hakkında suskun kalmayı gerektirebilir. Gerçeğe sadakatimiz bunu kabul etmemizi emreder. Ancak bu noktada kimsenin şikâyet etmeye hakkı yoktur. Her şey hakkında canımızın çektiği gibi, keyfimizce konuşmak esasen ahlaksızlıktır.

Bununla birlikte, konuşulanların koşulsuz şartsız gerçek olması gerekir.

Güncel politik olaylar, bu kürsüde politika yapılması anlamında, üniversitedeki derslerin konusu değildir. Hükümetin eylemlerini eleştirmek ya de methetmek asla derslerin konusu değildir –bu eylemlerin olgusal yapılarının bilimsel anlamda açıklığa kavuşturulması elbette bunun dışında kalır.

Şu anda askeri bir hükümete sahip olmamız olgusu, açıkça söylemeye gerek yoktur ki askeri hükümeti eleştirme hakkımızın olmadığı anlamına gelir.

Ne var ki bütün bunlar araştırmamızı kısıtlamamız anlamına gelmiyor; aksine yalnızca, asla bizim konumuz olmayan bir şeyden, yani günün siyasi olayları ve kararlarına karışmaktan uzak durmamız konusunda güçlü bir baskı oluşturuyor. Bunda gerçeğin araştırılmasına yönelik bir sınırlama görmek bana art niyet gibi geliyor.

Bu, daha ziyade, yöntemsel olarak araştırılabilir olanı, mümkün olan tüm araçları kullanarak her yönden algılamaya çalışabileceğimizi ifade eder. Tartışma ve görüş çeşitliliğinden yararlanma imkânımız olmakla birlikte, dikkatimizin dağılması ve zeminimizi kaybetmemiz riski de var.

Yine de bu husus, propagandaya girişme özgürlüğümüzün olduğu anlamına gelmiyor. Bugün geçerli siyasi amaçlarla aynı çizgide olsaydı, propagandaya müsamaha edilebilirdi belki. Öyle olsaydı bile, üniversitede propaganda yapmak yine de felaket olurdu. Gerçeği alelacele savlarla ele geçirmek durumunda değiliz; aksine sınımalı, tartmalı, düşünüp taşınmalı, baştan aşağı müzakere etmeli, lehte ve aleyhte argümanları tartışmalı, kendi savlarımızı sorgulamalıyız. Gerçek, teslim hazır bir mal olarak orada durma-

maktadır; yalnızca yöntemsel bir devinimde, aklın basiretinde mevcuttur.

Şimdiye kadar söylediklerim, genel olarak üniversitemiz, benimsediği öğretisi ve araştırma açısından geçerlidir. Şu anda yürüttüğümüz konferans açısından, işaret edilen gerilim sorunu, bilhassa vahim bir tablo arz ediyor.

İçinde bulunduğumuz durum hakkında konuşmak istiyorum; dolayısıyla sürekli, somut politika olarak konumuz olmayan, olmaması da gereken doğrudan gerçekliğe değineceğim. Ancak ne hakkında düşünüp taşınmak istediğimiz, siyasal kararımız açısından da bir önkoşuldur.

Aydınlanmamız ve yüreklenmemiz için felsefi motiflerden bahsetmek istiyorum. Hakikat, yolumuzu bulmamıza yardımcı olacaktır.

Bu mütalaalar bakımından öncelikle, biz Almanların, bugün içinde bulunduğumuz durumda bilincinde olmalarının bilhassa zorunlu olduğunu sandığım iki gerekliliği hatırlatmak istiyorum. Birbirimizle konuşmayı öğrenmek zorundayız ve birbirimizi karşılıklı olarak, olağanüstü farklılıklarımız içinde anlamak ve kabul etmek zorundayız. Bu farklılıklar o kadar büyük ki uç durumlarda kökenimizi sanki farklı halklardan aldığımız zannına kapılabiliriz.

§ 1. BİRBİRİMİZLE KONUŞMAK

Bugün Almanya'da el ele vererek manevi açıdan yolumuzu bulmak zorundayız. Henüz ortak bir zeminde buluşamadık. Bir araya gelmeye çalışıyoruz.

Ne var ki kürsüden konuşmak zorunlu olarak tek taraflı. Burada sohbet etmiyoruz. Vereceğim konferansların konusunu oluşturan şeyler, hepimizin (herkesin kendi çevresinde) ettiği sohbetler sırasında oluştu. Bunun her yerde nasıl gerçekleştiği, içinde yaşadığımız atmosferin *ethos*'una bağlıdır.

Herkes burada aktardığım düşünceleri kendi açısından ele almalı –muteber düşünceler olarak hemen kabul etmemeli; aksine, tartmalı– ama hemen karşı çıkmamalı da; aksine, gözünün önüne getirmeye ve sınamaya çalışmalı.

Birbirimizle konuşmayı öğrenmek istiyoruz. Bu da, kendi fikrimizi tekrarlamak arzusunda olmamamız, ötekinin ne düşündüğünü dinlememiz anlamına gelir. Yalnızca iddiada bulunmak istemiyoruz; aksine, bir bağlam çerçevesinde düşünüp taşınmak, gerekçelere kulak vermek, yeni bir görüşü benimsemeye hazır olmak istiyoruz. İçten içe kendimizi ötekinin yerine koymayı denemek istiyoruz. Evet, bize karşı çıkanı adeta aramak istiyoruz. Çelişik olan içinde ortak olanı kavramak, katılınmayan görüşlerin, sohbetin ümitsizce sona ermesine yol açacak şekilde alelacele sabitlenmesinden daha önemlidir.

Birtakım kesin hükümleri heyecanla savunmak çok kolaydır; olanları sükûnet içinde zihinde canlandırmak ise zor. Dik kafalı iddialarla iletişimi koparmak kolaydır; sürekli ileri sürülen iddialardan hareketle gerçekliğin zemini- ne nüfuz etmek ise zor. Kendini daha fazla düşünüp taşın- maktan kurtarmak için bir fikri hemen kavramak ve buna sıkıca tutunmak kolaydır; adım adım ilerleme kaydetmek ve asla daha fazla soru yöneltilmesine engel olmamak ise zor.

Her şeyi adeta manşetler halinde etiketlenmiş olarak önümüzde hazır bulma eğilimine karşı, düşünüp taşınma istekliliğini yeniden oluşturmak zorundayız. Gurur, ümitsizlik, öfke, dik kafalılık, intikam ve horgörü gibi duygulara kapılmamamız; aksine, bu duyguları dondurmamız ve gerçeğin ne olduğunu görmemiz de buna dâhildir. Gerçeği görebilmek ve dünyada bulunmaktan hoşnut olmak istiyorsak, bu gibi duyguları askıya almak zorundayız.

Gelgelelim, birbirimizle konuşmamız konusunda tersi de varittir: Her şeyi sorumluluk yüklenmeden düşünmek ve asla bir karara varmamak kolaydır; her bakımdan açık düşüncenin parlaklığı içinde gerçek bir kararı yakalamaksa zor. Konuşma yoluyla sorumluluktan kaçmak kolaydır; dik kafalılık etmeden kendi kararına bağlı kalmak ise zor. İçinde bulunulan durumda, her daim en az direncin olduğu yönde ilerlemek kolaydır; kesin bir kararın kılavuzluğunda düşüncenin her türlü oynaklığı ve esnekliği vasıtasıyla üzerinde karar kılınmış yolu takip etmek ise zor.

Bu güçlükler bizi karşıt yönlerde yanılgıya sevk ediyor. Taraflardan birinde görülen ve biraz önce betimlenen normalden sapmayı diğer tarafa karşı kullanmamız halinde ilerleme kaydedemeyiz. Bunlar arasında bir orta yol da yok. Hakikate giden yol, daha ziyade, sapmaları doğuran kay-

nakların alanından geçer. Gerçekten birbirimizle konuşmayı becerebilirsek bu yola girebiliriz. Bunun için içimizde, başkalarına güvenen ve başkalarının güvenini hak eden bir yanın sürekli bulunması gerekir. İşte o zaman, karşılıklı konuşma sırasında doğru olana beraberce kulak verdiğimiz ve onu duyduğumuz sessizlik mümkün hale gelir.

Bu nedenle, birbirimize öfkelenmeyi değil, aksine, birlikte bir yol bulmaya çalışmayı istiyoruz. Şiddetli heyecan, konuşanların gerçekliklerine karşı çıkar. Diğerini incitmek için coşkulu bir biçimde göğüs göğüse çarpışmak istemiyoruz; yalnızca diğerini gücendirme amacını güderek kendinden memnuniyet halinde övünmek istemiyoruz. Ancak dikkatli bir çekingenliğin yol açtığı hiçbir sınır, kaynağını gizleme ediminden alan hiçbir mülayimlik, aldatmanın can verdiği hiçbir teselli olmamalı. Sorulmaması gereken hiçbir soru, korunacak tercihe şayan ve doğal görülen hiçbir şey [*Selbstverständlichkeit*], hiçbir duygu, hayatımızı sürdürmeyi katlanılır kılan hiçbir yalan [*Lebenslüge*] yoktur. Ne var ki meydan okuyan, temellendirilmemiş, üzerinde pek düşünülmeden alınmış kararlar vasıtasıyla, terbiyesizce başkasına karşı çıkmaya izin verilmemeli. Birbirimize aidiz; birbirimizle sohbet ederken ortak bir sorunumuz olduğunu hissetmeliyiz.

Birbirimizle yüksek sesle konuştuğumuzda, kişi kendisiyle neyi nasıl konuşuyorsa onu yalnızca devam ettirmiş oluruz. Bu tür bir konuşmada kimse diğerinin yargıcı değildir; herkes hem sanık hem de yargıçtır. Yürüttüğümüz bütün müzakereler bu tür suçlamalarla, öteden beri birçok sohbele karışan ve her neye yönelirse yönelsin bir zehir gibi yaralarımızdan içeri sızan ahlaki değerlendirmelerle gölgelenmiştir. Bu gölge ortadan kaldırılacak gibi değil; yine de koyuluğunu giderek azaltabiliriz. Doğru dürtüye sahip

olmamız mümkün: Objektif olarak tespit edilebilir ve cezalandırılabilir belirli suçlar hariç olmak üzere kimseyi suçlamak istemiyoruz. Yıllarca diğer insanların aşağılanmasına ortak olduk. Bunu devam ettirmek istemeyiz.

Gelgelelim, bunu ancak bir ölçüde başarıyoruz. Hepimiz kendimizi temize çıkarma ve birbirine karşıt olarak algılanan güçler gibi birbirimizi suçlayarak saldırma eğilimindeyiz. Bugün kendimizi her zamankinden daha sıkı bir biçimde gözden geçirmeliyiz. Şu hususu netleştirelim: Olayların gidişatında, daima hayatta kalan haklı gözükür. Görünüşe göre, haklılık kazandıran şey başarıdır. Üstte yüzen, hakikatte yakın olduğunu sanır. Başarısız olanlara, güçsüz olanlara, olayların altında ezilenlere karşı takınılan körlüğün beraberrinde getirdiği derin adaletsizlik burada yatar.

Bu, her zaman böyledir. Nietzsche'yi dehşete düşüren, Prusyalı Almanların 1866 ila 1870'ten sonra kopardıkları gürültü böyleydi. Nasyonal-sosyalizmin 1933'ten sonra kopardığı daha da büyük gürültü böyleydi.

O halde, yine başka bir velvelenin esiri olup olmadığımızı, dönüp de kendimize bakıp bakmadığımızı, yalnızca hayatta kalmış ve cefa çekmiş olmamızdan bir meşruiyet türetip türetmediğimizi şimdi kendimize sormak zorundayız.

Şunu bilmemiz lazım: Yaşamakta oluşumuzu/hayatta kalmış olmamızı kendimize borçlu değiliz; korkunç bir tahribat içindeyken yeni imkânlar içeren yeni koşullara kendi gücümüzle erişerek sahip olmadık. Hak etmediğimiz bir meşruiyeti kendimize yakıştırmayalım.

Bugün, nasıl her Alman hükümeti, Müttefikler tarafından kurulmuş olan otoriter bir hükümetse, her Alman da, her birimiz de, faaliyet alanlarını Müttefikler'in iradesine ya da iznine borçludur. Bu, zalim bir gerçek. Gerçeğe bağlılı-

ğımız bunu bir gün bile unutmaktan bizi alıkoyuyor. Bizi kibire kapılmaktan koruyor; bize tevazuu öğretiyor.

Hayatta kalanlar arasında, her zaman olduğu gibi bugün de, üste çıkan, her hakka sahip olduğuna inanan ve başkalarının sayesinde gerçekleşenler üzerinde, kendi hanelerine kazanç olarak kaydetmek üzere hak talep eden öfkeli ve tutkulu insanlar var. Hali vakti yerinde olanlar ve kendilerini dinleyecek birilerini bulanlar, yalnızca bundan dolayı haklı olduklarına inanıyorlar.

Kimse bu durumdan büsbütün elini eteğini çekemez. Bir anlığına da olsa, bu yola çıktığımız anda, kendi kendimizi eğitmenin bir yolunu yeniden bulmak için gerçekten gayret göstermeliyiz. Öfkeli olan bizzat bizleriz. Öfke, arınmış bir öfke haline gelsin, öfke öfkeye karşı, ahlak ahlaki yargıda bulunmaya karşı bizim yanımızda olsun. Bu aşılamaz olan şeye karşı gayret sarf ederken, ruhun saflığı için mücadele ediyoruz.

Bu, şimdi bu konferanslar sırasında, birlikte başa çıkmak istediğimiz iş açısından da geçerlidir. Kendi başımıza düşündüğümüz, şurada ya da burada bir sohbet sırasında işittiğimiz şeyler, düşünsel bir bağıntı içinde kısmen de olsa somutlaşır. Bu birbiriyle bağlantılı düşünme edimine, kendi içinizde zaten yer alan ya da çoktan netleşmiş olup yeniden farkına vardığınız sorulara ve yanıt girişimlerine siz de katılmak istiyorsunuz. Ben burada fiilen tek yönlü olarak konferans verirken hep beraber düşünüp taşınmak istiyoruz. Ancak burada maksat dogmatik bir mesaj vermek değil; aksine, sizin bulunduğunuz taraftan denetlenebilecek bir inceleme yapmak ve sunum gerçekleştirmek.

Bu, yalnızca aklın çalışmasını gerektirmez; bilakis, aklın çalışması kalbin çalışmasını sağlayacaktır. İçsel faaliyetten oluşan bu çalışma, aklın çalışmasının taşıyıcısıdır ve yeri

geldiğinde bir kez daha onun tarafından uyarılacaktır. Benimle beraber, ya da benimle aksi yönde salınacaksınız; ben de kendi düşünce zeminimde hiçbir heyecana kapılmadan hareket etmeyeceğim. Her ne kadar, tek yönlü sunumum sırasında fiilen birbirimizle konuşmasak da, söyleyeceklerim karşısında bazılarınızın adeta kişisel olarak üstüne alınmasından kaçınamayacağım. Şimdiden sizden ricam şu: Kırıcı olursam beni affedin! Kimseyi kırmak istemem. Yine de, en radikal düşünceleri, en soğukkanlı şekilde dile getirecek cesareti sergilemeye kararlıyım.

Birbirimizle konuşmayı öğrenmekle, kendi aramızda kurduğumuz bağlantıdan fazlasını kazanırız. Bu şekilde, başka halklarla konuşabilmemizi mümkün kılacak zaruri temeli yaratmış oluruz.

Ancak bu konferansların sonunda konumuz olacak olan şeyi şimdiden söyleyeyim: Bizim için şiddet yolu umutsuz, kurnazlık yolu ise haysiyetsiz ve verimsiz. Tam anlamıyla dürüstlük ve açıklık, yalnızca –güçsüzken bile mümkün olan– onurumuzun sığınacağı bir liman değildir; aynı zamanda bizim tek şansımızdır. Her Alman için geçerli olan soru, her türlü hayal kırıklığı riskini, daha da fazla kaybı ve kendisinin güçlüler tarafından rahatça suistimal edilmesini göze alarak bu yolda ilerlemek isteyip istemediğidir. Yanıt şöyledir: Bu yol, ruhumuzu parya olmaktan koruyan tek yoldur. Bunun nasıl bir sonuç doğuracağını göreceğiz. Bu, uçurumun hemen kıyısındayken göze alınacak tinsel-siyasal bir risktir. Eğer başarı mümkün ise bu, yalnızca uzun vadede elde edilecek bir başarı olabilir. Bize daha uzun bir süre boyunca güven duyulmayacaktır.

Son olarak, eğilim duyduğumuz ve bizim için büyük bir tehlike teşkil eden suskun kalma yollarını tanımlamak istiyorum (kendi hesabıma, ben de suçlamaktan –en azından

saldırgan zihniyete yönelik zihinsel bir saldırıdan- geri duralamıyorum).

Gururla suskun kalan bir duruş, ardında soluklanmak ve sükûnetle düşünmek için kısa bir süreliğine pekâlâ meşru bir maske olabilir. Ancak eğer inatla kendi içimizde saklanmamıza müsaade ediyorsa, aydınlanmaya mani oluyorsa, gerçeklikten ötürü duygulanmaktan kaçınmaya yol açıyorsa, kendi kendini aldatmaya ve başkalarına tuzak kurmaya dönüşür. Bahane aramaktan kendimizi sakınmalıyız. Bu tür bir tavır, gizli kapaklı ve tehlike arz etmeyecek şekilde sızlanarak deşarj olmaya, kalpsiz bir soğukluk ve öfkeden kudurmuşluk içinde, asık yüzlü bir ifadeyle kısır bir biçimde kendi kendini yiyip bitirmeye yol açan bir halet-i ruhiyeyi doğurur. Yanlış bir biçimde erkekçe olduğunu sanan, gerçekte ise kaçınmak için bahane arayan gurur, suskunluğu bir mücadele eylemi olarak kabul eder, acz [Ohnmacht] içinde geriye kalmış olan son mücadele eylemi olarak...

Birbirimizle konuşmamız, konuşma artık öz niteliğini yitirmiş olduğu için, hakaret anlamına gelen ve hiçbir yanıtı duymak istemeyen, tokat atacağı anı kollayan, gerçekte ise ardından yumruğun ve adam öldürmenin, makineli tüfeğin ve bombardıman uçağının gelmesini gizli gizli uman konuşma edimi nedeniyle sona ermiştir. Hiddet, yalnızca bir ölüm kalım mücadelesinde dost ile düşmanı ayırt edebilir; bunların ikisiyle de açık açık konuşmaz; insanları da, kendi kendini düzeltmeye hazır olmak suretiyle uzlaşmak istenilen insanlar olarak görmez. Konuşmamızda mücadelelenin ve kopuşun bu türünü yeterince özenli bir biçimde aydınlatmamıza imkân yoktur.

§ 2. ARAMIZDAKİ BÜYÜK FARKLILIKLAR

Yaşadıklarımız, hissettiklerimiz, dilediklerimiz, hürmet ettiklerimiz ve yaptıklarımız birbirinden olağanüstü derecede farklı olduğu için, bugün Almanya'da birbirimizle konuşmak güçleşti; bu nedenle en önemli sorunumuz budur. Baskı altına alınmış, yüzeysel bir topluluk örtüsü altında, artık göz önüne serilmesi mümkün olan birçok imkân gizlenmişti.

Birbirimizle mantıklı bir biçimde konuşmamız, ancak olağanüstü farklılıklarımızı nihai kesinlikler olarak değil, başlangıç noktası olarak kabul etmemiz halinde mümkündür. Kendimizinkinden son derece farklı durumlar ve tavırlarda yatan güçlükleri görmeyi ve içimizde hissetmeyi öğrenmek zorundayız. Şu an sergilenen tavırların ardında yatan farklı kaynakları –eğitim ve belirli bazı tecrübeleri ve yaşanmışlıkları– görmek zorundayız.

Bugün, biz Almanlar, muhtemelen yalnızca olumsuz birtakım ayırt edici ortak özelliklere sahibiz: Tamamen yenilgiye uğramış ve galiplerin merhametine kalmış bir halka mensubiyet; bizi birbirimize bağlayacak ortak bir zeminin eksikliği ve dağınıklık: Herkes artık esas itibarıyla kendi başına, bununla birlikte herkes bireysel olarak çaresiz. Ortak olan şey, hiçbir beraberliğin olmayışı.

12 yıldır tesviye işlevi gören kamusal propaganda konuşmalarının altındaki suskunlukta son derece farklı tavırlar

aldık ve son derece farklı manevi gelişim süreçlerinden geçtik. Almanya'da standart bir ruhsal bünyeye, tekbiçimli bir değer algısına ve birörnek arzulara sahip değiliz. Hepimizin yıllardır inandığı, gerçek saydığı, bizim için hayatın anlamını oluşturan şeyler birbirinden son derece farklı olduğu için, her birimizin yaşayacağı dönüşüm tarzı da birbirinden farklı olmak zorundadır. Hepimiz dönüşüm geçiriyoruz. Ancak arayış içinde olduğumuz, bizi yeniden birleştirecek, yeni ortak hakikat zeminini hedeflerken hepimiz aynı yolu tutmuyoruz. Böyle bir felakette herkes, haysiyetsiz olmaktan korkmak zorunda kalmaksızın, yeniden doğmak için kendini dönüştürme hakkına sahiptir. Büyük bir çaba harcayarak vazgeçmek zorunda olduğumuz şey, herkes için aynı şey değildir; o kadar ki biri için feragat olan şey, bir başkasına kazanç gibi görünebilir. Bizi birbirimizden ayrı tutan, uğradığımız hayal kırıklığının türüdür.

Farklılıkların şimdi ortaya saçılması, 12 yıldır hiçbir kamusal tartışmanın mümkün olmamasının ve özel yaşamda da muhalefete ilişkin olan her şeyin en içli dışlı sohbetlerle sınırlı olmasının, hatta arkadaşların dahi kısmen birbirlerine karşı çekingen olmalarının bir sonucudur. Kamusal ve genel olan, bu nedenle de telkin edici bir özellik kazanmış bulunan ve bu ortamda yetişmiş gençlik tarafından neredeyse gayet tabii karşılanan, nasyonal-sosyalist düşünce ve konuşma biçimiydi.

İmdi, bugün artık yeniden özgürce konuşabildiğimize göre, bize sanki farklı dünyalardan gelmişiz gibi geliyor. Ne var ki hepimiz Almanca konuşuyoruz, hepimiz bu ülkede doğduk ve memleketimiz burası. Farklılıklar, dünyalar kadar birbirine uzak olsa da bizi telaşa düşürmemeli. Birbirimizi bulmak, birbirimizle konuşmak ve birbirimizi ikna etmeye çalışmak istiyoruz. Birkaç tipik farklılığı hatırlayalım.

Olaylar hakkındaki görüşlerimiz bir uyuşmazlık noktasına varana dek farklıydı: Bazıları daha 1933'ten itibaren, ulusal kepezelik deneyimi vasıtasıyla bütün bir kırılma hatını duyarak yaşadı; başkaları Haziran 1934'ten itibaren, diğerleri 1938'deki Yahudi pogromları ile, birçoğu yenilginin muhtemel gözük­tüğü 1942'den ya da artık kesin gözük­tüğü 1943'ten sonra, bazıları ise ancak yenilginin fiilen gerçekleş­tiği 1945'ten sonra yaşadı bu kırılmayı. İlk gruptakiler için 1945, yeni olanaklara doğru özgürleşmeyi ifade ediyordu; diğerleri içinse sözüm ona ulusal imparatorluğun sonunu getirdiği için 1945'ten sonraki günler, en zor günlerdi.

Bazıları köktenci bir tutumla felaketin kaynağını aradılar ve bazı sonuçlar çıkardılar. Bu kişiler, daha 1933'te, Batılı güçlerin müdahalesini ve işgalini dört gözle bekliyorlardı. Zira Alman hapishanesinin kapıları kapandığına göre, kurtuluş artık ancak dışarıdan gelebilirdi. Alman ruhunun geleceği bu kurtuluşa bağlıydı. Eğer Alman varlığı tamamen tahrip edilmeyecekse bu kurtuluş, ortak bir Avrupa çıkarı adına hareket eden Batılı zihniyete sahip kardeş devletler tarafından mümkün olduğunca çabuk sağlanmalıydı. Bu kurtuluş gerçekleşmedi; bunun yerine yol, 1945'e dek, sahip olduğumuz fiziksel ve ahlaki gerçekliklerin en korkunç şekilde tahrip edilmesine dek uzandı.

Ne var ki bu görüş hiç de bizim ortak görüşümüz değil. Nasyonal-sosyalizmde Altın Çağı görmüş ve halen görmekte olanların haricinde, zamanında nasyonal-sosyalizme karşı olmakla birlikte, Hitler Almanyası'nın kazanacağı zaferin Alman varlığının tahribine yol açmayacağına kani olanlar da vardı. Bunun yerine, bu tür bir zafer temelinde Almanya'ya büyük bir gelecek biçiyorlardı, zira zafer kazanmış bir Almanya'nın ya derhal ya da Hitler'in ölümüyle kendini partiden [NSDAP] kurtaracağını düşünüyorlardı. Bir

devlet iktidarının yalnızca onu kurmuş olan güçler tarafından sürdürülebileceği yolundaki eski deyişe inanmıyorlardı; terörün, eşyanın tabiatı gereği, zaferin hemen ardından yok edilemez bir niteliğe bürüneceğine; zaferden ve ordunun terhisinden sonra Alman olan her şeyin içinde boğulacağı, perişan, yok edici ve özgürlük kavramına yabancı bir dünya hâkimiyetinin uygulanabilmesi için Almanya'nın SS tarafından köle bir halk olarak kontrol altında tutulacağına inanmıyorlardı.

Bir başka farklılık, her ne kadar hepimize ortak olsa da, belirli görünüm biçimleri itibarıyla, ölçü ve tür açısından olağanüstü farklılık gösteren sefalet tarzlarında karşımıza çıkar. Yakın akrabalarımız ve arkadaşlarımız ya ölüdürler ya da kayıp. Evler yıkıntı içindedir. Mal varlığı yok edilmiştir. Elbette herkes endişe, ciddi sıkıntı ve fiziksel acı içindedir; yine de kişinin bir eve ve ev eşyasına sahip olması ile her şeyinin bombardımanla yok edilmesi arasında; acısını ve kaybını cephede, evde ve toplama kamplarında yaşaması arasında; kişinin Gestapo tarafından izlenenlerden olması ile korku içinde de olsa, rejimden fayda sağlayanlardan olması arasında büyük fark vardır. Hemen herkes yakın arkadaşlarını ve akrabalarını kaybetmiştir, ancak bu kişileri kaybetme şekli (cephede mi, bombardıman sonucu mu, toplama kamplarında mı yoksa rejimin gerçekleştirdiği kitlesel katliamlarda mı?) son derece farklı tavırların takınılmasına yol açar. Milyonlarca harp malulü bir yaşam şekli arayışındadır. Yüz binlerce insan toplama kamplarından kurtarılmıştır. Milyonlarca insan tahliye edilmiş ve göç etmeye zorlanmıştır. Erkek nüfusun büyük bir kısmı esir kamplarında çile çekmiş ve birbirine karşıt deneyimler yaşamıştır. Birçok insan, insanlığın sınırlarına toslamış ve evlerine dönmüş ve yaşamış olduklarını unutamamaktadır. Nazilerden arın-

dırma sūreci [*Denazifikation*] sayısız insanı o āna kadarki kariyerlerinden etmiştir. Çekilen çile, tūrū itibarıyla son derece farklıdır. İnsanların çoğunun, yalnızca kendi çektikleri hakkında gerçek bir fikri vardır. Herkes yaşadığı kayıp ve acıları özveri olarak yorumlamaya eğilimlidir; ancak bu özverinin sebepleri o denli farklı şekillerde yorumlanabilir ki her şeyden önce bu yorum farkı insanları birbirinden ayırır.

İnanç kaybı muazzam bir fark yaratır. Hepimizin ayağının altındaki zemin bir şekilde çekilmiştir. Yalnızca aşkın [*transzendent*] biçimde temellenen dinsel veya felsefi bir inanç, bütūn bu felaketler karşısında varlığını koruyabilir. Dünyada bir zamanlar geçerli olan şeyler çürüğe çıktı. İnançlı bir nasyonal-sosyalist, nasyonal-sosyalizmin haki-miyet kurduğu zamanlardakinden daha da saçma düşünceler aracılığıyla hastalıklı rüyalara tutunabilir. Ulusalcı, merceğinden baktığı nasyonal-sosyalizmin ahlaksızlığı ile Almanya'nın içinde bulunduğu konumun gerçekliği arasında çaresizce bocalar.

Suçun tūrū ve ölçeği açısından da muazzam farklılıklar vardır. Kimse suçsuz değildir. Bu sorunu ilerleyen saatlerde tartışacağız.

Ancak, cezasını çektiği sūrece, kimse insani varoluşun dışında kalmaz.

Kişinin, mazarine bağılı olarak kendini sakınması ya da cayması akla uygun olabilir elbette –bu, çoğunluk açısından değil, şimdilik suskun kalmak gerektiğini düşünen bireyler açısından geçerlidir.

Almanya'da, yalnızca Almanya'nın alinyazısı temeline dayanan tuhaf tavırlar arasındaki farklılıklar mevcut değildir; aynı zamanda bütūn Batılı dünyaya ortak olan gruplaş-

malara da rastlanmaktadır: Sosyalist ve burjuva-kapitalist eğilimler, politik boyut kazanmış inançlar, demokratik özgürlük iradesi ve diktatörlük temayülü... Yalnızca bununla kalsa yine iyi. Bu zıtlıklar Müttefik Kuvvetler tarafından etki altına alınabilir ve bizi şu an siyasal açıdan iktidarsız, yumuşak başlı, deneysel bir malzeme olarak ele alan bu güçler tarafından üzerimize işlenebilir.

Bütün bu farklılıklar, biz Almanlar arasında sürekli bir yıkıma, bireyler ile gruplar arasında dağılmalara ve bölünmelere yol açıyor –varoluşumuz ortak bir etik-siyasal temelden yoksun olduğu sürece bu yıkım, dağılma ve bölünmeler artacak. En şiddetli tartışmalarda dahi, üzerinde durarak dayanışmamızı koruyabileceğimiz gerçek bir ortak zeminin yalnızca gölgesinden eser var. Birbirimizle konuşmak ve birbirimizi dinlemek konusunda büyük bir eksikliğimiz var. Devingenlik, eleştiri ve özeleştirici açısından eksikliklerimiz var. Doktrinerlere eğilim duyuyoruz.

Bu durumu daha da kötöleştiren şey, birçok kişinin gerçekten düşünüp taşınmak istememesidir. Yalnızca sloganlar ve itaat peşindeler. Tekrarlayarak ezberledikleri tabirler dışında soru sormuyor ya da yanıt vermiyorlar. Yalnızca iddia ve itaat edebilirler; sınavamaz ve kavrayamazlar; bu nedenle ikna edilemezler. Diğerleri kendilerini sınar ve düşünüp taşınırken ve kendi içlerine bakarak ve kanaat getirerek bağımsızlıklarını ararken, onlarla birlikte yol almak istemeyen insanlarla nasıl konuşmak gerekir?

Karakter eğilimleri arasındaki farklılıklar çoğu zaman ağır basar. Bazı insanlar her zaman muhalefete eğilim duyar; bazılarıysa sürüyle birlikte hareket etmeye.

Almanya yalnızca, biz Almanlar birbirimizle iletişim kurmanın bir yolunu bulduğumuz zaman yeniden kendine gelebilir. Genel durumun bizimle yalnızca olumsuz bir

ilintisi var gibi görünmektedir. Birbirimizle konuşmayı gerçekten öğrenmemiz yalnızca çeşitliliğimizin farkına varmamızla mümkün olabilir.

Zora dayalı bir birlik işe yaramaz; bir felaketle karşılaşıldığında buhar olup uçar gider. Birbirimizle konuşarak ve birbirimizi anlayarak, karşılık hoşgörü ve tavizle ulaşılabilecek oybirliği bizi ayakta kalabilecek bir topluma götürür.

Şimdiye kadar söylediklerimiz ve ilerleyen tartışmalarda geliştireceklerimiz, tipik bazı özelliklerdir. Kimsenin kendini kategorize etmesi gerekmiyor. Kendisine atıfta bulunulduğunu hisseden herkes kendi sorumluluğunu da hissetmelidir.

§ 3. MÜTEAKİP TARTIŞMALARIN PLANI

Nerede durduğumuzu bilmek istiyoruz. Bizi bu noktaya getiren şeyin ne olduğu sorusunu yanıtlamaya, ne olduğumuzu ve ne olmamız gerektiğini –neyin gerçekten Alman olduğunu– anlamaya ve nihayet daha ne isteyebileceğimizi sormaya çalışıyoruz.

1) Tarih, nihai anlamda ancak şimdi ‘dünya tarihi’, ‘insanoğlunun küresel tarihi’ haline geldi. Bu nedenle kendi durumumuz, ancak dünya tarihinin içinde bulunduğu durumla birlikte kavranabilir. Bugün gerçekleşmiş olanların nedeni, insanoğlunun gerçekleştirdiği olaylar ve içinde bulunduğu durumlardır. Halklar arasındaki özel ilişkiler ve münferit grupların aldıkları kararlar, bu anlamda ikincil derecede önem taşır.

Cereyan etmekte olan şey, bir insanlık krizidir. İster tahripkâr olsun, ister kurtarıcı, münferit halkların ve devletlerin katkıları, yalnızca bütünün çerçevesi içinde görülebilir; bu savaşa yol açmış olan bağlantılar ve insanın ne olabileceğini bu savaşta yeni ve korkunç bir biçimde ortaya koymuş olan fenomenler de hakeza... Suçluluk sorunu da, yalnızca bu tür bir bütüncül çerçeve içinde, hem adil hem de tavizsiz bir biçimde tartışılabilir. Bu nedenle, Almanya’nın hiç söz konusu edilmediği bir konuyu başa koyuyoruz: Çağımızın genel durumunu –kendini teknik bir çağ olarak

nasıl açığa vurduğunu ve dünya politikasında ve her türlü inancın kaybında ya da dönüşüme uğramasında kendini nasıl ortaya koyduğunu— ele alıyoruz.

Yalnızca bu genel durumu gözümüzde canlandırarak, herkesin üstüne düşen şeyle, belirli bir gruba özgü olan şey arasında, ya da daha da ileri gidersek, eşyanın tabiatında, olayların gidişatında bulunan şeyle, özgür insani karara atfedilmesi gereken şey arasında ayırım yapılabilir.

II) İkinci olarak, bu genel durumun sunduğu arka planın önünde, Alman sorununa giden bir yol arayışındayız: Zihinsel durumumuzun kaynağı olarak gerçek konumumuzu gözümüzün önünde canlandırıyoruz —nasyonal-sosyalizmi tanımlıyor, bunun nasıl mümkün olabildiğini ve nasıl olup da gerçekleşebildiğini soruşturuyoruz— ve nihayet suçluluk sorununu tartışıyoruz*.

III) Felaketi gözümüzün önünde canlandırdıktan sonra, üçüncü olarak şu soruyu soruyoruz: Alman olan nedir? Alman tarihini, Alman ruhunu, Alman ulusal bilincinde yaşanan dönüşümleri ve büyük Alman şahsiyetlerini anlamak istiyoruz.

Alman varlığımıza ilişkin tarihsel öz-tahlil, aynı zamanda kendimize dönük etik bir incelemedir. Tarihimizin aynasında amaçlarımızı ve ödevlerimizi görüyoruz. Bunları, yüce atalarımızın bizden taleplerinde duyuyor ve bizi yanlış yola sevk eden tarihi idolleri aydınlatarak kavırıyoruz.

Alman saydığımız şeyler, asla yalnızca idrakle sınırlı değildir; aksine Alman olmakta rol oynayan bir faktör olan etik karar da bunlara dâhildir. Kendi halkımızın ne olduğu, (antik Hellenizmdeki gibi) tarihsel olarak sona erdiği, her

* Yalnızca suçluluk sorunu hakkındaki bu son kesim müteakip sayfalarda yayımlandı, içeriği itibarıyla ayrıntılandırıldı ve akademik ders formundan uzaklaştırıldı.

şey geçmişte kalıp, artık gelecek söz konusu olmadığı zaman, nihai olarak belirlenir.

IV) Halen yaşamakta oluşumuz, mutlak sonda değil, halen tarihin içinde yer alışıdır, dördüncü olarak, şu soruya yol açar: Daha ne yapabiliriz? Siyasi bir çöküş, ekonomik ve siyasi acz içinde bulunan Almanların halen gücü var mı? Yoksa yolun sonuna çoktan ulaştık mı?

Bunun yanıtını verecek olan, bize kalan ahlak tasarısıdır –bu, günümüz dünyasında parya-halk sayılan bir halkın ahlakı olsa bile...

SUÇLULUK SORUNU

Neredeyse bütün dünya Almanya'yı ve Almanları suçluyor. Suçumuz öfkeyle, dehşetle, nefretle ve küçümsemeyle tartışılıyor. Yalnızca galipler değil, aynı zamanda bazı Alman göçmenler ve tarafsız ülkelerin yurttaşları dahi ceza ve misillemeden yana. Almanya'da bazıları, kendilerini de kapsayacak şekilde suçluluğu kabul ediyor; birçoğu da kendilerinin suçsuz, başkalarının suçlu olduğunu iddia ediyor.

Bu sorundan kaçınma eğilimi çok açık. Sıkıntı içinde yaşıyoruz; halkımızın büyük bir çoğunluğu o kadar büyük bir sıkıntı içinde ki bu gibi tartışmalara karşı duyarsızlaşmış görünüyor. Bu kesimi, kendilerine iş ve aş, ev ve sıcaklık verecek herhangi bir şey daha çok ilgilendiriyor. Ufkumuz daralmış durumda. İnsanlar suçluluktan, geçmişten bahsedildiğini duymak istemiyorlar; dünya tarihi onları alâkadar etmiyor. Artık acı çekmek istemiyorlar; sefaletten kurtulmak, yaşamak istiyorlar; düşünüp taşınmak istemiyorlar. Bu kadar korkunç bir acıdan sonra, bir de suçlulukla yüklenmek şöyle dursun, tabir caizse, ödüllendirilmeyi ya da en azından teselli edilmeyi zorunlu sayan bir halet-i ruhiye mevcut.

Yine de, aşırılıklar karşısında çaresiz kalanlar dahi, sesi soluğu çıkmayan hakikatin baskısını zaman zaman hissediler. Sıkıntının üzerine bir de suç isnadının gelmesi, ne

yersiz ne de yalnızca duyulan öfkenin bir sonucu. Bu suç isnadının haklı mı yoksa haksız mı olduğu ve haklı ise hangi anlamda haklı, haksız ise hangi anlamda haksız olduğu konusunda aydınlanmak istiyoruz. Zira kişi ne kadar sıkıntıda ise, en hayati ihtiyaçlarını o kadar güçlü şekilde hissederek: Kişinin kendi ruhunu arındırması ve hayatı, hiçliğin hemen yanı başındaki hakiki bir kökenden hareketle kavrayabilmek için doğruyu düşünmesi ve doğru davranması ihtiyacını...

Biz Almanlar, istisnasız hepimiz, suçluluk sorunumuzu net bir biçimde kavramak ve bundan gerekli sonuçları çıkarmakla yükümlüyüz. Bizi bununla yükümlü kılan, insanlık onurumuzdur. Her şeyden önce, dünyanın bizim hakkımızda ne düşündüğüne kayıtsız kalamayız; zira biliyoruz ki biz de insanlığın bir parçasıyız; önce insanız, sonra Almanız. Kaldı ki bundan da önemlisi, sıkıntı ve bağımlılık içindeki kendi yaşamımız, kendimize karşı dürüst olduğumuz sürece onurlu bir yaşam olabilir. Suçluluk sorunu, başkalarının bize yönelttiği bir sorudan ziyade, bizim kendimize yönelttiğimiz bir sorudur. Bu soruya kalbimizin en derininde verdiğimiz yanıt, mevcut varlığımızı ve bilincimizi temellendirecektir. Bu, Alman ruhu açısından bir ölüm kalım meselesidir. Yalnızca bu soru vasıtasıyla, özümüzün kaynağından başlayan bir yenilenmeyi sağlayacak dönüşüm gerçekleştirilebilir. Galipler tarafından bize yöneltilen suçlamalar, varlığımız açısından çok önemli sonuçlar doğuran siyasal bir karaktere sahip olmalarına rağmen, belirleyici olan noktada bize yardımcı olmuyorlar: Manevi dönüşüm noktasında. Bu noktada kendi işimizi kendimiz görmemiz gerekiyor. Felsefe ve teoloji, suçluluk sorununun derinliklerini aydınlatmak amacıyla yardıma çağırılıyor.

Suçluluk sorununu ele alan tartışmalar, kavramların ve

bakış açılarının birbirine karıştırılmasıyla malul. Gerçeğe ulaşmak için birtakım ayrımlar yapmak zorundayız. Bu ayrımları öncelikle bir şema halinde kabataslak belirlemek, ardından bunların yardımıyla, şu an Almanya'da içinde bulunduğumuz durumu açıklığa kavuşturmak istiyorum. Elbette burada yapılan ayrımlar, mutlak bir geçerliliğe sahip değil. Nihayetinde suç olarak adlandırdığımız şeyin kökeni hepsini birden kapsıyor. Ne var ki bu nokta ancak, buna doğru giden yol üzerinde bulunan ayrımlar vasıtasıyla netleştirilebilir.

Karanlık duygularımız derhal itimat görmeyi hak etmiyorlar. Dolaysızlık esas gerçekliktir, ruhumuzun mevcudiyetidir gerçi. Ancak duygularımız hayatın verili gerçekleri gibi basitçe orada olan şeyler değildir. Bilakis içsel faaliyetimiz, düşüncemiz ve bilgimiz aracılığıyla dolayımlanmışlardır. Düşündüğümüz ölçüde derinleşir ve açıklığa kavuşurlar. Bu tür duygulara güven olmaz. Kişinin kendisini duyguların akışına bırakması, bilinebilir ve düşünülebilir olanın nesnelliğinden kaçınmayı beraberinde getiren bir saflıktır. Sürekli duyguların eşlik, önderlik ve rahatsız ettiği bir konuyu, ancak her yönüyle üzerinde düşündükten ve ele aldıktan sonra, yaşarken her daim güvenebileceğimiz gerçek duygulara ulaşabiliriz.

A. AYRIM ŞEMASI

§ 1. DÖRT SUÇ KAVRAMI

Suçlar arasında bir ayırım yapmak zorundayız:

1) *Cezai suç*: Nesnel bir biçimde kanıtlanabilir ve şüpheye yer bırakmayacak denli açık yasaları ihlal eden eylemler suç teşkil eder. Burada *yargı mercii*, yargılama usulüne göre, vakıaları güvenilir bir biçimde tespit eden ve bu vakıalara yasaları uygulayan *mahkemelerdir*.

2) *Siyasi suç*: Devlet adamlarının ve bir devlete yurttaşlık bağıyla bağlı herkesin eylemlerine dayanır. Bundan dolayı ben, otoritesini kabul ettiğim ve varoluşumu sağladığı düzene borçlu olduğum bu devletin eylemlerinin doğurduğu sonuçları üstlenmek zorundayımdır. Nasıl yönetildiği, herkesin ortak sorumluluğuna dâhil olan bir konudur. Burada *yargı mercii*, hem iç hem de dış politikada *galip gelenlerin* otoritesi ve *iradesidir*. Burada belirleyici olan, başarıdır. Keyfilik ve otorite, uzak sonuçları hesaba katan siyasal basiret ve doğal hukuk ve uluslar arası hukuk adları altında geçerli olan normların tanınması aracılığıyla sınırlanabilir.

3) *Ahlaki suç*: Daima bir birey olarak hareket eden ben, eylemlerimden ahlaki açıdan sorumluyumdur; bu, siyasi ve askeri emirlerin gereğini yerine getirdiğim bütün eylemlerimi de kapsar. “Emir emirdir” sözü kesinlikle geçerli değildir. Nasıl, emredilmiş olsa da suç suç olarak kalıyorsa (buna

karşın, tehlikenin, gözdağının ve terörün boyutlarına bağlı olarak hafifletici sebepler söz konusu olabilir) her eylem ahlaki değerlendirmeye tabi kalır. Burada yargı mercii, kişinin kendi vicdanıdır ve arkadaşlarımla, yakınlarımla, beni seven ve ruhumla ilgilenen hemcinslerimle kurduğum irtibat sırasında ortaya çıkar.

4) *Metafizik suç*: İnsanoğlunun bir üyesi olarak insanları, dünyadaki her haksızlık ve her adaletsizlikten, bilhassa kendi zamanında ya da bilgisi dâhilinde işlenmiş suçlardan müştereken sorumlu kılan bir *dayanışma duygusu* vardır. Bunları engellemek için elimden geleni yapmazsam, ben de suça ortak olurum. Başkalarının öldürülmesini engellemek için kendi hayatımı tehlikeye atmadan olanlara seyirci kalmışsam, hukuksal, siyasi ve ahlaki açılardan bakıldığında layıkıyla kavranamayacak şekilde kendimi suçlu hissedirim. Böyle bir şey vuku bulduğu halde yaşamaya halen devam ediyorsam bu, benim omuzlarıma silinmez bir suç yükler. Talihimiz bizi böyle durumlardan esirgemediği sürece, insan olmamız itibarıyla, seçim yapmamız gereken bir sınıra gelip dayanırız: Ya hayatımızı kayıtsız şartsız ve hiçbir başarı şansına sahip olmadığımız için boş yere tehlikeye atarız, ya da başarı şansına sahip olmadığımız için hayatta kalmayı tercih ederiz. İnsan varlığının özü, birine ya da diğerine karşı suç işlenmesi veya fiziksel yaşam koşullarının paylaşılması durumlarında, insanlar arasında, koşulsuz olanın [*das Unbedingt*] hâkim olmasına bağlıdır: Bu durumlarda insanlar ya beraber yaşayabileceklerdir ya da hiç yaşayamayacaklardır. Ancak bunun, bütün insanlar arasındaki değil, yurttaşlar arasındaki değil, daha küçük gruplar arasındaki bile değil, en yakın insani ilişkiler söz konusu olduğunda gündeme gelen dayanışmayla sınırlı ol-

ması; hepimizi suçlu kılan budur işte. Bu durumda yargı yetkisi yalnızca Tanrı'ya aittir.

Dört suç kavramı arasında yapılan ayrım, suçlamaların anlamını açıklığa kavuşturuyor. Örneğin siyasal suç, bütün yurttaşların devletin eylemlerinin doğurduğu sonuçlardan dolayı sorumluluğunu ifade etmesine ediyor; gelgelelim, devlet adına işlenmiş olan suçlarla ilgili olarak her bir yurttaşın cezai ve ahlaki suçunu ifade etmiyor. İşlenmiş cürümler hakkında yargıç, siyasal sorumluluk söz konusu olduğunda galipler karar verebilir; ancak ahlaki suç gerçek anlamıyla yalnızca, kendi aralarındaki dayanışmayı koruyan insanların verdikleri müşfik bir mücadele esnasında tartışılabilir. Metafizik suç söz konusu olduğunda, edebi ya da felsefi eserlerde somut durumları açığa vurmak mümkün olabilir; kişisel bir ifşaatsa pek mümkün olmaz. Bu, bir zamanlar zaruretle karşılaşmış, ne var ki karşı karşıya kaldıkları zarureti herkese açamadıklarını görerek, bu vasıta ile acizliği tecrübe etmiş insanların en derin şekilde idrak ettikleri bir şeydir. Her zaman mevcut olan, lüzumu halinde yalnızca genel ifadelerle tartışılan bir şeyden duyulan utanç baki kalır; ne var ki asla somut bir biçimde açığa vurulamaz.

Suç kavramları arasında yapılan bu ayrım bizi, kötü bir yargıcın kaba kavrayış tarzıyla hüküm vermek için her şeyin kademe gözetmeksizin tek bir düzleme indirildiği (suçluluk hakkındaki) gevezeliklerin yüzeyselliğinden koruyacaktır. Ancak bu ayrımlar, sonunda bizi geriye, açıkça suçumuz olarak adlandırmanın imkânsız olduğu kaynağa geri döndürecektir.

Bundan dolayı, bu tür bütün ayrımlar, arasında ayrım yapılan şeylerin birbiriyle ne kadar bağlantılı olduğunu ak-

limizdan çıkardığımız zaman, bizi yanılgıya sevk eder. Her suç kavramı, diğer suç kavramlarının etki alanları açısından birtakım sonuçlar doğuran gerçekliklere işaret eder.

Biz insanlar eğer kendimizi metafizik suçtan kurtarabilseydik, melek olurduk ve diğer üç suç kavramı da konusuz kalırdı.

Ahlaki kusurlar, cürûmlerin ve siyasi suçların doğumuna yol açan koşulların sebebinin oluşturur. İhmalkârlıktan, konformizmden, haksızlığın ucuz yoldan haklı gösterilmesinden ve fark edilmeyecek biçimde teşvik edilmesinden kaynaklanan ufak tefek edimlerin bir araya gelmesi, muğlâklığı yayarak kötülûğü mümkün kılan genel atmosferin oluşumuna katılım,... bunların hepsi, çeşitli durumlar ve olaylarla ilişkili olan siyasi suçlara yol açan sonuçlar doğurur.

İnsan topluluklarında iktidarın önemi konusundaki belirsizlik de ahlaki olanın kapsamına girer. Bu temel gerçekliğin üstünün örtülmesi, iktidarın olayları tek başına belirleyecek faktör olarak yanlış bir biçimde mutlaklaştırılması kadar suç teşkil eder. Yaşamı boyunca iktidar ilişkileriyle çevrili olmak her insanın yazgısıdır. Bu, herkesin kaçınılmaz suçudur; insan olma suçudur. Buna karşı, hukuku, insan haklarını gerçekleştiren iktidarlara destekleyerek mücadele edilir. İktidar ilişkilerinin yapılandırılmasına katılmaktan, hukuku korumak uğruna iktidar mücadelesi vermekten imtina etmek, aynı zamanda ahlaki bir suç da olan siyasi bir temel suçtur. İktidar aracılığıyla iktidarın anlamının –hukuku gerçekleştirmek, kendi halkının öz-amacını [Ethos] ve saflığını sağlamak– tahrip edildiği yerlerde siyasi suç, ahlaki suça dönüşür. Zira iktidarın kendisini sınırlamadığı yerde şiddet ve terör hâkim olur; bu da, sonunda varoluşu ve ruhu yok eder.

Bireylerin büyük bir çoğunluğunun, geniş halk kesimlerinin gündelik davranışlarında beliren ahlaki yaşam tarzlarından, her dönem belirli siyasi tavırlar ve bunlarla birlikte belirli bir siyasi ahval doğar. Ancak birey yine de, atalarının *ethos*'u ve politikalarının gerçek, dünyanın içinde bulunduğu durumun ise mümkün kıldığı, tarihsel açıdan olgunlaşmış bir siyasi durum ve bunun getirdiği koşullar altında yaşar. Burada şematik olarak birbirine karşıt iki olasılık vardır:

Ya siyasetin *ethos*'u, herkesin şuuru, bilgisi, kanaati ve iradesi vasıtasıyla katıldığı devletin varoluş ilkesidir. Bu, sürrekli bir soysuzlaşma ve ıslahtan oluşan siyasal özgürlüğün sürdüğü hayatın ta kendisidir. Bu yaşamı mümkün kılan, herkesin ortak sorumluluğunun yüklediği ödevler ve tanıdığı olanaklardır.

Ya da çoğunluğun siyasete yabancılaştığı bir durum hüküm sürmektedir. Bu durumda, devlet iktidarının bireyin üstüne düşen bir vazife olmadığı düşünülür. Birey, sorumluluğu paylaştığını hissetmez; siyasal açıdan pasif olduğunu düşünür; kör bir itaat halinde çalışır ve davranır. Burada kişinin, itaat ederken ve iktidardakilerin karar ve eylemlerine katılmazken vicdanı rahattır. Siyasal gerçekliği, yabancılaşmış bir olgu olarak hoş görür; onu kişisel olarak yarar sağlayacak şekilde kurnazca kendine yontmaya çalışır ya da fedakârlığın kör ilhamı eşliğinde bununla yaşar.

Siyasal özgürlükle* siyasal diktatörlük arasındaki fark budur; bu, Herodot'tan beri Batı ile Doğu arasında görülen farklılıktır (Yunanlılara has özgürlük ve Perslere has despotizm). Ancak çoğu durumda, hangisinin hâkim olacağını söylemek bireye düşmez. Birey, talihe ya da kadere bağlı

* "Siyasal Özgürlük Üzerine Tezler"i burada yayınladım: *Wandlung*, Heft 6, s. 460 vd.

olarak, belirli bir durumun içinde doğar; atalardan kalanı ve gerçek olanı üzerine almak zorundadır. Hiç kimse ya da hiçbir grup, bir dokunuşla ya da tek bir kuşak içinde, gerçekte içinde yaşadığımız koşulları değiştiremez.

§ 2. SUÇUN DOĞURDUĞU SONUÇLAR

Suçun, suçtan etkilenen kişi bunu kavrasa da kavramasa da, varoluş açısından dışa yönelik sonuçları olduğu gibi, kişi suçlu olduğunu idrak ederse, vicdan açısından içe yönelik sonuçları da vardır.

a) Suç *cezasını* bulur. Ceza, suçlunun özgür iradesiyle hareket ettiğinin yargıç tarafından onaylanmasını gerektirir; cezalandırılanın cezayı adil bulduğunu onaylamasını değil.

b) Siyasi suç açısından *sorumluluk* ve bunun sonucunda zararları giderme ve dahası, siyasi iktidarın ve siyasal hakların kaybedilmesi ya da sınırlandırılması söz konusudur. Eğer suç, savaşta verilen kararlar sonucu meydana gelen olaylarla bağlantılı ise, mağlup olanlar açısından yıkım, sürgün, yok edilme gibi sonuçlar doğabilir. Ya da galip gelen taraf, eğer isterse, sonuçları hukuki bir forma nakledebilir ve böylelikle itidali davet edebilir.

c) Ahlaki suç, basirete ve böylelikle *kefarete* ve *yenilenmeye* gebedir. Bu, sonrasında dünyada gerçek sonuçlar da doğuran manevi bir süreçtir.

d) Metafizik suç, *insanın Tanrı önünde özgüvenle durmasını sağlayan bir dönüşüme uğraması* sonucunu doğurur. Bura-

da gurur çığnenir. Manevi faaliyet yoluyla sağlanan bu öz-dönüşüm, kişiyi aktif yaşamın yeni bir kaynağına götürebilir; ancak silinmez bir suçluluk bilinciyle bağlantılı olan manevi faaliyet, Tanrı önünde her şeye katlanan bir tevazu halinde, bütün marifetlerini kibirin imkânsız olduğu bir atmosfere daldıracaktır.

§ 3. ŞİDDET – HUKUK – MERHAMET

Anlaşamamaları durumunda insanlar arasında şiddete başvurarak karara varıldığı ve bütün devlet düzeninin, düzenin bekasını sağlayacak şekilde, bu şiddeti –içeride hukuku dayatarak, dışarıda ise savaş yoluyla– zapturapt almak anlamına geldiği, sülیمان zamanlarda neredeyse tamamen unutulur.

Savaşla birlikte şiddet durumunun sahneye çıkması halinde, hukuk sona erer. Biz Avrupalılar, bu durumda bile hukukun ve yasanın kalıntılarını, savaş durumunda dahi geçerliliğini koruyan ve en son Lahey ve Cenevre Konvansiyonları'nda ortaya konulan uluslararası hukuk normlarıyla ayakta tutmaya çalıştık. Görünen o ki çabamız boşuna imiş.

Şiddetin uygulandığı yerlerde şiddet uyanır. Mağlubun ne olacağına, *vae victis* [mağlub olanın vay haline!]* kuralı

* M.Ö. 390 yılında, Galyalılar Brennus önderliğinde Roma'ya saldırırlar ve Capitolino Tepesi dışında bütün şehri ele geçirirler. Brennus, tepeyi kuşatır ve Romalılar, sonunda şehri kurtarmak için fidye vermeyi kabul ederler. Brennus 1.000 pound (327 kg) ağırlığında altın talep eder. Galyalılar altınları tartmak için kantarı ve ağırlıkları getirirler, Romalılar da altınları. Ancak Romalılar kantarın hileli olduğunu fark ederler ve Brennus'a şikayette bulunurlar. Brennus kılıcını çıkarır, ağırlıkların üzerine atar ve "Vae victis!" diye haykırır. Böylelikle, Romalılar fidye yü-

gereği, galip karar verir. Mağlup, ölmek ya da galibin istediği gibi davranmak ve acı çekmek arasında bir seçim yapmak durumundadır. Bunlar arasından çoğunlukla hayatta kalmayı seçer (Hegel'in derinlemesine aydınlattığı gibi, efendi ile köle arasındaki temel ilişkinin kökeni buradadır).

Hukuk, şiddet tarafından emniyet altına alınan, ama onun aracılığıyla belirlenmeyen varoluşlarını bir kaynak üzerinde temellendiren insanların yüce düşüncesidir. İnsan olduklarının farkında olan ve başkalarını insan olarak tanıyan insanlar, insan haklarının varlığını kabul ederler ve kendilerini herkesin, mağlubun ve galibin, başvurabileceği doğal hukuk üzerinde temellendirirler.

Hakkaniyet fikri ortaya çıktığı anda, gerçek adaleti, tartışma ve sistematik bir prosedür aracılığıyla bulmak için müzakereye girişilebilir.

Tam bir galibiyet durumunda, galip ile mağlup arasında, mağlup açısından neyin hakka uygun olduğu, siyasi iradenin eylemleri ile karara bağlanan olaylarda, şu ana kadar yalnızca çok sınırlı bir rol oynamıştır. Bu olaylar, kendisini artık hukuk vasıtasıyla haklı göstermeyen pozitif, olgusal hukukun temeline dönüşür.

Hukuk, yalnızca cürüm ve siyasal sorumluluk anlamında suça ilişkin olabilir; ahlaki ve metafizik suça ilişkin olamaz.

Kaldı ki cezalandırılan veya hukuken sorumlu tutulan taraf dahi neyin adil olduğunu ikrar edebilir. Suçlu, cezasını onuru ve rehabilitasyonu olarak tecrübe etme imkânına sahiptir. Siyasal açıdan sorumlu tutulan, kabul etmek zorunda kaldığı varoluş koşullarının, kaderin belirlediği olgular olduğunu teslim edebilir.

kümlülüklerini yerine getirebilmek için hileli kantar bir yana, daha da çok altın vermek zorunda kalırlar. Kantarın kefesine bir de kılıcın ağırlığı eklenmiştir çünkü. —çn

Merhamet, saf adaletin ve yıkıcı gücün etkilerini hafifleten edimdir. İnsanlık merhamette, hem hakkın hem de gücün sapmaz tutarlılığına göre daha yüce bir hakikat olduğunu hisseder.

a) Hukuka rağmen merhamet, yasalardan bağımsız adalete yer açmak için etkide bulunur. Zira beşeri normların tamamı, doğurdukları sonuçlar itibarıyla kusur ve adaletsizliklerle doludurlar.

b) İster mağlup olanlar kendisine hizmet edebileceği için maksada uygunluk açısından olsun, ister mağlup olanların hayatta kalmasına izin vermek kendi iktidar ve heybet algısını pekiştirdiği için âlicenaplık açısından olsun, isterse kendisini vicdanen, suçlu gibi mağlubu da bütün haklarından mahrum bırakmayan evrensel doğal hukukun taleplerine tabi kılsın, galip gelen, şiddet uygulama imkânı varken merhamet gösterir.

§ 4. KİM HÜKÜM VERİR VE KİM YA DA NE HAKKINDA HÜKÜM VERİLİR?

Dolu gibi yağın suçlamalar, bizi şu soruyu sormaya yöneltiyor: Kim kimi suçluyor? Bir suçlama yalnızca, bakış açısı ve konusu itibarıyla belirli ise ve kendisini bu yolla sınırlandırıyor sa anlamlıdır ve yalnızca kimin suçlayan, kimin suçlanan olduğu biliniyorsa açıktır.

a) Öncelikle suçlamanın anlamını, dört suç türü kılavuzluğunda gruplandıralım. Sanık ya dışarıdan suçlandığını (dünyanın onu suçladığını) duyar; ya da içeriden, kendi ruhu tarafından suçlanır.

Dışarıdan yöneltilen suçlamalar, yalnızca cürümler ve siyasi suçlar bağlamında anlamlı olabilir. Bu suçlamalar, ceza-yaya yol açma ve birilerini sorumlu kılma iradesiyle dile getirilir. Hukuki ve siyasi açıdan geçerliliğe sahiptirler; ahlaki ve metafizik açıdan değil.

İçeriden yöneltilen suçlamalarda, suçlu kendisini ahlaki çöküş ve metafizik zayıflıkla suçladığını hisseder ve ahlaki çöküş ve metafizik zayıflık, siyasi ve caniyane eylemlere ya da eylemsizliklere yol açıyorsa, kendisini bunlarla da suçlar.

Ahlaki açıdan kişi yalnızca kendi kendini suçlayabilir; başkasını suçlayamaz; başkasını yalnızca müşfik mücadelelenin sağladığı dayanışma içinde suçlayabilir. Kimse kimseyi ahlaki açıdan yargılayamaz, zira herkes diğeri hakkında, manevi bir bağlılık içinde, sanki kendisi diğeri imişçesine hüküm verir. Yalnızca, başkasının ben kendim için neysem o olması durumunda, sonuçta herkesin kendi başınayken yaptıklarını özgür iletişim içinde ortak bir soruna dönüştüren yakınlık söz konusu olabilir.

Başkasının suçunu ileri sürmek onun kanaatini kapsamaz; yalnızca belirli eylemlerini ve hareket tarzını kapsar. Bireysel bir hükme varırken, saikleri ve kanaatleri de dikkate almaya çalışırız; ne var ki bir hükme ancak, bunların da objektif emareler, yani eylemler ve hareket tarzları ışığında tespit edilebilmeleri durumunda gerçeğe uygun bir biçimde varabiliriz.

b) Mesele, hangi anlamda bir grubun, hangi anlamda yalnızca bireyin yargılanabileceğidir. Bir devletin bütün uyruklarını, bu devletin eylemlerinin doğurduğu sonuçlardan sorumlu tutmak, hiç şüphesiz mantıklıdır. Burada bir grup hedef tahtasındadır. Ne var ki sorumluluk belirli ve sınırlıdır; bireylere yönelik ahlaki ve metafizik bir suçlama

çermez. Bu sorumluluk, rejime ve söz konusu eylemlerine karşı koymuş olan uyrukları da etkiler. Benzer şekilde, örgütlere, partilere ve gruplara üye olanlar açısından da çeşitli sorumluluklar söz konusudur.

İster tek başına işlesin, ister bir dizi suç ortağı olsun, işlenen suçlar için yalnızca bireyler cezalandırılabilir. Suç ortaklarının da her biri, suça katılımı ölçüsünde ve asgari düzeyde, sırf bu gruba mensubiyeti dolayısıyla sorguya çekilir. Haydut çetelerinden, komploculardan oluşan kümeler vardır; bunların tamamı mücrim olarak tanımlanabilir. Bu durumda, bu gruplara salt üyelik dahi cezalandırılabilir. *Ancak bütünüyle bir halka suç isnat etmek abestir.* Suçlu olan, daima yalnızca bireylerdir.

Bütünüyle bir halkı ahlaki açıdan suçlamak da abestir. Halkın her bir üyesine teşmil edilebilecek halk karakteri diye bir şey yoktur. Dil, örf ve gelenekler, köken gibi ortaklıklar elbette vardır. Gelgelelim, bu ortaklıklar içinde aynı zamanda o kadar büyük farklılıklar olması mümkündür ki aynı dili konuşan insanlar, sanki aynı halka ait değilmiş gibi birbirlerine yabancı kalabilirler.

Ahlaki açıdan, daima yalnızca bireyler yargılanabilir; gruplar asla yargılanamaz. İnsanları bir bütün olarak ele alan, tanımlayan ve yargılayan zihniyet son derece yaygındır. –Örneğin Almanlara, Ruslara, İngilizlere yakıştırılan– bu tür karakteristikler, asla tekil insanların altlanabileceği [subsumieren] üst kavramlara uymazlar; aksine insanlara iyi kötü uyabilecek tip kavramlara tekabül ederler. Üst kavramlarla tip kavramların bu şekilde birbirine karıştırılması, kolektif gruplara dayalı düşünmenin tipik bir belirtisidir: *Almanlar, İngilizler, Norveçliler, Yahudiler* vs. diye istedi-

* Bizde biraz belirsiz görünen çoğul eklerindeki italik vurgu, Almanca metinde bunlar yerine artikeller kullanıldığı için daha belirgin görünmektedir. –çn

ğınız kadar uzatabilirsiniz: Frizyalılar, Bavyerahılar –ya da: Erkekler, kadınlar, gençler, yaşlılar... Tipolojik anlayış yoluyla bir şeye isabet kaydedilmesi durumu bizi, bu tür bir genel nitelendirmeyi her bir bireye teşmil edebileceğimiz fikrine götürmemelidir. Bu düşünce şekli, yüzyıllardır halklar ve uluslar arasında nefreti körükleyen bir araç olmuştur. Ne yazık ki pek çokları için doğal ve apaçık olan bu düşünce şekli, nasyonal-sosyalistler tarafından en berbat şekilde kullanıldı ve yürüttükleri propaganda aracılığıyla kafalara kazındı. Artık insanlar yokmuş, yalnızca bu kolektif gruplar varmış gibiydi.

Bir bütün olarak halk diye bir şey yoktur. Bir halkı tanımlamak için çizeceğimiz hatların tamamı, olgular tarafından aşılacaktır. Dil, yurttaşlık, kültür, kader ortaklığı –tüm bunlar örtüşmez, aksine kesişirler. Halk ile devlet çakışmaz; keza dil, kader ortaklığı ve kültür de...

Bir halk, bir bireye dönüştürülemez. Bir halk kahramanca yok olamaz, suçlu olamaz, ahlaki ya da gayri ahlaki davranamaz; yalnızca onun içinden çıkan münferit bireyler bunları yapabilir. Halk, bir bütün olarak, suçlu veya suçsuz olamaz; ne cezai, ne siyasi (bu durumda yalnızca bir devletin yurttaşları sorumlu tutulabilir), ne de ahlaki anlamda...

Bir halkın kategorik olarak mahkûm edilmesi her zaman haksızlıktır. Yanlış bir temellendirmeden yola çıkar ve insanın itibarının elinden alınması sonucunu doğurur.

Bir halka kolektif suçluluk atfeden dünya kamuoyu, binlerce yıldır düşünülüp dile getirilen şeylerle olgusal düzlemde paralel bir duruş sergiler: İsa'nın çarmıha gerilmesinden dolayı Yahudiler suçludur. "Yahudiler" kimlerdir? O zamanlar Yahudiler arasında belirli bir gücü elinde tutan ve Roma garnizonuyla işbirliği yaparak İsa'nın idam edilmesini sağlayan muayyen bir grup dinci ve siyasi partizandır.

Bu tür bir fikrin, düşünen insanlar arasında dahi doğal kabul edilen, karşı konulmaz bir güç kazanmış olması şaşırtıcıdır; zira yapılan yanlış çok basit ve apaçık bir yanlıştır. Sanki duvarla konuşuyormuşsunuz gibi bir hisse kapılırsınız. Hiçbir gerekçeyi, hiçbir olguyu duymazlar; ya da duy-salar bile uygulamaya geçmeden derhal unutuverirler.

O halde, *bir halkın* ya da halklar içinden bir grubun – siyasi sorumluluk haricinde– *kolektif suçluluğu söz konusu olamaz*; ne cezai, ne ahlaki, ne de metafizik anlamda... Bir grubu suçlu ilan etmek, eleştirel olmayan, ortalama düşün-cenin kolaycılığına ve kibrine yakın düşen bir yanılıdır.

c) Suç isnat etmek ve kınamak için ortada bir hukuk olmalıdır. Peki, *yargılama hakkına sahip olan kimdir*? Yargılayan her kimse, yetkisinin kaynağına, hangi amaçla ve hangi sa-ikle yargıladığına ve yargılayan ile yargılananın birbirlerine karşı konumlarına ilişkin sorulara muhatap olur.

Ahlaki ve metafizik suç bağlamında, kimsenin dünya-da kurulu bir mahkemeyi tanımasına gerek yoktur. Birbi-rini seven ve yakın olan insanlar arasında mümkün olan şey, mesafeli, soğuk analize konu oluşturamaz. Bu nedenle, Tanrı önünde geçerli olan şey, insanlar arasında geçerli de-ğildir. Zira dünya üzerinde Tanrı'yı temsil eden hiçbir merci yoktur; ne kilise makamları, ne devletlerin büyükelçilikleri, ne de basın tarafından dile getirilen dünya kamuoyu...

Savaşın bir karara bağlanmasından sonra hüküm veril-mesi durumunda, galip gelen taraf, siyasi sorumluluk ko-nusunda verilen hükümde mutlak bir ayrıcalığa sahiptir: Zira kendi hayatını tehlikeye atmıştır ve artık verilecek ka-rar ona kalmıştır. Ancak şu soru sorulabilir: “Mücadeleye

katılmamış, esas meseleye kendi varoluşunu ve bilincini dâhil etmemiş tarafsız bir kişi, halk önünde yargılama hakkına sahip midir?” (Bir mektuptan alıntı).

Kader ortakları arasında, bugün Almanlar arasında, bireylerin ahlaki ve metafizik suçlarından bahsedilmekteyken, yargılayan tarafın tavrından ve ruh halinden yargılama hakkına sahip olduğu hissedilmektedir: Kendisinin de üstlendiği suçlardan bahsedip bahsetmediği, yani içten gelen bir tepiyse mi, dıştan gelen bir baskıyla mı, öz-aydınlanmacı biri olarak mı, suçlayıcı biri olarak mı, diğerlerinin öz-aydınlanmasına giden yolu arayan candan bir arkadaş olarak mı, yoksa yalnızca saldırmayı görev edinmiş bir yabancı olarak mı, dost olarak mı, yoksa düşman olarak mı konuştuğu hissedilmektedir. Her durumda, yalnızca ilk hallerde yargılama hakkı kuşku götürmez; ikinci olasılık olarak dile getirilen durumlarda ise yargılama hakkı kuşkuludur ve her halükarda yargılayanın iyi niyeti ölçüsüyle sınırlıdır.

Bununla birlikte, siyasi sorumluluk ve cezai suç söz konusu olduğunda, yurttaşların her biri olguları tartışma ve değerlendirmelerini açık kavramsal tanımları kıstas alarak dile getirme ve müzakere etme hakkına sahiptir. Siyasi sorumluluk, artık prensip olarak reddedilen rejime katılım ölçüsünde derecelere ayrılır ve galibin kararlarına göre belirlenir ve mantıken, felaket sırasında hayatta kalmayı seçmiş olan herkesi, hayatta olduğu için galip gelen tarafa boyun eğmeye zorlar.

§ 5. SAVUNMA

Suçlamaların yöneltildiği her yerde, suçlanan, dinlenmesini isteme hakkına sahiptir. Hukuka başvuru olan yerde savun-

ma vardır. Şiddete başvurulın yerde ise şiddete maruz kalan, eğer becerebilirse kendini savunacaktır.

Tam bir yenilgiye uğramış olan taraf, kendini savunmıyor ve hayatta da kalmak istiyorsa, sonuçları tanımak ve üstlenmekten başka çaresi yoktur.

Ancak eğer galip gelen taraf kanıt gösteriyor ve hüküm veriyorsa, acz içinde bulunulsa dahi bir yanıt verilebilir; eğer buna fırsat verilirse, söz konusu yanıt hiçbir şekilde şiddet içeremez; yalnızca akla dayanan bir yanıt olabilir. Kişinin konuşmasına izin verilen yerde savunma mümkündür. Galip gelen, eylemlerini hukuk düzlemine taşıdığı anda, kendi gücünü de sınırlamış olur. Söz konusu savunma, şu gibi olasılıkları gündeme getirir:

1) *Ayrım yapma imkânını zorlar.* Yapılacak ayrım tespitte bulunmayı ve kısmen aklanmayı beraberinde getirir. Ayrım topyekûn suçlanmayı kaldırır ve suçlamaları sınırlandırır.

Zihin karışıklığı muğlaklığa yol açar ve muğlaklık, bir kez daha yeni sonuçlar doğurur; bu sonuçlar yararlı olabileceği gibi zararlı da olabilir; ne var ki her halükarda adaletsizdir.

2) *Savunma, olguları beraberinde getirir, vurgular ve karşılaştırır.*

3) *Savunma doğal hukuka, insan haklarına ve uluslararası hukuka başvurabilir.* Bu tür bir savunma, şu sınırlamalara tabidir:

a) *Doğal hukuku ve insan haklarını –önce kendi ülkesinde ve daha sonra savaş sırasında kendi ülkesi dışında– pren-*

sip olarak ihlal etmiş olan bir devlet, kendisinin tanımayı reddettiği şeylerin, kendi yararı söz konusu olduğu zaman tanınmasını talep etme hakkına sahip değildir.

b) Hukuk gerçekte, aynı zamanda hukuk için savaşıacak güce sahip olduğunuzda söz konusu olabilir. Bütünüyle acz içinde olduğunuzda, geriye kalan tek olasılık, manen ideal hukuka yalvarıp yakarmaktan ibarettir.

c) Doğal hukukun ve insan haklarının kabul edildiği yerde bu, yalnızca güçlü olanın, yani galibin özgür irade ediminden ötürüdür. Bu, onun anlayış ve idealizminden kaynaklanan bir edimdir; hukukun bahşedilmesi yoluyla mağlup olana gösterilen merhamettir.

4) Savunma, davanın nereden itibaren hakkaniyete uygun bir şekilde yürümediğini, aksine –suç kavramlarının birbirine karıştırılması ya da yanlış bir kanı uyandırma yoluyla– muvafakat elde etmek ve aynı zamanda eylemlerinden dolayı vicdanları rahatlatmak amacıyla başkalarına hizmet ettiğini, yani siyasi ve ekonomik amaçlar için *silah olarak kullanıldığını* ispat edebilir. Bu işlemler, *vae victis* durumundaki galibin apaçık eylemleri olarak kalmak yerine, hukuk olarak tesis edilir. Misilleme olarak uygulansa da, kötü olan kötüdür.

Ahlaki ve metafizik suçlamalar, siyasi iradenin güttüğü amaçların kullandığı araçlar olarak mutlak surette reddedilmelidir.

5) Savunma, *hakimi reddedebilir* –ya tarafgir olduğuna inanmak için haklı gerekçeler varsa, ya da ele alınan sorun, beşeri bir mahkemenin yargı yetkisini aşan türden bir sorun olduğu için.

Ceza ve sorumluluk –tazminat talepleri– kabul edilmek

zorundadır; yalnızca içten gelebilen pişmanlık ve manevi yeniden doğuşa dayanan talepler ise değildir. Bu tür taleplere karşı suskun bir reddiye yöneltmekten başka çare yoktur. Mesele, yanlış bir şekilde, adeta dışarıdan yerine getirilmesi talep edilen bu tür bir manevi yeniden doğuşa aslen duyulan ihtiyacı unutmamaktır.

Suçluluk bilinci ile dünyada bir merciin yargıç olarak tanınması arasında fark vardır. Galip gelen, esas itibarıyla, henüz yargıç değildir. Ya savaştaki tavrından vazgeçer ve kendisini cezai suç ve siyasi sorumlulukla sınırlamak suretiyle, çıplak bir güç olmaktan çıkarak hak kazanır, ya da kendisi de yeni suçlar oluşturan eylemlere, yanlış biçimde, meşruiyet kazandırmaya uğraşır.

6) Savunma, *karşı suçlamada* bulunma imkânından yararlanabilir. Diğerlerinin facianın oluşumuna katkıda bulunmuş olan eylemlerine işaret ederek; diğerlerinin mağluplar bakımından suç addedilen ve gerçekte de öyle olan benzer eylemlerine işaret ederek; ortak bir suçu ifade eden dünyadaki genel eğilimlere işaret ederek...

B. ALMANLARIN SORUNLARI

Suçluluk sorunu evrensel gücünü, galipler ve bütün dünya tarafından biz Almanlara yöneltilen suçlamalardan alır. 1945 yazında bütün şehir ve kasabalarda, fotoğraf ve öykülerle Belsen'de olanları bildiren posterler şu can alıcı cümleyi içeriyordu: "Bu, sizin suçunuz!" Bir anda huzursuzluk baş gösterdi; olanları gerçekten de bilmeyenler dehşete kapıldılar ve insanlar şu soruyla başkaldırdılar: "Kim bu beni suçlayan?" Hiçbir imza, hiçbir makam yoktu; posterler sanki uzaydan gelmişti. İster haklı ister haksız bir biçimde suçlansın, suçlananın kendini savunmaya çalışması, insanlara özgü, genel bir tavidir.

Siyasi uyuşmazlıklarda gündeme gelen suçluluk sorununun kadim bir tarihi vardır. Bu sorun, örneğin Napolyon ile İngiltere arasındaki, ya da Prusya ile Avusturya arasındaki tartışmalarda büyük bir rol oynamıştır. Ahlaki birtakım hakları olduğu talebini ve rakiplerini ahlaken mahkûm etme tavrını politikaya ilk sokanlar muhtemelen Romalılarıdır. Bunun karşısında ise, bir yanda objektif Yunanlıların tarafsızlıkları, öte yandaysa kadim Yahudilerin Tanrı önünde kendilerini suçlamaları yer alır.

Galip gelen güçler tarafından yöneltilen suçlamaların, bizzat hileli saiklere dayanan bir politika aracı olması olgusu, tarih boyunca görülmüş bir suçtur.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Versailles Andlaşması, savaş suçu sorununu Almanya'nın aleyhine karara bağladı. Akabinde, bütün ülkelerin tarihçileri, yalnızca tek bir tarafı hedef alan savaş suçu kavramını iskartaya çıkardılar. Lloyd George'un belirttiği gibi, o dönemde taraflar her yönden savaşın içine "çekilmişlerdi".

Bugün, durum tamamıyla farklı. Suçluluk sorunu daha kapsamlı bir anlam kazanmış durumda. Bu sorun, eskiye nazaran çok farklı bir tını bırakıyor.

1918'den sonra ön planda olan savaş suçu sorunu, bu kez çok net. Savaşı çıkaran Hitler Almanyası idi. Almanya, kimse istemezken, kendi seçtiği anda savaşı başlatan rejimi vasıtasıyla savaş suçunu işledi.

Ne var ki "Bu, sizin suçunuz" ibaresi bugün, savaş suçundan çok daha fazlasını ifade ediyor.

O poster, bugün artık neredeyse unutulmuş durumda. Ancak o posterden öğrendiklerimiz halen varlığını sürdürüyor: İlkin, bir bütün olarak halkımızı mahkûm eden dünya kamuoyu gerçeği, ikincisi kendimizle meşguliyetimiz.

Dünya kamuoyu bizim için önemli. Bu kamuoyu bizi düşünen insanlardan oluşuyor ki bu olguya kayıtsız kalamayız. Ayrıca suç, politikanın bir aracı olarak kullanılıyor. Bu görüşe göre, suçlu olduğumuz için, başımıza gelen ve daha da gelecek olan her türlü felaketi hak ettik. Almanya'yı paramparça eden, yeniden yapılanma olanaklarını kısıtlayan, onu yaşamla ölüm arasında, asla huzur bulamayacağı bir durumda bırakan politikacıların mazeretleri burada yatıyor. Bu, bizim karar vermek durumunda olmadığımız ve en kusursuz tavrımızı takınsak dahi, karara bağlanmasında dişe dokunur hemen hemen hiçbir katkı yapamayacağımız siyasi bir sorundur. Bu, bütün bir halkı bir parya-halka dönüştürmenin, onu diğer halklarla aynı rütbeye alçaltmanın,

kendi şerefini lekeledikten sonra onu daha da aşağılamanın siyasi açıdan mantıklı, maksada uygun, güvenli ve adil olup olmadığı sorundur. Bu sorundan burada bahsetmeyeceğiz; ne de suç itirafında bulunmanın zorunlu ve yararlı olup olmadığı ya da hangi anlamda zorunlu ve yararlı olduğu hakkındaki siyasi sorundan bahsedeceğiz. Bu konunun Alman halkının kararına bırakılması mümkündür. Bunun, bizim için muazzam sonuçları olacaktır. Günün birinde, devlet adamlarının kararlarını, halklarınsa görüşlerini yeniden gözden geçireceklerini ümit ediyoruz. Ne var ki bize düşen, suçlamak değil, acı gerçeği kabul etmektir. Nasyonal-sosyalizmin bizi içine düşürdüğü ve günümüzde dünyanın teknik olarak belirlenmiş durumunun çıkış yolu bırakmadığı mutlak iktidarsızlık bizi buna zorluyor.

Ancak bizim için bundan çok daha önemlisi, kendimizi nasıl tahlil edeceğimiz, yargılayacağımız ve arındıracağımızdır. Dışarıdan bize yöneltilen suçlamalar artık konumuz değil. Buna karşılık, on iki yıldır Almanların ruhlarında, en azından bazı anlarda belli belirsiz yankı bulan ve duymazdan gelinemeyecek şekilde içerinden yöneltilmiş suçlamalar, ister yaşlı olalım ister genç, bu suçlamalar altında kendi kendimizi dönüştürme tarzımız vasıtasıyla, halen tesis edilmesi mümkün olan özsaygımızın kaynağını oluşturur. Almanların suçluluk sorununu açıklığa kavuşturmalıyız. Bu, bizzat biz Almanlara düşen bir iştir. Her ne kadar çok işitsek de, bu iş, dışarıdan bize yönetilen suçlamalardan bağımsız bir biçimde yürütülecek bir iştir; yine de bu suçlamaları, bize yönetilmiş sorular ve bize tutulmuş aynalar olarak düşünebiliriz.

“Bu, sizin suçunuz” ifadesi şu anlamlara gelebilir:

“Müşamaha gösterdiğiniz rejimin eylemlerinden dolayı

sorumlusunuz” –burada söz konusu olan, siyasi suçumuzdur.

“Bundan başka, bu rejimi desteklediğiniz ve onunla işbirliği yaptığınız için suçlusunuz” –ahlaki suçumuz burada yatmaktadır.

“Suçlar işlenirken pasif kalmış olduğunuz için suçlusunuz” –burada metafizik suç kendini gösterir.

Her ne kadar ikinci ve üçüncü –ahlaki ve metafizik– suçlar, acımasız ifadeler olmakla birlikte, hukuki bir kalıba sokulamadığı için hukuken yanlış sayılırken, yalnızca siyasi sorumlulukla ilgili olan ilki dosdoğru ileri sürülebilir ve tastamam doğru olsa da, üç ifadeyi de doğru kabul ediyorum.

“Bu, sizin suçunuz” ibaresi ayrıca şunu ifade ediyor olabilir:

“Bu suçların işlenmesine siz de katıldınız, o nedenle suçlusunuz” –bu, Almanların ağırlıklı bir bölümü açısından açıkça yanlıştır.

Söz konusu ibare, nihayet şu anlama gelebilir: “Bir bütün olarak aşağılık, onursuz ve caniyane bir halksınız; insanoglunun tortususunuz; diğer tüm halklardan farklısınız” –bu, ister iyi ister kötü bir amaçla koyulsun, her bir bireyi bu tip genellemeler altında sınıflandırmasıyla temelden yanlış ve insanlık dışı bir tavır olan kolektif tipte düşünme ve değerlendirme tavrıdır.

Bu kısa ön değinilerden sonra, meseleyi artık daha yakından ele alalım.

I. ALMANLARIN SUÇLARI ARASINDAKİ AYRIMLAR

§ 1. Suçlar

Biz Almanların, yalnızca tek bir tarafın işlediği spesifik suçları kabul etmek zorunda kalmadığımız Birinci Dünya Savaşı'ndan farklı olarak (ki bu, bilimsel tarih araştırmalarının Almanya'nın düşmanları açısından da kabul ettikleri bir olgudur), Nazi hükümetinin savaştan önce Almanya'da, savaş sırasında ise her yerde işlediği suçlar açıktır.

Savaş suçu sorununun, bütün halkların tarihçileri tarafından tek bir taraf aleyhine karara bağlanmadığı Birinci Dünya Savaşı'ndan farklı olarak, bu savaş Hitler Almanyası tarafından başlatıldı.

Nihayet, Birinci Dünya Savaşı'ndan farklı olarak, bu savaş gerçek bir dünya savaşı oldu. Dünyayı farklı bir durumda ve farklı bir halet-i ruhiyedeyken vurdu. Daha önceki savaşlarla karşılaştırıldığında, taşıdığı anlam farklı bir boyuta vardı.

Ve bugün, dünya tarihinde yepyeni bir şeyle karşı karşıyayız. Galipler bir mahkeme kuruyorlar. Nürnberg Davası işlenen suçları ele alıyor.

Bu, her şeyden önce, iki yönde ilerleyen açık bir sınırlama getirir:

1. Burada, bütün bir Alman halkı yargılanmıyor; aksine ceza hukuku uyarınca suçlanan Almanlar –ve ilkesel olarak Nazi rejiminin tüm liderleri– yargılanıyorlar. Bu sınırlama, daha baştan, iddia makamının Amerikalı üyesi tarafından getirildi. Esasları ortaya koyan söylevinde Jackson şöyle dedi: “Bütün Alman halkını suçlama niyetinde olmadığımızı açıkça ortaya koymak istiyoruz.”

2. Zanlılara lalettayin bir şekilde suç isnadında bulunulmayacak; aksine, belirli suçlardan yargılanacaklar. Bu suçlar Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Statüsü'nde açıkça tanımlanmıştır:

1) Barışa karşı işlenen suçlar: Saldırı savaşının [*Angriffskrieg* –taarruz harbi] ya da uluslararası sözleşmeleri ihlal eden bir savaşın planlanması, hazırlığı, başlatılması ve yürütülmesi...

2) Savaş suçları: Savaş hukukunun ihlal edilmesi. Örneğin işgal edilen bölgelerde yaşayan sivil halkın öldürülmesi, kötü muameleye maruz bırakılması, zorla çalıştırılmak amacıyla tehcir edilmesi, savaş esirlerinin öldürülmesi, kötü muameleye maruz bırakılması, kamu mallarının ya da özel mülkiyete tabi malların yağmalanması, şehirlerin ya da köylerin kasten tahrip edilmesi ve askeri zorunlulukların mazur gösteremeyeceği her türlü yakıp yıkma eylemi.

3) İnsanlığa karşı işlenen suçlar: Sivil halka karşı işlenmiş cinayet, imha, köleleştirme ve tehcir eylemleri; mahkemenin yetki alanına giren herhangi bir suçun işlenmesine sebep olacak şekilde siyasi, ırksal ya da dinsel nedenlerle kovuşturma yapma.

Devamında sorumluluğun kapsamı belirlenir. Ortak bir planın tasarlayıcıları, örgütleyicileri, kışkırtıcıları ve katılımcıları veya daha önce zikredilen suçların herhangi birinin işlenmesine karar veren katılımcılar, herhangi bir kişi tarafından bu tür bir planın gerçekleştirilmesi amacıyla yapılan her türlü eylemden dolayı sorumludurlar.

Bu nedenle suç isnadı yalnızca münferit kişilere yönelik değildir; aynı zamanda, cinai kapsamda değerlendirilebilecek örgütleri de hedefler: III. Reich'in bakanlar kurulu, NSDAP-SS-SD-Gestapo-SA* ve Genelkurmay'ın yönetici heyeti, Alman Silahlı Kuvvetleri'nin Başkomutanlığı.

Biz Almanlar, bu davada dinleyiciyiz. Her ne kadar sanıklar bizi felakete sürükleyen kişiler olsalar da, bu davaya biz sebebiyet vermedik; bunu yürüten de biz değiliz. "Gerçekten –en az dış dünyadakiler kadar– Almanlar da sanıklarla hesaplaşmak durumundadırlar" der Jackson.

Bazı Almanlar bu davadan dolayı kırgınlık hissediyor. Bu his anlaşılabilir. Bu, karşı tarafın Hitler rejimi ve eylemleri yüzünden bütün Alman halkını suçlamasıyla aynı nedene dayanıyor. Her yurttaş, kendi devletinin yaptıklarından müştereken sorumludur; kendi devletinin çektiği sıkıntılara da müştereken katlanır. Suçlu devlet, bütün bir halka yük olur. Yurttaşlar, kendi devlet önderlerinin –suçlu da olsalar– gördükleri muameleyi kendilerine yapılmış bir muamele gibi algırlar. Onların nezdinde halk da mahkûm edilir. Bu nedenle, devlet liderlerinin maruz kaldıkları küçük düşürücü ve onur kırıcı muamele, halk tarafından kendisine yönelik bir küçük düşürücü ve onur kırıcı muamele

* NSDAP: *Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei*; SS: *Schutzstaffel*; SD: *Sicherheitsdienst*; Gestapo: *Geheime Staatspolizei*; SA: *Sturmabteilung*. –çn

olarak hissedilir. Bu nedenle, içgüdüsel olarak verdikleri ilk tepki, üzerinde hiç düşünmeden davayı reddetmektir.

Burada üstlenmek zorunda olduğumuz siyasi sorumluluk gerçekten acı vericidir. Eğer siyasi sorumluluğumuz bunu gerektiriyorsa, onursuzluğun ne demek olduğunu tecrübe etmek zorundayız. Bu suretle, mutlak siyasi iktidarsızlığımızı ve siyasi bir faktör olarak saf dışı kalışımızı tecrübe ediyoruz.

Yine de her şey, içgüdüsel kaygımızı nasıl kavradığımıza, yorumladığımıza, kendimize mal ettiğimize ve kuvveden fiile çıkardığımıza bağlıdır.

Onurumuzun zedelenmesini kayıtsız şartsız reddetmek mümkündür. Ardından, bütün bir davanın doğruluğunu, hakkaniyetini ve amacını inkâr etmek için gerekçeler aramaya başlarız.

1. Bu durumda, genel gözlemlere dayanırız: Bütün bir tarih boyunca savaşlar yaşanmıştır ve daha da yaşanacaktır. Savaşın suçlusu tek bir halk değildir. Savaşa yol açan şey, insanın tabiatıdır, evrensel suçluluğudur. Kendini suçsuz yerine koymak, vicdanın yüzeyselliğini ele verir. Gelecekteki savaşları teşvik eden, kendini beğenmişlik tavrıdır.

Buna karşılık şunlar söylenebilir: Bu sefer, savaşı belirli bir plana uygun şekilde hazırlayan ve karşı tarafın provokasyonu olmaksızın başlatan tarafın Almanya olduğuna şüphe yok. Durum, 1914'ten tamamen farklıdır. Almanya savaş suçlusu değildir, bu savaşın suçlusudur. Ve bu savaş, başlı başına yeni ve farklı bir savaştır; dünya tarihi açısından konumu farklıdır; ilk kez görülmüş bir şeydir.

Nürnberg Davası'na yönelik bu reddiye, farklı bir şekilde belki şöyle ifade edilebilir: İnsani varoluşun içinde çözümlenemez bir şey vardır; bu da, "Tanrı'ya yakararak" çözüm-

lenmesi gereken şeylerin, daima şiddet yoluyla bir karara varılması yönünde baskı yapmasıdır. Asker kendini yiğit [şövalye gibi] hisseder; yiğitçe [şövalyece] olmayan bir tavırla karşılaşır, askerin, yenik de olsa, kendini incinmiş hissetmeye hakkı vardır.

Buna karşı, şu söylenebilir: Almanya, birçok halkın yok olmasına ve başkaca canavarlıklara yol açan, her türlü yiğitçe tavrın dışında kalan ve uluslararası hukuku ihlal eden sayısız eylemde bulundu. Hitler'in eylemleri, daha baştan itibaren, her türlü uzlaşma olasılığını yok etmeye yönelikti. Ya zafer vardı yalnızca, ya da çöküş. Şu anda çöküşün sonuçlarını yaşıyoruz. Yiğitlik yönündeki her türlü talep –her ne kadar birçok asker ve bazı askeri birliklerin tamamı suçsuz ve daima yiğitçe davranmış olsa da– Hitler'in bir örgütü olarak *Wehrmacht* [Silahlı Kuvvetler], suç teşkil eden emirlerin yerine getirilmesini üstlenmiş olduğu için hükümsüzdür. Kişi yiğitliğe ve âlicenaplığa bir kez ihanet ettiğinde, sonradan bunları, kendi lehine talep edemez. Bu savaş, şövalyece mücadeleye girişen benzer türdeki rakipler arasında başka çıkış yolu bulunamadığı için patlak vermedi. Kökeninde ve yürütülmesinde, yok etme iradesinin güdümündeki canice bir şeytanlık ve körü körüne bir topyekûncü bakış açısı hâkimdi.

Savaş sırasında dahi, bazı şeyleri engelleme imkânı vardır. Kant'ın "savaş sırasında, sonraki bir uzlaşmayı kesinlikle imkânsız kılacak eylemlerde bulunulmamalıdır" hükmü, temelde ilkin Hitler Almanyası tarafından reddedilmiştir. Bundan ötürü, kadim zamanlardan bu yana özü itibarıyla aynı kalmış olan şiddet, yok etme imkânlarının boyutları teknoloji tarafından belirlenmiş vaziyette, sınırsız bir biçimde karşımızda durmaktadır. Dünyanın bugünkü durumunda bir savaşı başlatmış olmak; canavarca olan budur.

2. Bu dava bütün Almanlar için ulusal bir kepezelik, deniyor. En azından mahkemede Almanlar olsaydı, o zaman Almanlar, Almanlar tarafından yargılanmış olurdu.

Buna şöyle karşı çıkılabilir: Ulusal kepezelik mahkemede değil, bu mahkemenin kurulmasına yol açan şeylerde, bu rejimin ortaya koyduğu gerçeklerde ve bulunduğu eylemlerde aranmalıdır. Ulusal kepezeliği idrak etmek, Almanlar için kaçınılmazdır. Bu idrakın, davanın kökeni yerine davanın kendisine yöneltilmesi durumunda, idrak yanlış yönde demektir.

Dahası: Alman bir mahkemenin ihdası ya da mahkemede galiplerin yanında Alman yargıçlara da yer verilmesi, hiçbir şeyi değiştirmezdi. O zaman bu yargıçlar, Almanya'nın kendi kendini özgürleştirmesinin verdiği güçle değil, galiplerin teveccühüyle kendilerine mahkemede yer bulmuş olacaktı. Ulusal kepezelik aynıyla vaki olacaktı. Dava, bizim kendimizi cani bir rejimden kurtarmamız, Müttefikler tarafından böyle bir rejimden kurtarılmamız gerçeğinin sonucudur.

3. Bir karşı tez de şöyledir: Siyasi egemenlik âleminde suçtan nasıl bahsedebiliriz? Buna izin verildiği anda, galipler mağlupları suçlu ilan eder –bu durumda, tanrısal kaynaklı otoritenin anlamı da, gizemi de sona erer. Kendisine bir halkın itaat ettiği adamlar –bilhassa eski Kayzer II. Wilhelm ve şimdiki “Führer”– mukaddes sayılırlar.

Buna karşı şu söylenebilir: Bu, Avrupa'daki siyasal yaşam geleneginden türemiş ve en uzun süre boyunca da Almanya'da korunmuş olan bir düşünce alışkanlığıdır. Ancak günümüzde devlet başkanlarının çevresindeki hâle [aura] artık yok olmuştur. Onlar da insandır ve eylemlerinden sorumludurlar. Avrupalı halklar krallarını yargılayıp

boyunlarını vurduklarından bu yana halkın görevi, liderlerini denetim altında tutmaktır. Devletin eylemleri, aynı zamanda kişisel eylemlerdir. Kişiler eylemlerinden bireysel olarak sorumludurlar ve bunlardan dolayı hesap verirler.

4. Hukuksal açıdan şu itiraz yöneltilir: Suçlar, yasalar olduğu ölçüde var olabilir. Bu yasaların ihlali suç teşkil eder. Suçun kesin olarak tanımlanması ve bir vakıa olarak yanlış anlamaya fırsat vermeyecek şekilde tespit edilebilir olması gerekir. Bilhassa: *Nulla poena sine lege* [kanunsuz ceza olmaz] –yani, yalnızca bir eylemin gerçekleştirilmesinden önce yürürlükte olan bir kanuna dayanarak hüküm verilebilir. Nürnberg’de ise, galiplerin şimdi koydukları yasalar, makale şamil [geriye dönük] etki doğuracak şekilde yargılama yapılmaktadır.

Buna karşı şu söylenebilir: İnsanlık, insan hakları ve doğal hukuk adına ve özgürlük ve demokrasi gibi Batılı fikirler adına konulmuş yasalar çoktandır yürürlükte ve hangi eylemlerin suç olduğu, bunlar ölçüt alınarak saptanabiliyor.

Bunun dışında, her iki tarafın özgür iradesiyle imzalanmış olması halinde, sözleşmenin ihlali durumunda ölçüt haline gelebilecek bu tür bir üstün hukuk yaratan sözleşmeler var.

Peki, yargı mercii nerede diye sorarsak? Barış halindeki bir devlet düzeninde yargı mercii mahkemelerdir. Savaştan sonraysa bu, yalnızca galibin kurduğu mahkeme olabilir.

5. Buradan kaynaklanan başka bir itiraz şöyledir: Galibin gücü hak yaratamaz. Başarı, hukuk ve hakikatin üzerinde bir merci olamaz. Savaş suçunu ve savaş sırasında işlenen suçları [*die Kriegsschuld und die Kriegsverbrechen*]*

* Metnin İngilizce tercümesinde bu ibare “war guilt and war crimes” ola-

nesnel olarak inceleyip yargılayacak bir mahkeme kurmak mümkün değildir. Bu tür bir mahkeme her zaman tarafsızdır. Tarafsızlardan oluşan bir mahkeme dahi tarafsızdır; zira tarafsızlar güçsüzdür ve fiilen galibin maiyetindedirler. Yalnızca arkasında, münakaşa eden tarafların ikisine de verdiği kararı gerekirse zorla dikte edebilecek bir güç bulunan bir mahkeme özgürce karar verebilir.

Bu tür bir adaletin aldatıcı doğasını vurgulayan tez şöyle devam eder: Her savaştan sonra suç, yenik tarafın üzerine yıkılır. Mağlup olan, kendi suçunu kabul etmeye zorlanır. Savaşı izleyen ekonomik sömürü, bir suçun telafisi olarak maskelenir. Yağma, hukuki bir sözleşme kılıfına bürünür. Hukuk özgür değilse, çıplak şiddet yeğdir –daha dürüsttür, katlanması da daha kolaydır. Aslında var olan, yalnızca galibin gücüdür. Karşılıklı suçlama her zaman mümkündür –ne var ki yalnızca galip gelen, suçun gereğini yerine getirebilir ve bunu da acımasızca ve yalnızca kendi çıkarları uyarınca yapar. Bunların dışında kalan her şey, yalnızca gücü yetenin kudretini ve başına buyrukluğunu maskeleyemeye yarar.

Nihayet, suç olduğu iddia edilen eylemlerin, yalnızca yenilgiye uğramış devlet tarafından yapılmışsa mahkeme önüne getirilmesi, mahkemenin aldatıcı doğasını ortaya koyar. Egemen ya da galip devletlerin eylemleri suskunlukla geçiştirilir; cezalandırılmak şöyle dursun, tartışılmaz bile.

Buna karşı şu söylenebilir: Güç ve otorite, insan dünyasında hakikaten tayin edici bir gerçekliği ifade eder. Ancak tek gerçekliği değil. Bu gerçekliğin mutlaklaştırılması, insanlar arasındaki güvenilir bağlantıların tamamını ortadan kaldırır. Söz konusu gerçeklik mutlak olduğu ölçüde, anlaşmaya varmak imkânsızlaşır. Hitler'in gerçekten de söylediği

rak çevrilmiştir. Bkz. Karl Jaspers, *The Question of German Guilt*, çev. E. B. Ashton, Fordham University Press, New York, 2000, s. 50. –çn

gibi, anlaşmalar yalnızca kişinin kendi çıkarı ile örtüştüğü sürece geçerlidir. Ve Hitler, buna uygun şekilde hareket etmiştir. Ancak bunun karşısında, gücün gerçekliğini ve nihilist anlayışın etkinliğini kabul etse de, bunu olmaması gereken bir şey sayan ve bu nedenle tüm güçlerin bir araya gelerek bunu değiştirmeleri gerektiğini savunan bir irade vardır.

Zira insani şeyler arasında, gerçeklik [Realität] henüz hakikati [Wahrheit] ifade etmez. Yapılması gereken, daha ziyade, bir gerçekliğe başka bir gerçeklikle karşı koymaktır. Ve bu gerçekliğin var olup olmaması, insanın iradesine bağlıdır. Kendi özgürlüğü içinde herkes, nerede durduğunu ve ne istediğini bilmelidir.

Bu perspektiften bakıldığında şunlar söylenebilir: Dünyada düzenin tesisi adına yeni bir girişim olarak bu dava, yasal bir dünya düzenine dayanma imkânından yoksun ve bugün hâlâ siyasi çerçeveye bağlı kalmak zorunda olsa da, anlamını yitirmez. Bu dava halen, kapalı bir devlet düzenindeki duruşma gibi cereyan etmemektedir.

Bu nedenle sık sık şöyle denmiştir: “Eğer müdafaaya, iddianamede son derece sınırlandırılmış olan suçlamalardan sapma imkânı tanınmış olsaydı, dava uzayacak, mahkeme de çözümsüz siyasi tartışmalara dolanmış olacaktı.”

Bu, aynı zamanda, savunmanın savaş suçu ve tarihsel öncülleri ile uğraşmak zorunda olmadığı, yalnızca bu savaş kimin başlattığı sorununu ele almak durumunda olduğu anlamına gelir. Ne de savunma, benzer suçlara ilişkin vakaları delil olarak gösterme ve kendi durumunu bunlarla kıyaslama hakkına sahiptir. Siyasi zorunluluklar tartışmaları sınırlar. Ancak bu, her şeyi gerçekdışı kılmaz. Tam tersine, zorluklar ve itirazlar, kısaca da olsa, çoğunlukla açıkça dile getirilmiştir.

Temel durum, yani tek başına yasanın değil, aynı zamanda muharebede sağlanan başarının esas başlangıç noktasını oluşturduğu hususu inkâr edilemez. Büyüklü küçüklü her türlü olayda, askeri suçlar bağlamındaki şu alaycı deyim geçerlidir: Yasa olduğu için cezalandırılmazsınız; yakayı ele vermiş olduğunuz için cezalandırılırsınız. Ancak bu temel durum, insanın başarıya ulaştıktan sonra, özgürlüğünün verdiği güçle, kudretini hukukun gerçekleştirilmesi amacıyla dönüştüremeyeceği anlamına gelmez. Ve bu, tam anlamıyla gerçekleştirilmese dahi, hukuk ancak belli bir ölçekte ortaya çıksa dahi, dünya düzenini sağlama konusunda çok yol alınmış olur. Bu tür bir itidal, düşünüp taşınmak ve irdelemek için, netlik kazanmak için alan tanır ve böylelikle, insanların böyle bir şiddetin süregelen anlamına ilişkin daha eksiksiz bir bilinç kazanmalarını sağlar.

Biz Almanlar için bu davanın avantajı, liderlerin işledikleri belirli suçları birbirinden ayırt etmesi ve halkımızı topluca yargılamamasıdır.

Ne var ki dava bundan çok daha fazlasını ifade etmektedir. Dava, ilk kez ve bütün bir geleceği kapsayacak şekilde, savaşı suç ilan etmekte ve buna göre bir sonuca varmaktadır. Kellogg Antlaşması ile başlayan şey, ilk kez kuvveden fiile çıkmaktadır. Girişimin büyüklüğünden de, buna katkıda bulunanların iyi niyetinden de kuşkulanmamak gerekir. Girişim fantastik görünebilir. Burada neyin söz konusu olduğunu kavradığımız anda, gerçekleşmekte olan karşısında [umutla] titreriz. Bunun yalnızca göstermelik bir davadan [*Scheinprozeß*] başka şey olamayacağını nihilistçe bir sevinçle varsayıyor muyuz, yoksa bunun başarıya ulaşmasını tutkulu biçimde arzuluyor muyuz; arasındaki tek farklılık budur.

Her şey davanın nasıl yürütüleceğine, içeriksel akışının, sonucunun, gerekçelerinin ne olacağına, geriye dönüp bakıldığında, bir bütün olarak muhakemenin nasıl bir genel izlenim bırakacağına bağlıdır. Her şey, dünyanın bu davayı hakikat olarak ve burada yapılanları doğru kabul edip edemeyeceğine, yenilgiye uğrayanların dahi dava konusunda mutabık kalmaktan kendilerini alıp alamayacağına, ileride tarihin bu davadaki adaleti ve hakikati görüp göremeyeceğine bağlıdır.

Ne var ki buna yalnızca Nürnberg'de karar verilmeyecek. Burada esas mesele, Nürnberg Davası'nın anlamlı ve yapıcı siyasi eylemler zincirinde (her ne kadar bu eylemler hata, mantıksızlık, kalpsizlik ve nefret tarafından sıklıkla baltalansa da) bir halka olup olmayacağı, ya da insanlığa uygulamak için şu anda ölçütler tesis eden güçlerin, sonunda bunlar aracılığıyla kınanıp kınanmayacağıdır. Nürnberg'e önayak olan güçler, kendilerini dünya düzeyine tabi kılmakla, dünya devleti gibi bir ortak amaç güttüklerini belli etmiş olmaktadırlar. Bu güçler, zaferlerinin sonucu olarak, yalnızca kendi devletlerinin değil, insanlığın sorumluluğunu gerçekten üzerlerine almak istediklerini belli etmiş olmaktadırlar. Bu tür bir tanıklık, yanlış tanıklık olamaz.

Ya Nürnberg'de hukukun vuku bulduğu ve böylelikle bir temelin atılmış olduğu konusunda dünyaya güven telkin edilir ki bu durumda siyasi süreç hukuki sürece dönüşmüş, hukuk, yeni kurulacak dünya için yaratıcı bir biçimde tesis edilmiş ve gerçekleştirilmiş olur. Ya da davanın asılsızlığının yarattığı hayal kırıklığı, yeni savaşları teşvik edecek daha da beter bir dünya kamuoyunun yaratılma-

sına yol açar; Nürnberg şükranla anılmak yerine musibet getiren bir faktör olarak görülür; dünyanın bu dava hakkındaki nihai yargısı da bunun, göstermelik amaç taşıyan, uydurma bir dava olduğu yönünde olur. Böyle bir şey olmamalıdır.

Bu nedenle, davaya yöneltilen tüm itirazlara şöyle yanıt verilmelidir. Nürnberg’de söz konusu olan şey, gerçekten yeni bir şeydir. Bu davaya yönelik itirazlarda dile getirilen muhtemel tehlikeler inkâr edilemez. Ancak faaliyetlerin izlediği seyir ve Müttefiklerin aktif sorumluluk konusunda sergiledikleri tereddütsüz sabır dikkate alındığında, her biri ayrıntılarında bazı eksiklik, yanlışlık ve aksaklıklar içeren alternatiflerin derhal toptan bir reddiyeyle yol açması yanlıştır. Ayrıntılarda ortaya çıkan çelişkilerin, bu karışıklığın ortasında dünya düzenini sağlamaya yönelik eylemler aracılığıyla aşılması gerekmektedir. İkincisi, öfkeli bir saldırganlık sergileyerek, daha baştan hayır demek yanlıştır.

Nürnberg’de gerçekleşmekte olan şey, her ne kadar birçok itiraza maruz kalsa da, insanlığın hissetmeye başladığı bir ihtiyacın –dünya düzeninin– zayıf ve muğlak bir müjdecisidir. Tümüyle yeni olan durum budur. Dünya düzeni asla hemen önümüzde durmuyor –bilakis gerçekleştirilmesinin önünde zorlu uyuşmazlıklar ve öngörülemez savaş riskleri bulunuyor– ancak bu, düşünen insanlığa mümkün gözükmeye başladı; ufukta belli belirsiz fark edilen tan kızılığı şeklinde belirdi; buna karşılık, düzenin sağlanamaması durumunda, insanlığın kendi kendini yok etmesi korkunç bir tehdit olarak gözlerimizin önünde duruyor.

En aciz durumda olanın tek dayanağı, bir bütün olarak dünyanın ta kendisidir. Hiçlik karşısında kökenine, her şeyi kapsayıcı olana geri döner. Bundan dolayı, bu müjdecinin taşıdığı olağanüstü önemin farkına varabilecek olanlar, Almanlardan başkası değildir.

Bu dünyadaki kurtuluşumuz –henüz Nürnberg’de tesis edilmemiş olmakla birlikte– Nürnberg’in işaret ettiği dünyaya düzenine bağlıdır.

§ 2. Siyasi Suç

Suçlu, işlediği suçlardan dolayı cezalandırılır. Nürnberg Davası’nın kendini suçlularla sınırlaması, Alman halkını temize çıkarır. Ancak bu, kendisini her türlü suçtan sıyracağı şekilde olmaz. Tam tersine. Gerçek suçumuzun özü, böylelikle netlik kazanır.

Kendini Alman olarak adlandıran, Almanya olmayı kendine hasreden ve devlet gücünü elde bulundurduğu ve 1943’e kadar tehlikeli bir aksi tesirle karşılaşmadığı için buna hakkı da var gibi gözükten rejim, bu suçları işlerken, bizler Alman devletinin uyruklarıydık.

Dürüst ve samimi her Alman rejiminin mahvı, biraz da Alman halkının çoğunluğunun davranış tarzından kaynaklanmak zorundadır. Bir halk, yönetiminden dolayı sorumludur.

Alman Reich’ı adına işlenmiş olan suçlardan dolayı, her Alman müştereken sorumlu kılınmıştır. Kolektif olarak “sorumluyuz”. Burada mesele, her birimizin kendisini hangi anlamda müştereken sorumlu hissetmesi gerektiğidir. Devlet tarafından yapılan eylemlerden dolayı, tüm yurttaşların

ortak sorumluluklarının siyasi bir anlam taşıdığına şüphe yok. Ancak, bu nedenle, suçlara fiili veya zihinsel katılım, aynı zamanda ahlaki bir anlam taşımak zorunda değildir. Biz Almanlar, Almanların bize yükledikleri ya da adeta mucize eseri kurtulduğumuz cürümlerden dolayı sorumlu kılınabilir miyiz? Şayet böyle bir rejimin kendi aramızda ortaya çıkmasına göz yumduysak, evet. Şayet çoğumuz, kalbinin en derinlerinde bütün bu kötülöklere karşı çıktıysa ve hiçbir suç veya güdü nedeniyle kendi içinde ahlaki bir suç ortaklığını kabul etmeye ihtiyaç duymuyorsa, hayır. *Sorumlu tutmak, ahlaken suçlu görmek anlamına gelmez.*

O halde suç, devletin uyruklarının siyasi sorumlulukları açısından zorunlu olarak kolektif nitelik taşır; ancak ahlaki, metafizik ve cezai açıdan aynı anlamı taşımaz. Siyasi sorumluluğu üstlenmek, her bir birey açısından doğurduğu korkunç sonuçlar dikkate alındığında zordur. Bunun bizim için taşıdığı anlam, bizi uzun bir süre boyunca açlık veya donma noktasında ya da sınırında boş yere çabalayarak yaşamaya zorlayan siyasi iktidarsızlık ve yoksulluktur. Ancak bu tür bir sorumluluk, ruhumuza dokunmaz.

Modern bir devlette herkes, en azından seçimde kullandığı oyla veya seçime gitmekten kaçınarak siyasal bir eylemde bulunmuş olur. Siyasi sorumluluğun taşıdığı anlam, kimseye kaçış yolu bırakmaz.

Siyasal anlamda aktif olanlar, işlerin ters gitmesi durumunda sonradan kendilerini temize çıkarma eğilimindedirler. Ne var ki siyasette bu tür savunmaların geçerliliği yoktur.

İyi niyetli olabilirler; hayırlı bir amaç gütmüş olabilirler. Örneğin Hindenburg, Almanya'yı perişan etmek, iktidarı

Hitler'e devretmek istememiş olabilir. Bunun ona bir faydası yoktur; bunu yapmıştır ve politikada önemli olan da budur.

Veya felaketi öngörmüş, bunu dile getirmiş ve uyarıda bulunmuş olabilirler. Ne var ki bunu izleyen eylemlerde bulunmamışlarsa, ya da bu eylemler başarıya ulaşmamışsa, bu da politikada dikkate alınmaz.

Şu da düşünülebilir: Tamamen apolitik olan keşişler, münzeviler, âlimler ve araştırmacılar ya da sanatçılar gibi tamamen politikanın dışında bir varoluş sürmüş olan insanlar olabilir. Eğer gerçekten apolitik iseler bu kişiler suç ortak değildirler, denebilir.

Ancak siyasi sorumluluk bu kişileri de kapsar; zira yaşamlarını devletin sağladığı düzen uyarınca sürmüşlerdir. Modern devletlerin bir harici alanı [*Außerhalb*] yoktur.

Kişi hariçte kalmayı mümkün kılmak istiyor olabilir; ne var ki bunu ancak bu sınırlama dâhilinde gerçekleştirebilir. Apolitik bir varoluşu tasvip etmek ve sevmek istiyor olabiliriz. Ancak apolitikler, siyasal katılıma son vermekle, günün somut siyasal eylemleri hakkında hüküm verme ve risksiz politika yapma hakkından da yoksun kalırlar. Apolitik bir mıntıka, her türlü siyasal eylemden çekilmeyi gerektirir –ve yine de, müşterek siyasi sorumluluktan her anlamda vares-te tutulmayı beraberinde getirmez.

§ 3. Ahlaki Suç

Her Alman kendine şu soruyu soruyor: Benim suçum ne?

Kendi kendini analiz eden bireyin suçluluk sorununu, ahlaki suç olarak adlandırıyoruz. Biz Almanlar arasındaki en büyük farklılıklar bu noktada düğümlenmekte.

Öz-yargılama sonucu verdiği karar, kişinin kendisine kalmış olsa da, iletişim halinde bulunduğumuz sürece birbirimizle konuşmakta ve ahlaki açıdan netliğe ulaşma konusunda birbirimize yardım etmekte özgürüz. Ötekini ahlaki açıdan yargılamak ise askıya alınmıştır –cezai ve siyasi açıdan yargılamaksa alınmamıştır.

Ahlaki yargının, bir olasılık olarak dahi sekteye uğradığı bir sınır vardır. Başkasının kendi kendini ahlaki açıdan analiz etme eğiliminde dahi olmadığını hissettiğimizde –bu kişinin argümanlarının yalnızca safsatadan ibaret olduğunu fark ettiğimizde ya da karşımızdaki hiç kulak asmıyor gibi gözüksüğünde– bu sınıra ulaşırız. Hitler ve suç ortakları, on binlerce kişiden oluşan küçük bir azınlık, bunu hissetmedikleri sürece ahlaki suçun dışında kalırlar. Bunlar pişmanlıktan ve kendilerini dönüştürmekten aciz gözükmektedirler. Bu kişiler nasılsalar öyledirler. Kendileri de yalnızca kaba güç yardımıyla hayatta kaldıkları için, bu tür insanların payına düşen yalnızca kaba güçtür.

Ne var ki ahlaki suç, vicdan ve pişmanlığa yer veren herkes için söz konusudur. Ahlaken suçlu olanlar, bilmelerine veya bilebilecek durumda olmalarına rağmen, kendilerini öz-eleştirel bir gözle analiz ettiklerinde yanlış olduğunu gördükleri yollara –ya olaylara gözlerini kapamak rahatlarına geldiğinden gizlendikleri, ya sersemleyerek ayartıya kapıldıkları, ya da kişisel bazı avantajlar karşılığında satın alındıkları veya düpedüz korkudan dolayı itaat ettikleri için– sapmış olup, kefarete ödemeye hazır olanlardır. Şimdi bu olasılıklardan birkaçını gözümüzün önüne getirelim:

a) *Maskeli bir yaşam* –ki hayatta kalmak için kaçınılmazdır– ahlaki suçu beraberinde getirir. Gestapo gibi tehdit edici kurumlara yönelik uydurma sadakat beyanları, Hitler

selamı gibi jestler, toplantılara iştirak ve “Yanınızdayız” mesajı verecek başka birçok şey –Almanya’da aramızda kim, şu veya bu zamanda, bu suçlardan birini işlememiştir? Yalnızca unutkanlar kendilerini aldatmak istedikleri için bu konuda kendilerini aldatabilirler. Kendini gizleme, varoluşumuzun en belirleyici özelliği haline gelmişti. Şimdi ahlaki vicdanımıza yük oluyor.

b) Şu an için *yanlış bir vicdani kanaat* sonucu suçluluğu idrak etmek daha heyecan verici bir şey. Bugünlerde birçok genç insan berbat bir duyguyla uyanıyor: Vicdanım beni yanılttı –başka neye güvenebilirim? Oysa kendimi iyi niyetle, en soylu amaçlar uğruna feda ettiğime inanıyordum. Bu şekilde uyanan herkes, nasıl suçlu hale geldiğini kendisine soracaktır; belirsizlikten dolayı mı, görmek istememekten dolayı mı, yoksa kendi hayatını “nezih” bir alanda tecrit etmekten dolayı mı?

Bu noktada, öncelikle *askeri onurla* siyasi anlam arasında bir ayırım yapmak zorundayız. Zira suç hakkında ne söylenirse söylensin, askeri onur bilincine tesir edemez. Eğer bir asker, arkadaşlarına sadık kaldıysa, tehlike karşısında cesaret ve tarafsızlığını koruyarak yolundan sapmamak suretiyle liyakatini gösterdiyse, izzetinefsinin bir bölümü masuniyetini koruyabilir. Bu salt askerce ve aynı zamanda insanca olan şey, bütün halklara ortaktır. Bu şekilde kendini kanıtlama suç teşkil etmez; aksine, kötücül eylemlerle veya açıkça meşum emirlerin yerine getirilmesiyle lekelenmemiş gerçek bir sınama söz konusu olmuşsa bu, hayatın anlamının temelini oluşturur.

Ancak askerce kendini kanıtlama, uğruna savaşılan şeyle özdeşleştirilmemelidir. Bir askerin kendini kanıtlaması, onu başka her konuda suçsuz kılmaz.

Fiili devletin Alman ulusu ve ordusuyla kayıtsız şartsız özdeşleştirilmesi yanlış bir duyuncun yarattığı bir suçtur. Zamanında kusursuz bir asker olan kişi, sahte bir vicdana duçar olabilir. Bu da, kişinin vatanseverlikten dolayı açıkça kötücül olan şeyleri yapmasını ve kendine yedirmesini mümkün kılabilir. Kötücül eylemlerde bulunmasına rağmen, kişinin vicdanının rahat olması buradan kaynaklanır.

Bununla beraber, anavatana karşı yükümlülüklerimiz, o anki otoriteye körce itaat etmekten çok daha derine iner. Ruhu yok edilmişse, anavatan artık anavatan değildir. Devletin gücü, bizatihi bir amaç değildir; aksine, eğer bu devlet, Alman varlığını ortadan kaldırıyorsa, söz konusu güç, daha ziyade felaket getirir. Bu nedenle, anavatana karşı yükümlülük, mantıken asla Hitler'e itaate ve bir Hitler devleti olarak Almanya'nın savaşı ne pahasına olursa olsun, mutlaka kazanması gerektiği varsayımına götürmez. Yanlış vicdani kanaat burada yatmaktadır. Bu, basit bir suç değildir. Bu, aynı zamanda, bilhassa bilinçsiz gençliğin büyük bir kesiminin duçar olduğu akıl karışıklığıdır. Anavatanına karşı görevlerini yerine getirmesi, kişinin kendisini tamamen, yanlış bir geleneğin idollerinin değil, ulu atalarımızın bizden talep ettikleri en yüce isteklere adanmasıdır.

Bu nedenle, her türlü kötülüğe karşın, kişilerin kendilerini ordu ve devletle tamamen özdeşleştirmiş olmaları şaşırtıcı oldu. O halde –yalnızca, tüm inancını yitirmek üzere olan bir dünyanın son çürük zemini olarak kavranabilecek– kör bir milliyetçiliğin dayattığı bu zaruretin getirdiği vicdan rahatlığı, aynı zamanda ahlaki bir suç idi.

Dahası, Kitabı Mukaddes'teki şu sözün yanlış yorumlanması, bu suçu mümkün kılan şeylerden biriydi: "Senin üzerinde otoriteye sahip olan devletin uyruğu ol!" Ne var ki bu söz, askeri gelenekteki emir kavramına iliştilen tuhaf

kutsallık vasıtasıyla tamamen yozlaştırıldı. “Bu bir emirdir” sözü birçok kişinin kulağına, en yüce görevi dile getiriyor-muşçasına, heyecan verici bir söz gibi gelmiştir ve halen de gelmektedir. Ne var ki bu söz, kötü ve aptalca olanın kaçınılmaz biçimde geçerli olması karşısında kayıtsız kalmayı teşvik ettiği durumlarda, aynı zamanda kendini temize çıkarmayı da beraberinde getirmiştir. Bu davranışı ahlaki anlamda büsbütün suç haline getiren, itaat etmeye duyulan isteklilikti –kendini vicdanlı sayan, gerçekte ise her türlü vicdanı bir kenara bırakan bu içgüdüsel davranıştı.

Nazi hâkimiyetinin iğrençliği karşısında birçok genç, partinin etkisi altında olmayan tek nezih ortam gibi gözük-tüğü, parti karşıtı bir zihniyete sahip olduğu ve görünüşe göre parti olmaksızın da kendi gücüne dayanarak mevcu-diyetini sürdürmeye muktedir olduğu için, 1933’ü izleyen yıllarda askeri kariyeri seçti. Bu da başka bir vicdani yan-lıslıktı; bu yanıslık kendisini, eski geleneğe bağlı bağımsız generallerin tasfiye edilmesinden sonra, yönetici konumun-daki bütün Alman subaylarının ahlaken sefaletе düşmesi sonucuyla açığa vurdu –orduda boşuna kurtuluşu arayan sevmeye değer, hatta soylu birçok askeri şahsiyet de bu-lunmakla birlikte bunlar, aldatıcı bir vicdanla yanlış yola saptılar.

Başlangıçtaki rehberimiz olan dürüst vicdan ve iyi ni-yet, daha sonra uğradığımız hayal kırıklığını derinleştirmiş olmalı. Bu durum, en sağlam inancımızı dahi sorgulama-mıza yol açar; zira yanlışlarımızdan dolayı sorumluyuzdur –düştüğümüz her yanılgıdan dolayı...

Uyanmamız ve bu yanlışlığı kendi kendimize inceleme-miz zaruridir. Bu iki unsur vasıtasıyla idealist gençler, şim-dilerde maskelenen yazgıyı tevazu içinde kavrayan dürüst,

ahlaken güvenilir, siyasi açıdan net Almanlara dönüşeceklerdir.

c) Nasyonal-sosyalizmin kısmen tasvip edilmesiyle, ona karşı *tarafsız bir tavır takınılmasıyla*, kimi zamansa onun özümsemesi ve ona uyum sağlanmasıyla, ahlaki suç, daha önceki suç tiplerinin trajik veçhelerinden bağımsız olarak ortaya çıkar.

“İyi şeyler de yapıldı” argümanı –sözde objektif bir övgüde bulunmaya duyulan bu eğilim– aramızda yaygındı. Yalnızca radikal bir ya/ya da ayrımı gerçek olabilirdi: Eğer ilkeyi kötü kabul ediyorsam, her şey kötüdür ve görünüş itibarıyla iyi olan sonuçlar da göründükleri gibi değildir. Bu yanıltıcı nesnellik, nasyonal-sosyalizmde sözde iyi olanı tanımaya hazır olduğu için, o âna dek yakın olan arkadaşlar dahi birbirlerine yabancılaşarak açıkça konuşamaz hale geldiler. Eski özgürlükler uğruna ve adaletsizliğe karşı kimsenin kendisini feda ederek şehit düşmediğine biraz önce yanıp yakılan kişi, hemen ardından (silahlanma ve hileli mali politikalar aracılığıyla) işsizliğin ortadan kaldırılmasını büyük bir hizmet olarak methedebiliyordu; 1938’de Avusturya’nın ilhakını imparatorluk birliğine ilişkin eski idealin gerçekleştirilmesi olarak onaylayabiliyordu; 1940’ta Hollanda’nın tarafsızlığından şüpheye düşerek Hitler’in saldırısını haklı gösterebiliyordu ve her şeyden önce, kazanılan zaferlere sevinebiliyordu.

d) Bazısı kendisini *kendini aldatmanın* rahatlığına kaptırdı: En geç *Führer*’in ölümüyle bu kötücül devleti değiştireceklerdi; partiye yeniden yok olacaktı. Şimdilik, işleri içeriden hareketle yoluna koyabilmek için devletin yanında olmak gerekirdi. İzleyen satırlarda yer alan sohbetler tipikti.

Subayları dinliyoruz: “Savaştan sonra kazandığımız zafere dayanarak nasyonal-sosyalizmi bertaraf edeceğiz ama şimdilik el ele vermeli ve Almanya’yı zafere ulaştırmalıyız; evde yangın çıkmışsa, olayın asli failini sorgulamak değil, öncelikle yangını söndürmeye çalışmak gerekir.” –Yanıt: “Savaştan sonra serbest bırakılacaksınız; memnuniyetle evinize dönebilirsiniz. Yalnızca SS silahlı kalacak ve nasyonal-sosyalizmin terör rejimi yükselerek bir köle devletine dönüşecek. Bireysel yaşam diye bir şey artık mümkün olmayacak. Piramitler yükselecek; yollar ve şehirler *Führer*’in keyfine göre inşa edilecek ve şekil değiştirecek. Dünyanın nihai anlamda fethedilebilmesi için devasa bir silahlanma mekanizması geliştirilecek.”

Doçentlere kulak verelim: “Biz parti içindeki hükümet aleyhtarlarıyız. Açıkça tartışmaya cesaret ediyoruz. Zihinsel gerçekliklere erişiyoruz. Bunların hepsini yavaş yavaş yeniden eski Alman zihniyetine dönüştüreceğiz.” –Yanıt: “Kendinizi kandırıyorsunuz. Size tanınan yalnızca, her daim itaat etme koşuluna bağlı bir budala özgürlüğü. Gerçekte susuyorsunuz ve pes etmiş durumdasınız. Aranızdaki mücadele, liderlerin de arzuladığı bir görüntüden ibaret. Yaptığınız, Alman ruhunu da kendinizle beraber mezara taşımaktan başka bir şey değil.”

1933’te rejimle işbirliği yapmış, kendileri için önde gelen bir mevki peşine düşmüş olanlar ve kamusal alanda yeni iktidarın dünya görüşünden yana tavır takınanlar, ancak kişisel olarak bertaraf edildikten sonra heveslerini yitirdiler. Bunlar, 1942’ye kadar büyük oranda olumlu tutumlarını sürdürmüş olmakla birlikte, bu tarihten sonra savaşın gidişatının elverişsiz sonucu görünür kılmasıyla, ancak bu suretle tamamen muhalefet saflarına katıldılar ve Nazilerin cefasını çektikleri ve izleyen gelişmeleri davet ettikleri duy-

gusuna kapıldılar. Bu kişiler, kendilerine Nazi karşıtı gözûyle bakmaktaydılar. Kendilerinin açıkladığı ideolojiye göre, bu entelektûel Naziler, zihinsel meselelerde gerçeği açıkça ifade ettikleri, Alman ruhunun geleneklerini korudukları, tahribatı önledikleri, münferit durumlarda da faydalarının dokunduğu iddiasındaydılar.

Bunlar arasında bazıları da vardır ki kendilerini açığa vurmaksızın, dönüşüm ve muhalefet kisvesi altında, gerçekte nasyonal-sosyalizmin düşünsel tavrına bağlı kalmaktan ve parti öğretileri ile özdeş olmamakla birlikte, düşünce tarzlarını değiştirmemekten dolayı suçludurlar. Bu düşünce tarzı vasıtasıyla, nasyonal-sosyalizmde mevcut gayrı-insani, zorbaca ve varoluştan yoksun [existenzlos] nihilist öze belki de aslen akrabadırlar. Eğer bir kimse, 1933 yılında olgun bir insan olarak, yalnızca siyasi bir yanılgıda değil, ayrıca nasyonal-sosyalizmin arttırdığı varoluş duygusunda kökleşen içten bir kanaate sahipse, belki de diğer herkes-ten daha derinlere inmek zorunda olan bir dönüşüme uğramadığı sürece arınmayacaktır. 1933'te böyle davranan her kimse, bu süreçten geçmezse manevi anlamda kırılğan kalmaya ve ileride fanatizme eğilimli olmaya devam edecektir. İrksal çılgınlığa iştirak etmiş olanlar, sahtekârlık üzerinde temellenen bir diriliş yanılsamasına kendini kaptırmış ve o zamanlar işlenen suçlara katlanmış olanlar yalnızca sorumlu olmakla kalmazlar; aynı zamanda kendilerini ahlaki açıdan yenilemek zorundadırlar. Bu kişilerin bunu becerip beceremeyecekleri ve becerebilmeleri durumunda bunu nasıl yapacakları, onların sorunudur ve dışarıdan bakarak bu konuda bir hüküm vermek hemen hemen imkânsızdır.

e) *Aktif olanlarla pasif olanlar* arasında bir fark vardır. Siyasi eylemde bulunanlar, verilen emirleri yerine getirenler,

liderler ve propagandacılar suçludurlar. Ağır cezayı gerektiren bir suç işlememiş olsalar dahi, faaliyetleri dolayısıyla kesin olarak belirlenebilir bir suç işlemişlerdir.

Bununla birlikte, hareketsiz kalmış olmak şartıyla, her birimiz suçluyuz. Pasif olma suçu farklı bir suçtur. Kudretsizlik mazur gösterir; hiçbir ahlak yasası ses getiren bir ölümü talep etmez. Vaktiyle Platon, ümitsiz durumlarla karşılaşılacak felaket dolu zamanlarda gizlenmeyi ve hayatta kalmayı doğal karşılamıştı. Ancak pasif kalmış olanlar, ihmalden kaynaklanan her türlü başarısızlıktan, tehdit altındakileri korumaya, haksızlığı gidermeye ve tepki göstermeye yönelik, imkân dâhilinde olan faaliyetlerde bulunmamış olmaktan dolayı ahlaki bir suç işlediklerini bilirler. Kudretsiz kalarak teslim oluştaki daima, risksiz olmamakla birlikte, temkinle girildiğinde etkili olabilen bir hareket payı vardı. Kişi, korkaklıktan dolayı bunu kaçırmış olmayı kendi ahlaki suçu olarak kabul edecektir: Diğerlerinin yaşadığı felakete karşı körlük, insanın kalben hayal gücünden yoksun olması ve şahit olunan felakete karşı takınılan kayıtsızlık –ahlaki suç işte bunlardır.

f) Görünüş itibarıyla sergilenen uyumdan ve aktif olmayan parti üyeliğinden [Mitläufertum]* doğan ahlaki suç, pek çoğumuzun bir ölçüde paylaştığı bir şeydir. İnsanlar varlıklarını korumak, işinden ekmeğinden olmamak, şanslarını yok etmemek için partiye üye olmuş ve üyeliğin gerektirdiği biçimsel eylemlerde bulunmuşlardır.

Kimse bunun için kusursuz bir özür bulamaz –hele böyle bir uyum göstermemiş ve bunun beraberinde getirdiği mahzurlara da katlanmış olan Almanlar karşısında hiç...

* Mitläufer sözcüğü Nasyonal-Sosyalist Alman İşçi Partisi'nin (NSDAP) iktidar yıllarında aktif bir rol oynamamış parti üyelerini tanımlar. –çn

1936'da ya da 1937'de durumun nasıl görüldüğünü hatırlamak zorundayız. O zamanlar parti, devlettir. İçinde bulunulan durum, sonu kestirilemez biçimde sabit görünüyordu. Yalnızca bir savaş, rejimi alt edebilirdi. Bütün güçler Hitler'le ittifak yapıyorlardı. Herkes barış istiyordu. Her şeyin dışında kalmak, işini kaybetmek ya da ona zarar vermek istemeyen bir Alman intibak etmek zorundaydı; bilhassa gençler... Artık partiye ya da meslek örgütlerine üyelik, siyasi bir eylem değil, daha ziyade devletin, bireyin katılımına izin veren bir lütuf edimişti. Bir "rozet" taşımak gerekliydi; bu, yalnızca dışsal bir gereklilikti; içten rıza göstermeye gerek yoktu. O zamanlar partiye katılmaya davet edilenler buna kolaylıkla "hayır" diyemezlerdi. Kişinin hangi bağlamda ve hangi saiklerle parti üyesi olduğu, yaptığı işbirliğinin taşıdığı anlam açısından belirleyiciydi. Her yıl [*jedes Jahr*] ve her durum [*jede Situation*], her münferit vakada ayırt edilebilecek kendi hafifletici ya da ağırlaştırıcı sebeplerini kendi içinde taşırdı.

§ 4. Metafizik Suç

Ahlak, daima dünyevi amaçlar tarafından da belirlenir. Bir şeyi gerçekleştirmek söz konusu ise, ahlaki açıdan kendi hayatımı tehlikeye atmakla yükümlü kılınabilirim. Ancak bununla hiçbir yere varamayacağıma eminsem, ahlaki açıdan hayatımı feda etmem yönünde bir talep oluşmaz. Ahlak, bizden cesaret etmemizi talep eder; kesin bir yok oluşu seçmemizi değil. Her iki durumda, ahlaki açıdan bunun tersi talep edilir: Dünyevi amaçlar adına anlamsız bir şey yapmamayı, bilakis dünya üzerinde bazı şeyleri gerçekleştirebilmek için kendimizi korumamızı...

Gelgelelim, içimizde farklı bir kaynaktan gelen bir suçluluk bilinci vardır. Metafizik suç, yalnızca insan oldukları için insanlarla mutlak bir dayanışma sergileme eksikliğidir. Bu, ahlaki açıdan anlamlı bir talebin sona erdiği noktanın ötesinde kalan silinmez bir taleptir. Haksızlığın gerçekleştiği ve suçun işlendiği yerde bulunmam durumunda bu dayanışma zarar görür. Bunu engellemek için kendi hayatımı sakınarak riske etmem yeterli değildir. Böyle bir durumun olması, başkasının öldürüldüğü yerde benim de bulunmam ve hayatta kalmam halinde, içimdeki bir ses şunu bilmemi sağlar: Hâlâ yaşıyor olmam benim suçumdur.

Kasım 1938'de sinagoglar ateşe verildiği ve Yahudiler ilk kez sınır dışı edildikleri zaman, işlenen bu suçlara karşılık gelen suçlar, ahlaki ve siyasi suçlardı. Her iki tür suç da, o sırada halen iktidarda olanlara aitti. Generaller bu suçluların yanında yer aldılar. Bütün şehirlerde suçlar işlendiği sırada komutanlar müdahale edebilirlerdi. Zira eğer polisin engelleyemeyeceği ya da engellemeyi reddedeceği bir boyutta suç işleniyorsa, asker herkesi korumak için oradadır. Oysa komutanlar kıllarını kıpırdatmadılar ve o anda Alman ordusunun bir zamanlar meşhur olan ahlaki gelenegini terk etmiş oldular. Kendi üzerlerine vazife değildi. Alman halkının ruhunu, verilen emirlere itaat eden ve kendi kurallarına göre işleyen mutlak bir askeri aygıt lehine terk ettiler.

Doğru, halkımız arasında birçok kişi yaklaşan felakete ilişkin önseziyi içeren bir korkuya kapılmıştı ve birçoğu öfkeliydi. Ancak daha da çoğu, sanki hiçbir şey olmamış gibi, herhangi bir rahatsızlık duymadan işine gücüne, sosyal hayatına ve eğlencesine devam ediyordu. Ahlaki suç, budur işte.

Suç işlenmesini önleyemedikleri için ümitsizliğe düşmüş olan ve tam bir acz durumunda bulunanlarsa, geçir-

dikleri dönüŖümde metafizik suç bilinci vasıtasıyla bir adım daha attılar.

§ 5. Özet

a. Suçun Doğurduğu Sonuçlar

Eğer Ŗimdiye kadar yaptığımız açıklamalar bûsbütün temelden yoksun değilse, biz Almanların suçlu olduğumuz, her Alman'ın bir Ŗekilde suçlu olduğu konusunda Ŗûphe duyulamaz:

1) İstisnasız her Alman, siyasi sorumlulukta pay sahibidir. Her Alman, zarar gideriminin hukuki bir forma kavuşturulmasında işbirliği yapmak zorundadır. Herkes, galiplerin eylemlerinin, iradi kararlarının ve görüş ayrılıklarının doğurduğu etkilerin cefasını beraberce çekmek durumundadır. Bir güç faktörü olarak burada bir etki yaratmaya muktedir değiliz.

Yalnızca olguların, fırsatların ve tehlikelerin makul bir izahı için çaba göstererek varacağımız kararların öncülleri konusunda birlikte çalışabiliriz. Gerekçelerimizi de belirterek, makul Ŗekillerde galiplere mûracaat edebiliriz.

2) Her Alman değil, yalnızca Almanlar içinde son derece küçük bir azınlık işledikleri suçlardan dolayı cezalandırılacaktır. Diğer bir azınlık ise nasyonal-sosyalist faaliyetlerden dolayı cezasını çekecektir. Savunma yapma imkânı mevcuttur. Bu kişiler galiplerin mahkemeleri ya da galipler tarafından kurulan Alman mahkemeleri tarafından yargılanacaklardır.

3) Muhtemelen her Alman –son derece farklı suretlerde olsa da– kendi kendini ahlaki açıdan tahlil etme fırsatına sahiptir. Ne var ki bu bağlamda kendi vicdanından başka hiçbir mercie ihtiyacı yoktur.

4) Ve muhtemelen, kavrama yeteneğine sahip her Alman, bu tür bir felaketin yol açtığı metafizik deneyimler sırasında dünyaya ve kendisine yönelik yaklaşımını dönüştürecektir. Bunun nasıl gerçekleşeceğini kimse öngöremeyeceği gibi, kimse bunu talep de edemez. Bu, kişinin kendi başınayken ele alabileceği bir meseledir. Buradan doğacak olan şey, gelecekte Alman ruhu olacak olan şeyin esas temelini yaratmak durumundadır.

Bu tür ayrımlar, bütün bir suçluluk sorunundan kaçıp kurtulmak için yanıltıcı bir biçimde kullanılmaya müsaittir. Örneğin şöyle:

Siyasal sorumluluk –pekâlâ, ancak bu sorumluluk türü yalnızca maddi imkânlarımı kısıtlar; bizatihi ben, manevi varlığım, bundan asla etkilenme(m/z).

Cezai suç –yalnızca az sayıda kişiyi etkiler; beni değil –bunun benimle hiç ilgisi yok.

Ahlaki suç –yalnızca kendi vicdanımın yargı yetkisine sahip olduğunu duyuyorum; dolayısıyla kimse beni suçlama hakkına sahip değil. Vicdanım bana dostane davranacaktır. Çok da kötü bir durum yok; bir çizgi çeker, yeni bir başlangıç yaparım.

Metafizik suç –nihayet bu konuda bana açıkça söylenen, bu bağlamda kimsenin bir diğerini suçlayamayacağıdır. Yaşayacağım dönüşüm esnasında bu suçun farkına varacağım. Filozofun birinin ortaya attığı acayip bir düşünce bu. Yok öyle bir şey! Böyle bir şey olsa bile farkına varmam mümkün değil. Konunun üstünde durmasam da olur.

Suç kavramlarını bölüp parçalarına ayırmamız, kişinin suçtan kurtulmasını sağlayacak bir hokkabazlığa dönüştürülebilir. Ön planda yer alacak olanlar, ayrımlardır. Söz konusu ayrımlar suçun kaynağını ve bütünlüğünü gizleyebilirler. Ayrımlar, aynı zamanda, bize uymadığını düşündüğümüz şeyleri adeta büyüyle yok etmemize [*wegeskamotieren*] olanak tanır.

b) Kolektif Suç

Suçun unsurlarını birbirinden ayırdıktan sonra, kitabın sonunda kolektif suç sorununa geri dönelim.

Bu ayrımlar, her açıdan doğru ve mantıklı olmakla birlikte, daha önce tasvir edilen ayartıyı da beraberinde taşır; sanki bu gibi ayrımlar yardımıyla suçlamalardan kaçınılabilmiş, yükümüzü hafifletebilirmişiz gibi... Kolektif suç içinde, her şeye rağmen her zaman duyulmaya devam edecek olan şey böylelikle kayıplara karışır. Kolektifler temelinde düşünmenin ve kolektif suçlamanın çigliği, birbirimize ait olduğumuz [*dayanışma*] duygusunu engellemez.

Gerçi nihai anlamda gerçek kolektif, insanların Tanrı karşısında sergiledikleri dayanışmadır. Bir noktada herkes, insanların iyi niyet sahibi insanlarla ve insan olmaktan kaynaklanan ortak suça [*die gemeinsame Schuld des Menschseins*] katılan insanlarla görünmez dayanışmasına doğru kendine yol açmak için kendisini devlete, halka ya da bir gruba bağlılıktan kurtarmakta özgürdür.

Ancak tarihsel açıdan bakıldığında, bize daha yakın, daha dar topluluklara bağlı kalırız; bunlar olmasa dipsiz zeminde gömülür giderdik.

Siyasal Sorumluluk ve Kolektif Suç

İlkin, olguyu bir kez daha ortaya koyalım: İnsanların yargıları ve duyguları, bütün dünyada büyük ölçüde kolektif tasavvurlar tarafından güdümlenir. Bu gerçek inkâr edilemez. Günümüz dünyasında Alman'a –Alman olan kim olursa olsun– iyisi mi hiç ilişki kurulmaması gereken bir kimse gözüyle bakılır. Alman Yahudiler, yurt dışında Alman olarak istenmeyen kimselerdir; Yahudi olarak değil, esas itibarıyla Alman olarak görülürler. Bu kolektif düşünce biçimi sonucu siyasal sorumluluk, ahlaki suç vasıtasıyla aynı zamanda bir ceza olarak mazur gösterilir. Bu kolektif düşünce biçimi tarihte sıklıkla görülmüştür. Savaş barbarlığı halkları bir bütün olarak ele almıştır; onları yağmaya, tecavüze ve köleliğe maruz bırakmıştır. Bu kadar talihsizliğin üzerine bir de galibin hükmündeki ahlaki tahribat eklenmiştir. Mağlup olan yalnızca boyun eğmekle kalmamalı, aynı zamanda suçunu itiraf etmeli ve nedamet getirmelidir. Alman olan her kimse, ister Hristiyan olsun ister Yahudi, ruhen kötüdür.

Evrensel olmasa da, yaygın olan dünya kamuoyunun sunduğu bu olgu karşısında biz, siyasal sorumlulukla ahlaki suç arasında yaptığımız basit ayrımın, sürekli olarak yalnızca kendimizi savunmaya değil, kolektif düşüncede hangi hakikat içeriğinin yatmasının mümkün olduğunu gözden geçirmeye davet ediliyoruz. Bu ayrımdan vazgeçmiyoruz; aksine, sorumluluğumuza yol açmış olan davranışın, aynı zamanda bireyin ahlakının belirlenmesine katkıda bulunduğu için ahlaki bir karaktere sahip olan siyasal koşullara dayandığı yolundaki önerme aracılığıyla bu ayrımı daraltmak durumundayız. Birey, kendisini bu koşullardan bütününü kopartamaz; zira muhalefette bulunmuş olsa bile, bunların etkilenmekten kaçınamayacak bir unsur olarak

–bilinçli ya da bilinçsiz bir biçimde– yaşar. Bu, birey olarak iştirak ettiğim ve siyasal gerçekliklerin içinden türediği bir toplumun yaşam tarzında içkin ahlaki nitelikli kolektif suç gibi bir şeydir.

Zira siyasal durum, insanların bütûn bir yaşam tarzından ayrılamaz. İnsan, bir varoluşu gerçekleştirdiği, sapkın bir münzevi olarak yok olmadığı sürece, politika ile insan olmak arasında mutlak bir ayrım yapılamaz.

Siyasal koşullar İsviçreliyi, Hollandalıyı şekillendirdi ve hepimiz Almanya’da uzun bir süre içinde yetiştik; –itaat etmeye, hanedan zihniyetine, siyasal gerçeklik karşısında kayıtsız kalmaya ve sorumsuz hissetmeye alıştık– bu tavirlara karşı çıkmış olsak bile, bunlardan bir kısmını içimizde taşıyoruz.

Yaşam tarzı siyasal olayları etkiler; kaynağını siyasal olaylardan alan siyasal koşullar da yaşam tarzını yeniden şekillendirir. Ahlaki ve siyasi suç arasında radikal bir ayrım yapılamamasının nedeni budur. Bu nedenle, siyasal bilincimiz aydınlandığı ölçüde vicdani yükümüz artar. Siyasal özgürlük, ahlaki bir şeyler de içerir.

Gerçekte, bütûn bir halkın, devletin tüm eylemlerinin sonuçlarını taşımakta olması –*quidquid delirant reges plectuntur Achivi**– salt ampirik bir gerçektir. Kendisinin sorumlu olduğunu bilmesi, siyasal özgürlüğün geliştiğinin ilk işaretidir. Yalnızca bu bilginin var olması ve kabul edilmesi halinde özgürlük, özgür olmayan insanlar tarafından ileri sürülen salt dışsal bir talep olmaktan çıkarak, gerçekten söz konusu olabilir.

Manevi siyasal kölelik itaat eder; öte yandan, kendini suçlu hissetmez. Kendini sorumlu kabul etmek, siyasal öz-

* “Krallarının her türlü çılgınlığından ötürü köteği yiyecek olanlar Yunanlılardır.” Bu, Horatius’un bir sözüdür. –çn

gürlüğü gerçekleştirmeye çalışan manevi dönüşümün başlangıcını oluşturur.

Özgür ve özgür olmayan düşünce tarzı arasındaki tezat, örneğin devlet başkanının zihniyetinde kendini gösterir. Şu soru sorulmuştur: Halklar seçtikleri liderlerden dolayı suçlanabilirler mi? Örneğin, Fransa Napolyon'u seçtiği için suçlanabilir mi? Burada ileri sürülen fikir şudur: Ezici çoğunluk Napolyon'la birlikte hareket etmiş, Napolyon'un kazandığı gücü ve şöhreti arzu etmiştir. Napolyon, yalnızca Fransızlar onu istediği için mümkün olabilmiştir. Onun azameti, halk kitlelerinin beklentilerinin, duymak istedikleri şeyin, arzu ettikleri yanılsamaların ve maddi gerçekliklerin ne olduğunu büyük bir kesinlikle bilmesinde yatar. Lenz "devlet Fransa'nın dehasına uygun olarak doğdu" derken haklı mıydı? Kısmen, duruma bağlı olarak, evet –ancak devletin bir halkın dehasına uygun olarak doğduğu mutlak bir kesinlikle söylenemez. Kim, bir halkın dehasını bu şekilde belirleyebilir ki? Sonuçta aynı deha, son derece farklı gerçeklikler de üretmiştir.

Belki şöyle düşünülebilir: Nasıl, bir adam, evlilik bağıyla bağlı olarak kader ortaklığı içinde yaşamını sürdürdüğü sevgilisini seçmekten dolayı sorumluydu, aynı şekilde bir halk da itaatkâr bir biçimde teslim olduğu kişiden dolayı sorumludur. Burada, yanılgının kendisi suçtur. Bu yanılgının doğurduğu sonuçların sorumluluğu tavizsiz üstlenilmelidir. Ne var ki tam da bu, yanlış bir yaklaşım olacaktır. Evlilikte mümkün ve uygun olan şey –bir kişiye kayıtsız şartsız bağlılık– devlet söz konusu olduğunda prensipte felaket getirir. Yandaşların sadakati, dar çevrelerle ve ilkel münasebetlerle sınırlı olan apolitik bir ilişkidir. Özgür bir devlette, herkesin birden icra ettiği bir denetim ve dönüşüm söz konusudur.

Bu nedenle, iki türlü suç vardır: İlkin, bir lidere siyasal anlamda kayıtsız şartsız teslim olma ve ikincisi, boyun eğilen liderin niteliği. Teslimiyet atmosferi de bir tür kolektif suç oluşturur.

Kişinin Kolektif Bir Suçun Farkında Olması

Ailemizin üyelerinin eylemlerinden dolayı, suç ortaklığına benzer bir şey hissederiz. Bu suç ortaklığı, somutlaştırılabilir nitelikte değildir. İşlenen bir suçtan, kan bağı olan bütün akrabaların sorumlu tutulmasını herhalde reddederdik. Gelgelelim, ailemizden biri bir haksızlık yaptığında, onunla aynı kanı taşıdığımız için durumun bizi de ilgilendirdiği duygusuna kapılmaya meyilliyizdir ve bu nedenle, hem eylemin hem de haksızlığa maruz kalanın durumuna göre, ahlaki ve hukuki bir sorumluluğumuz olmasa dahi, haksızlığı telafi etmeye de eğilim gösteririz.

Böylelikle Almanlar –yani Almanca konuşan insanlar– kökenini Almanlardan alan her şeyde, durumun kendilerini de ilgilendirdiğini hissederler. Burada elle tutulur bir suçun değilse de, suç ortaklığına benzer bir şeyin nedeni, yurttaşların sorumluluğu değil, Almanların düşünsel ve manevi yaşamına ait olan, aynı dili konuştuğum, aynı kökenden geldiğim ve aynı kaderi paylaştığım insanlar olarak konuyla ilgilenmeleridir.

Dahası, yalnızca günümüzde yapılanlara –suç ortağı sıfatıyla çağdaşlarımızın eylemlerine– değil, aynı zamanda geleneğin taşıdığı bağlantılara da iştirak ettiğimizi hissederiz. Atalarımızın suçlarını da üstlenmek zorundayız. Alman yaşamının düşünsel koşullarının bu tür bir rejime olanak tanımış olması, hepimizin ortak sorumluluğuna dâhil olan

bir olgudur. Elbette bu, “Alman düşünce dünyasının”, “geçmişteki Alman düşüncesinin” nasyonal-sosyalizmin kötücül eylemlerinin kökenini oluşturduğunu kabul etmek zorunda olduğumuz anlamına gelmez. Ancak bu, bir halk olarak geleneğimizde, ahlaki yıkımımızı ifade eden güçlü ve tehdit edici bir şeyin bulunduğu anlamına gelir.

Kendimizi yalnızca bir birey olarak değil, bir Alman olarak hissederiz. Herkes, gerçek varlığı itibarıyla, Alman halkına aittir. Kim hayatında, muhaliflere özgü bir ümitsizlikle kendi kendine “ben Almanya’yım” dediği, ya da halkla coşkun bir uyum içinde “ben de Almanya’yım” diye haykırdığı anları hatırlamaz! Alman’ın bu bireylerden ayrı bir formu yoktur. Bu nedenle, halkın ödevi olarak talep edilen dönüşüm, yeniden doğuş ve felaket getiren şeylerin def'i, her bir bireyin ödevi formunda ifade edilir.

Kalbimin derinliklerine kök salan grup hissinden kaçıp kurtulamayacağımdan dolayı, benim ve herkes için Alman olmak mevcudiyet değil, ödevdir. Bu, halkın mutlaklaştırılmasından çok farklı bir şeydir. Her şeyden önce insanım; biraz daraltırsak Frizyalıyım, profesörüm, Almanım, diğer topluluklarla ruhların kaynaşmasına varacak kadar yakınım; temas ettiğim bütün gruplarla uzaktan ya da yakından bağım var; bu yakınlık bazı anlarda kendimi neredeyse bir Yahudi, bir Hollandalı ya da bir İngiliz gibi hissetmeme elveriyor. Alman olma olgusu, yani esas itibarıyla ana dilde sürülen yaşam, o kadar kalıcı bir etki yaratır ki rasyonel bir biçimde kavranamayacak, hatta rasyonel açıdan çürütülebi-
lecek şekilde Almanların yapmış ve yapmakta olduklarından dolayı ortak sorumluluğum olduğunu hissederim.

Böyle hisseden Almanlara kendimi daha yakın, maneviyatları görünüşe göre bu bağlantıyı reddeden Almanları ise kendime uzak hissederim. Ve bu yakınlık, her şeyden

önce, vaktiyle olduğu gibi Alman olmamızı, aksine, henüz olmadığı, ancak olması gerektiği gibi ve ulusal idollerin tarihinden değil, yüce atalarımızın seslenişlerinden duyduğumuz gibi Alman olmamızı içeren ortak ve ilham verici ödevi ifade eder.

Kolektif suçu hissettiğimiz için insan varlığının kökünden yenilenmesini hedefleyen topyekûn ödevi hissederiz – yeryüzünde yaşayan bütün insanların yükümlendiği, ancak bir halkın kendi suçuyla kendisini hiçlikle karşı karşıya bırakması durumunda daha acil, daha hissedilebilir ve bütün varlıklar gibi kesin bir biçimde ortaya çıkan ödevi...

Görünen o ki bir filozof olarak kavrayışımı tamamen yitirdim*. Gerçekten de dil, bu noktada sona eriyor ve yaptığımız hiçbir ayrımın –bunları gerçek yerine koymamıza ve asla hükümsüz kılmamamıza hâle gelmeksizin– dinlenme yeri haline gelmemesi gerektiğini yalnızca menfi bir biçimde [*nur negativ/only negatively*] aklımızda tutmalıyız. Bu ayrımlarla meseleyi hallolmuş saymamalı ve hayat yolumuzda ilerlerken üzerimizde hissettiğimiz baskıdan kendimizi kurtarmamalıyız; zira en değerli şeyi –ruhumuzun ebedi özünü– olgunlaştıracak olan, bu baskıdır.

* Metnin İngilizce çevirisinde açıklayıcı olmak amacıyla bu cümleye şöyle bir ek yapılmış: "Görünen o ki bir filozof olarak tamamen duyguların hükümranlık alanına saparak kavrayışımı yitirdim." –çn

II. OLASI ÖZÜRLER

Hem kendimiz hem de bizim iyiliğimizi isteyenler, suçumuzu hafifletecek bazı hazır düşüncelere sahibiz/sahipler. İlmimli bir karara varan, ancak aynı zamanda, her seferinde gönderme yapılan suç tipini keskinleştiren ve tanımlayan bakış açıları vardır.

1. Terörizm

Nazi rejimi altındaki Almanya, bir hapishaneydi. Bu hapishaneye girme suçu siyasi bir suçtur. Ancak bu hapishanenin kapıları bir kez kapandı mı, oradan kaçmak artık imkânsızdır. Tutukluların, ortaya çıkan ve halen varlığını sürdüren sorumlulukları ve suçları, şu soru ışığında ele alınmalıdır: Gerçekten yapabilecekleri ne vardı?

Bir hapishanede, tutukluları gardiyanların alçakça eylemlerinden dolayı toptan sorumlu tutmak açıkça haksızdır.

Milyonların, milyonlarca işçinin ve milyonlarca askerin direnmesi gerekirdi, dendi. Oysa böyle yapmadılar, savaş için çalıştılar ve savaştılar; o halde suçlular.

Buna karşılık şu söylenebilir: 15 milyon yabancı işçi de savaş için Alman işçiler kadar çalıştı. Onlar tarafından daha çok sabotaj eyleminin gerçekleştirildiğine ilişkin hiçbir kanıt yok. Yalnızca, çöküşün artık cereyan etmekte olduğu son haftalarda, yabancı işçiler daha geniş ölçekli faaliyetlere girişmiş gözüküyorlar.

Liderler altında örgütlenmeden daha geniş ölçekli eylemlere girişmek imkânsızdır. Bir halktan, terörist bir devlete karşı dahi ayaklanmasını istemek, imkânsızı istemektir. Bu tür ayaklanmalar, yalnızca dağınık bir biçimde, aralarında gerçek bir bağlantı olmaksızın gerçekleşebilir; kendileri genellikle anonim, sonuçları itibarıyla meçhul kalır, sessizce ölüme gömülürler. Özel bazı koşulların bir araya gelmesiyle duyulmuş olanlar, yalnızca az sayıdaki istisnalardır ki bunlar da ağızdan ağıza aktarılmışlar ve sınırlı bir çevrede duyulmuşlardır (Scholl kardeşlerin –şu Alman öğrencilerin– ve profesör Huber’in kahramanlıkları gibi).

Durum buyken, bazı suçlamalar bizi hayretler içinde bırakıyor. Hitler Almanyası’nın çöküşünden kısa bir süre sonra, tüm Alman halkına suçlamalar yönelttiği acımasız bir yazı kaleme almış olan Franz Werfel şöyle diyordu: “Yalnızca Niemöller adında biri direndi.” Aynı makalesinde Werfel, toplama kamplarında katledilmiş olan yüz binlerce insandan bahseder –peki, bu insanlar niçin katledilmişlerdir? Çoğunlukla yalnızca sözcükler aracılığıyla da olsa, karşı koymuş oldukları için... Etki yaratmamış yok oluşlarıyla, yalnızca direnmenin imkânsız olduğunun altını çizenler, bu isimsiz şehitlerdir. 1939’a kadar toplama kampları yalnızca Almanların içişlerini ilgilendiren bir meseleydi; bu tarihten sonra da bu kamplar büyük ölçüde Almanlarla dolduruldu. 1944 yılının her ayında siyasi tutuklamaların sayısı 4000’i aşıyordu. Son ana kadar toplama kamplarının mevcut olması, ülkede muhalefetin var olduğunu kanıtlar.

Çok riskli bir biçimde ülkeden kaçmış, ama sonuçta –toplama kamplarındaki ıstırap ve ölüm ve Almanya’da yaşanan korku iklimi ile karşılaştırıldığında– yurt dışında yaşayan göçmenlerin acılarıyla da olsa, terör baskısı altında olmaksızın yaşamış olan ve şimdi bu tür bir sığınmacılığı

kazanç sayanların yönelttikleri suçlamalarda kimi zaman riyakâr bir ton duyuyor gibiyiz. Bu tür bir tona öfkeye kapılmadan karşı koymaya hakkımız olduğunu düşünürüz.

Terör aygıtı ile doğurduğu sonuçları birbirinden ayırt etmeyi bilen insaflı insanların seslerini duymak da gerçekten mümkün. Nitekim Dwight Macdonald *Politics* dergisinin Mart 1945 tarihli sayısında şöyle yazıyordu: “Terörün ve terör baskısı altında zorla işletilmiş suçların zirvesine şu alternatifle ulaşılıyordu: Ölmek ya da öldürülmek.” Ve infaz ve katliamların gerçekleştirilmesi için seçilen bazı komutanların bu hunharlığın bir parçası olmayı reddettiklerini ve bunun sonucunda kurşuna dizilerek öldürüldüklerini de ekliyordu.

Nitekim Hannah Arendt, Alman halkının Führer’in işlediği suçlara katılmasının organize terörün bir sonucu olduğunu yazar. Tâbi olanlar, suç ortaklarına dönüşmüşlerdir. Her ne kadar belirli bir çevreyle sınırlı olsa da, böyle bir şey yapmaları kendilerinden asla beklenmeyecek aile babaları, görevlerine bağlılıkla her türlü mesleği icra eden çalışkan yurttaşlar, yine göreve bağlılıkla cinayet işlemişler ve aldıkları emir üzerine toplama kamplarında canavarca eylemlerde bulunmuşlardır*.

2. Suç ve Tarihsel Bağlam

Nedenlerle sonuçları birbirinden ayırıyoruz. Olayların niçin böyle gelişmiş ve niçin bu seyri izlemek zorunda olduğuna dair açıklamalar otomatikman özür olarak algılanır. Nedenler kör ve kaçınılmazdır. Suç ise gözü açık ve özgür...

* Hannah Arendt bu konuyu objektif bir soğukkanlılıkla, dokunaklı bir biçimde “*Organisierte Schuld*” başlıklı makalesinde tasvir etmiştir. *Wandlung, Erster Jahrgang, Heft 4, April 1946*. Bu makale, ilkin İngilizce olarak *Jewish Frontier, January 1945*’te yayımlanmıştır.

Siyasal olaylarda da böyle yapmaya uğraşıyoruz. Tarih-sel neden-sonuç ilişkisi, halkın sorumluluklarını hafifletiyor gibi gözüküyor. Yaşanan felaketlerde etkin nedenlerden dolayı kaçınılmazlığın makul gözükmesi, bu nedenle bu insanları tatmin ediyor.

Pek çok kişi, keyfiligini sınırlamalar, koşullar ve yükümlülüklerden kurtarmayı tercih edecekleri bugünkü eylemleri söz konusu olduğunda, kendi sorumluluklarını üstlenmeye ve vurgulamaya meyillidirler. Ancak öte yandan, başarısızlık halinde sorumluluklarını reddetme ve sözde kaçınılmaz zorunluluklara başvurma eğilimine girerler. Neyin sorumluluk kapsamına gireceğinden yalnızca bahsedilir, ancak sorumluluk tecrübe edilmez.

Benzer şekilde, bütün bu yıllar boyunca, eğer Almanya savaşı kazanırsa savaşı kazananın parti olacağı, dolayısıyla liyakatin partiye ait olacağı, ancak Almanya'nın savaşı kaybetmesi durumunda, savaşı kaybedenin halk olacağı, dolayısıyla halkın suçlu olacağını işittik.

Ancak tarihsel neden-sonuç ilişkilerinde, insan faaliyetinin söz konusu olduğu hiçbir yerde, neden ile sorumluluğun birbirinden ayrılması mümkün değildir. Kararlar ve eylemlerin olaylarda bir rol oynaması durumunda, her neden aynı zamanda ya bir suçtur, ya da itibar sağlayan bir kazanç.

Ancak irade ve karara bağlı olmayan şeyler de, daima aynı zamanda bir ödev oluşturur. Doğal olarak verili olan şeylerin yarattıkları etkiler, insanın bunları nasıl kavradığına, nasıl ele aldığına, bunları neye dönüştürdüğüne bağlıdır. Tarih bilgisi, hiçbir durumda tarihin seyrini mutlak bir kesinlikle kavrayamaz. Bu bilgi asla (örneğin astronomide olduğu gibi) kesin öngörülerde bulunamayacağı gibi, geçmişe dönük incelemelerde, olayların genelinin ve münferit eylemlerin kaçınılmaz olduğuna ilişkin bir teşhiste de bulu-

namaz. Her iki durumda da, olasılıkların kapsamını görür; ancak geçmiş söz konusu olduğunda, bu kapsamı daha zengin ve somut bir biçimde gözlemler.

Tarihsel-sosyolojik kavrayış ve taslağı yapılan tarihsel resmin kendisi de, yeniden olayları etkileyen bir faktöre ve bu ölçüde bir sorumluluk meselesine dönüşür.

Bu haliyle özgürlüğün, dolayısıyla suçun ve sorumluluğun dışında kalan verili koşullar altında coğrafi koşullara ve dünya tarihinin konumuna değinilebilir.

1. Coğrafi Koşullar

Almanya, her yönden açık sınırlara sahiptir. Bir devlet olarak varlığını korumak istiyorsa, askeri açıdan her an kuvvetli olmak zorundadır. Zayıflık dönemleri Batılı, Doğulu, Kuzeyli, hatta Güneyli devletlerin (Türklerin) avı haline gelmesine yol açmıştır. Almanya, coğrafi konumu dolayısıyla, İngiltere ve daha ziyade de Amerika gibi tehdit altında olmayan bir varlığın huzur duygusunu tatmamıştır. İngiltere, iç politikasında olağan üstü gelişim gösterebilmek için, on yıllarca dış politikadaki iktidarsızlığın ve askeri zayıflığının bedelini ödeyebilmiştir. Bu nedenle asla fethedilmemiştir. Son kez istila edildiği tarih 1066'dır. Almanya gibi net sınırlarla bir arada tutulmayan bir ülke, bir milliyet olarak var kalabilmek için askeri devletler geliştirmeye zorlanmıştır. Bu işlev, uzun bir süre boyunca Avusturya, daha sonra Prusya tarafından yerine getirilmiştir.

Her bir devletin ve her bir devletin askeri tarzının nevi şahsına münhasır özelliği, Almanya'nın geri kalanına damgasını vurmuş ve aynı zamanda daima yabancı bir şey olarak hissedilmiştir. Almanya'da ya, Alman olmakla birlikte, kalan herkese yabancı olan bir hükümlanlığın olduğu ya da darmadağın olmuş bütünlüğün, bu işi yabancı devletlere

terk ettiği olgusunun üstü örtülmek zorunda kalınmıştır.

Bu nedenle Almanya, sürekli geçerli bir merkeze değil, yalnızca geçici ağırlık merkezlerine sahip olmuştur. Almanya'nın değişken ağırlık merkezleri herkesin, yalnızca Almanya'nın bir kısmı tarafından kendisine ait hissedilebilmesi ve kabul edilebilmesi sonucunu doğurmuştur.

Böylelikle, bütün Almanların buluşabilecekleri ruhsal bir merkez de gerçekte söz konusu olmamıştır. Klasik edebiyatımız ve felsefemiz de henüz Alman halkının malı haline gelmemiştir; bütün Alman devletlerinin sınırları dışına taşarak Almanca konuşulan her yere erişmiş olsa da, yalnızca küçük bir eğitilmiş zümreye aitti. Ve burada, [klasik edebiyatımız ve felsefemizin] büyüklüğün[ün] tanınması bağlamında bir fikir birliği dahi yoktur.

Coğrafi konumun yalnızca, doğurduğu sonuçlarla birlikte –toplumun geneline yaygın bir kölelik ruhu, yaltaklanma, özgürlük bilincinden ve demokratik ruhtan yoksunluk gibi– Alman militarizmini zorunlu kılmadığını, aynı zamanda her devlet teşekkülünü zorunlu olarak geçici bir tezahür haline getirdiğini söylemek mümkündür. Yalnızca uygun şartlar ve alışılmadık ölçüde basiretli ve üstün nitelikli devlet adamları mevcut olduğu sürece, devletler varlıklarını bir müddet daha sürdürebilmiştir. Buna karşılık, tek bir sorumsuz lider, devleti ve Almanya'yı ebediyen siyasal yıkıma götürebilmiştir.

Bütün bu düşüncelerin temel özelliği ne kadar doğru olursa olsun, bizim için önemli olan, bunu mutlak bir zorunluluk olarak yorumlamamaktır. Hangi askeri formun oluşacağı, bilge liderlerin ortaya çıkıp çıkmayacağı vs. bunlar asla coğrafi konumdan kaynaklanmaz.

Örneğin, benzer bir coğrafi konumda Romalıların siyasal enerjileri, dayanışmaları ve basiretleri bambaşka sonuç-

lar doğurmuştur; İtalya birleşmiş ve sonrasında bir dünya imparatorluğu ortaya çıkmıştır; ancak sonuçta olan yine özgürlüğe olmuş ve yok edilmiştir. Cumhuriyetçi Roma'nın etüt edilmesi bizi yakından ilgilendirir (zira askeri gelişim ve emperyalizmin, demokratik bir halkın özgürlüğünü kaybetmesine nasıl yol açtığını gösterir).

Genel kanı odur ki coğrafi koşulların özgürlüğe bir hareket payı bırakması durumunda, belirleyici olan ve suç ve sorumluluğun dışında kalan faktör, tabii olarak verili halk karakteridir [*der naturgegebene Volkscharakter*]. Bununla birlikte bu, bir şeyin kıymetini arttırmak ya da düşürmek için kullanılan yanlış bir değerlendirme aracıdır.

Dirimsel varlığımızın tabii olarak verili temelinde, maneviyatımızın zirvesine dek uzanan birtakım etkiler yaratan bir şeyin bulunması muhtemeldir. Ancak bunun hakkında hemen hemen hiçbir şey bilmediğimizi söyleyebiliriz. Açık olabildiği gibi yanıltıcı da olabilen, bazı anlarda zorlayıcı, uzun vadede ise güvenilmez olan doğrudan intibaya dayanan sezgi, hiçbir ırkbilim [*Rassenkunde*] aracılığıyla gerçek bilginin daha yüksek seviyesine taşınmamıştır.

Gerçekte, ulusal karakter, her daim keyfi olarak seçilmiş tarihsel olgularla birlikte tasvir edilir. Hal böyle iken, bu olgular daima, olayların ve olaylar tarafından şekillendirilmiş koşulların sonucudur. Bunlar her defasında, yalnızca bir tip olarak diğerlerinin altında bulunan bir grup olgudur. Diğer koşullar altında saklı kalacak olan son derece farklı karakter özellikleri, bazı durumlarda gün ışığına çıkabilir. Yeteneklerle bezeli ve doğal olarak verili bir karakter pekâlâ var olabilir; gelgelelim, böyle bir karakterin varlığından haberdar değiliz doğrusu.

Sorumluluğumuzu ulusal karakter gibi bir şeyin üzerine

atmamalı, insan olmamız itibarıyla, kendimizi her türlü olasılığa açık varlıklar olarak bilmeliyiz.

2. Dünya Tarihinin Konumu

Almanya'nın dünya üzerindeki konumu, dünyada yaşanan olaylar, diğer devletlerin Almanya'ya karşı tavırları, korunmasız merkezi konumu onu dış etkilere diğer Avrupa ülkelerinden daha fazla maruz bıraktığı için Almanya açısından daha önemlidir. Bu nedenle Ranke'nin dış politikanın iç politikadan önce geldiği iddiası, genel olarak tarih açısından olmasa da, Almanya açısından doğrudur.

Son yarım yüzyılın siyasal ilişkilerini burada tasvir etmeyeceğim. Bu ilişkiler, Almanya'da gerçekleşmiş olanlar açısından önemsiz değildir şüphesiz. Yalnızca deruni, manevi bir dünya görüngüsüne [*auf ein inneres, geistiges Weltphänomen*] bir bakış atacağım. Belki şöyle söyleyebiliriz:

Almanya'da patlak veren şey, bütün Batı dünyasında manevi bir kriz, bir inanç krizi olarak baş göstermiş olan şeydi.

Bu, bizim suçumuzu azaltmaz. Çünkü patlamanın gerçekleştiği yer burasıydı, Almanya'ydı, başka bir yer değil. Ne var ki bu, bizi mutlak bir izolasyondan kurtardı. Bu, başkaları açısından öğretici olacak. Burada herkesi ilgilendiren bir şey söz konusu.

Dünya tarihinin bu kritik konumunu saptamak kolay değil: Hristiyanlığa ve İncil'e inancın etkinliğinin genel olarak azalması; inançsızlığın bir ikame arayışı; insanları, halkın büyük bir kesiminin, yani herkesin insan olarak haklarını elde etmesini amaçlayan sosyalist düzenlere, eşyanın tabiatı gereği karşı konulamaz bir biçimde sevk eden ve teknik ve çalışma tarzının yol açtığı toplumsal dönüşüm. Durum her yerde aşağı yukarı böyle: İnsanlara "başka bir yol bulmalı" dedirtiyor. Böyle bir durumda en ağır darbeyi almış

olanlar ve hoşnutsuzluklarının en çok farkında olanlar aceleci, zamansız, aldatıcı ve baş döndürücü çözümlere eğilim duyuyorlar.

Dünyayı ele geçirmiş olan bu süreçte, Almanya'nın ettiği böylesi baş döndürücü bir solo dans onu uçuruma sürükledi.

3. Başkalarının Suçları

Kendi içlerine bakarak işledikleri suçtu henüz kavramamış olanlar, suçlayanları suçlama eğilimine gireceklerdir.

Biz Almanlar arasında şu sıralarda pek de nadir görülmeyen misilleme yapma eğilimi, henüz kendimizi anlamadığımızı gösteren bir işarettir. Ancak bir felakette her birimizin ilk ihtiyaç duyacağı şey, kendi hakkında netliğe kavuşmaktır. *Yeni yaşamımızın özümüzden kaynaklanan temeline, yalnızca kendi içimize eksiksiz bir bakışla erişilebilir.*

Bununla birlikte bu, Almanya'nın sonunda Hitler boyunduruğundan kurtulmasını borçlu olduğu ve hayatımızın kalanını verdikleri kararlara teslim ettiğimiz diğer devletlere baktığımızda gerçeklere gözümüzü kapamamız gerektiği anlamına gelmez.

Diğer devletlerin tavırlarının, bizim içerideki ve dışarıdaki konumumuzu nasıl zorlaştırdığını kendi açımızdan netleştirmek zorundayız ve buna hakkımız var. Zira şimdiye kadar yaptıkları ve bundan sonra yapacakları, tamamen bağımlı olduğumuz ve içinde yaşarken yolumuzu bulmak zorunda olduğumuz dünyadan gelip bize yöneliyor. Yanılsamalardan kaçınmak zorundayız. Ne kör bir reddiyeciliğe, ne de kör bir ümide saplanıp kalmalıyız.

'Baskalarının suçlarından' bahsettiğimiz zaman, bu ibare bizi yanlış yola sevk edebilir. Onlar tavırlarıyla olayları mümkün kıldıysa bu, siyasi bir suçtur. Ancak bunu tartı-

şirken bunların, Hitler'in suçlarıyla farklı bir düzlemde yer aldığını bir an bile aklımızdan çıkarmamalıyız.

İki nokta bize önemli görünüyor: Galip güçlerin 1918'den bu yana olan siyasi eylemleri ve Hitler Almanyası inşa edilirken bu güçlerin onun yanında yer almaları.

1. İngiltere, Fransa ve Amerika 1918'in galip güçleriydi. Dünya tarihinin seyri mağlupların değil, onların elindeydi. Galip olan, yalnızca kendi sorumluluğunu ya üstlenir, ya da bundan kaçınır. Eğer sorumluluğunu üstlenmekten kaçınırsa, işlediği tarihsel suç apaçık ortadadır.

Galibin basitçe kendi dar alanına geri çekilme, tek başına kalmak isteme ve dünyanın başka yerlerinde olup biteni yalnızca izleme hakkı olamaz. Eğer bir olay, korkunç sonuçlar doğurmaya adaysa o, bunu engelleyecek güce sahiptir. Bu gücün kullanılmaması, buna sahip olanın siyasi suçudur. Bu güç, kendisini kâğıt üstünde kalan protestolarla sınırlarsa üzerine düşen görevden kaçınmış demektir. Bu eylemsizlik, galip güçlere yöneltilmiş bir suçlama olmakla birlikte, bizi işlediğimiz hiçbir suçtan kurtarmaz.

Bu konu, Versailles Barış Andlaşması'na ve doğurduğu sonuçlara, daha sonra Almanya'nın nasyonal-sosyalizme kaymasına yol açan koşulları, üreten politikalara gönderme yapılarak daha ayrıntılı bir biçimde tartışılabilir. Ardından, Japonya'nın Mançurya'yı işgaline –başarılı olması durumunda örnek alınması kaçınılmaz olan ilk şiddet eylemine– göz yumulması, Mussolini'nin şiddet eylemine, 1935'teki Etiyopya Seferi'ne göz yumulması gündeme getirilebilir. Cenevre'de Milletler Cemiyeti aracılığıyla Mussolini'yi mat eden, ancak daha sonra Cemiyet'in kararlarının kâğıt üstünde kalmasını sağlayan, Mussolini'yi gerçekten yok etmek için gerekli irade ve güçten yoksun olan, ancak barışı güvence altına almak amacıyla buna zıt bir seyir izleyip

onunla ortaklık kurmak ve Mussolini rejimini yavaşça dönüştürerek, onunla birlikte Hitler'in karşısında durmak için gerekli olan net radikal tavrı sergilemekten de aciz olan İngiltere'ye esef etmek mümkündür. Zira Mussolini o sıralarda Batılı güçlerin yanında yer almaya hazırdı; 1934 gibi geç bir tarihte güçlerini seferber etti ve Avusturya'yı işgal etmek istediğinde, Hitler'e karşı, sonradan unutulmuş tehditkâr söylevi verdi. Bu yarım yamalak politika, daha sonra Hitler-Mussolini İttifakı'nın kurulmasına yol açtı.

Ne var ki farklı kararların başka hangi sonuçlara yol açmış olabileceğini kimsenin bilmediğini de buna eklemek gerekir. Ve her şeyden önce: İngilizler ahlaki politikalar da gütmektedirler (ki bu husus, nasyonal-sosyalist düşüncede İngiltere'nin zayıflığı olarak hesaba katılmıştır). Bu nedenle, İngilizler, siyasi açıdan etkili olacak her türlü kararı dizinginsiz bir biçimde alamazlar. Onlar barış istiyorlar. Radikal önlemlere başvurmadan önce, barışı korumak için her türlü şans kullanmak istiyorlar. Ancak apaçık bir çaresizlik durumunda savaşa hazırlar.

2. Yalnızca yurttaşlar arasında değil, aynı zamanda Avrupalılar ve insanlık arasında da dayanışma söz konusudur.

Haklı veya haksız, Almanya hapishanesinin kapıları kapandığında Avrupa dayanışmasından medet umduk.

O dönemde, en son korkunç sonuçlar ve suçlar hakkında hiçbir fikrimiz yoktu. Ama özgürlüğümüzün hepten yok olduğuna tanık olduk. Böylelikle, iktidar sahiplerinin başına buyrukluklarına alan tanınmış olduğunu biliyorduk. Adaletsizliğe, sürgünlere tanık olduk; sonraki yılların getirdikleriyle karşılaştırıldığında bunlar yine de zararsızdı. Toplama kamplarını biliyorduk ama oralarda yaşanan gaddarlıktan haberimiz yoktu.

Şüphesiz, Almanya'da bu siyasi konuma düşmüş, öz-

gürlüğümüzü kaybetmiş ve kültürsüz ve kaba insanların despotlukları altında yaşamak zorunda kalmış olmamız hepimizin ortak suçu. Ama kendimizi temize çıkarmak için örtülü hukuk ihlalleri ve şiddet eylemlerinin kurbanı olduğumuzu söyleyebiliriz. Nasıl, bir devlette, suçtan mağdur olan kişi, devlet düzeni sayesinde hakkını elde ederse, biz de Avrupa düzeninin, devlet tarafından işlenecek bu tür suçlara izin vermeyeceğini ümit ediyorduk.

Daha sonra ülkeden göç etmiş, şimdi Amerika'da yaşayan bir arkadaşım* 1933 Mayıs'ında benim evimde yaptığımız ve Batılı güçlerin kısa bir süre içinde Almanya'ya girmeleri olasılığını sabırsızlıkla tartıya vurduğumuz sohbet benim için unutulmaz. Şöyle demişti arkadaşım: Bir yıl daha beklerlerse Hitler kazanır, Almanya kaybeder, belki Avrupa da kaybeder.

İliklerimize kadar hissettiğimiz için bazı konularda öngörülü, bazılarında ise kör olan bizler, şu olayları bu tür bir halet-i ruhiye içinde sürekli yeni korkulara kapılarak yaşadık:

1933 baharının başlarında Vatikan Hitler'le bir konkordato yaptı. Müzakerelere Papen önderlik etti. Bu, Hitler rejiminin ilk tasdikiydi; Hitler açısından da muazzam bir itibar kazancıydı. Önceleri imkânsız görünüyordu; ama bu, bir olguydu. Tüylerimizin ürpermesine yol açtı.

Bütün devletler Hitler rejimini tanıdı. Hayranlık nidaları işitiliyordu.

1936'da Berlin'de Olimpiyatlar kutlandı. Bütün dünya buraya aktı. Orada yer alan her bir yabancıya için için kaynayan bir hiddetle, bizi kendi halimize terk ettiği için acıyla bakabildik –ama Almanlar kadar onların da pek bir şeyden

* Bu arkadaşım filozof Erich Frank'tı (1948'de vefat etti). Bu sohbet, Erich büyük bir özlemle Avrupa'ya, tam da Amsterdam'a geldiği sırada yapılmıştı.

haberi yoktu.

1936'da Ren Bölgesi [Rheinland] Hitler tarafından işgal edildi. Fransa buna göz yumdu.

1938'de Churchill'in Hitler'e gönderdiği ve *Times* dergisinin yayımladığı açık bir mektupta şuna benzer cümleler yer alıyordu: İngiltere, Almanya'nın 1918'de yaşadığı talihsizliğe benzer bir ulusal talihsizlik yaşayacak olursa, Tanrı'dan bize, sizin akıl ve irade gücünüze sahip bir adam göndermesini dileyeceğim (bunu bizzat hatırlamakla birlikte, Röpke'den alıntılıyorum).

1935'te İngiltere, Ribbentrop aracılığıyla Hitler'le savaş gemilerini konu alan bir denizcilik sözleşmesi imzaladı. Bu, bizim için, İngiltere'nin yalnızca Hitler'le kendi arasındaki barışı korumak uğruna Alman halkını kendi kaderine terk ettiği anlamına geliyordu. Bizi umursamıyorlardı bile. Avrupa'nın sorumluluğunu henüz üstlenmemişlerdi. Kötülük burada boy atarken, yalnızca yanında yer almakla kalmıyorlar, aynı zamanda onunla iyi geçiniyorlardı. Terörist bir askeri devletin Almanları yutmasına seyirci kalıyorlardı. Kendi gazetelerinde eleştiri yazıları yer alıyordu, ama hiçbir şey yapmadılar. Bizler Almanya'da aciz bir konumdaydık. Bugün bile, belki de fazlaca fedakârlıkta bulunmadan, aramızda barışı yeniden tesis edebilirler. Bunu yapmıyorlar. Bunun onlar için de bazı sonuçları olacak ve çok daha fazla fedakârlıkta bulunmaları gerekecek.

1939'da Rusya Hitler'le antlaşma imzaladı. Bu sayede Hitler için savaş son anda [*im letzten Augenblick*] mümkün hale geldi. Ve savaş başladığı zaman, bütün tarafsız devletler ve Amerika bir kenara çekildiler. Dünya, şeytanlığın kökünü ivedilikle kurutmak amacıyla ortak bir gayret sarf etmek için el ele verme yoluna gitmedi.

1933'ten 1939'a kadar olan toplu-durumu [*Gesamtsitua-*

tion] Röpke, Almanya hakkında yazdığı, İsviçre'de yayımlanan kitabında şöyle tasvir ediyor:

“Bugün yaşanan dünya çapındaki felaket, 1930'dan 1939'a kadar nasyonal-sosyalizmin şeytani güçlerinin önce Almanya'nın kendisine, sonra dünyanın geri kalanına saldı-ğı ve giderek kulak tırmalayıcı bir ton kazanarak cehennem gelişini haber veren bütün alarm sinyalleri karşısında sağırı oynadığı için dünyanın ödemek zorunda olduğu muazzam bedeli ifade eder. Bu savaşın dehşeti, dünyanın nasyonal-sosyalistlerle normal ilişkileri sürdürürken ve onunla birlikte uluslararası festivaller ve kongreler düzenlerken Almanya'da yaşanmasına göz yumduğu dehşete tam olarak tekabül eder.”

“Altın yükselerek sağanak gibi insanların tepesine yağ-ğan barbar işgalinin ilk kurbanının Almanlar olduğu, terör ve kitlesel hipnozla tesirsiz hale getirilenler arasında ilk sırayı Almanların aldığı ve daha sonra işgale uğrayan ülkelerin katlanmak zorunda kaldıkları şeylerin, ilkin biz-zat Almanlara reva görüldüğü, bugün artık herkes tarafın-dan anlaşılmış olmalı –alın yazılarının en kötüsü de buna dâhildir: Başka işgaller ve zulümler için bir araç olarak kul-lanılmak amacıyla baskıya uğrama ya da ayartılma.”

Suçlar işlendiği sırada ve rejim kendi yerini pekiştirir-ken, terör altında, atıl bir biçimde onun yanında durmakla suçlanıyorsak, bu doğrudur. Terör altında yaşamayan diğ-erlerinin de atıl kaldıklarını, başka bir ülkede cereyan etmek-te olan şeyleri, sırf bu nedenle kendilerini ilgilendirmeyen bir mesele olarak görerek olurlarına bıraktıklarını, hatta iste-meyerek de olsa teşvik ettiklerini hatırlamaya hakkımız var.

Yalnızca bizim suçlu olduğumuzu kabul etmeli miyiz?

Mesele, savaşı kimin başlattığı, tek bir amaçla –savaş açmak amacıyla– tüm güçlerin terörist bir örgütlenme çer-

çevesinde bir araya getirilmesi, bir halkın, kendi devlet yap-
ılanması içinde özüne ihanet etmesi ve onu feda etmesi
ve dahası, eşi benzeri görülmemiş, kendine özgü, vahşice
eylemlerde bulunulması ile ilgili olduğu ölçüde, evet, et-
meliyiz. Dwight Macdonald, savaş sırasında her iki tarafın
da vahşice eylemlerde bulunduğunu, ama bazı eylemlerin
Almanlara özgü olduğunu söyler: Siyasal açıdan anlamsız,
paranoyak bir nefret – hunharlığın, Orta Çağ'daki işkence
aletlerini katbekaşacak şekilde, modern tekniğin araçla-
rıyla rasyonel bir biçimde gerçekleştirilmesiyle gündeme
gelmiş olan işkenceler. Ancak bu bağlamda suçlu olanlar,
sayıları az olan bir grup Alman'dır (ve bunlara ek olarak,
aldıkları emir doğrultusunda, rejimle işbirliği yapabilecek
durumda olan sayısı belirsiz bir grup insandır). Alman an-
tisemitizmi hiçbir zaman bir halk hareketine dönüşmemiş-
tir. Alman pogromlarında halkın işbirliği unsuru eksiktir;
Yahudilere karşı spontane [kendiliğinden gelişen] zulüm
eylemleri söz konusu olmamıştır. Halk kitleleri, kızgınlık-
larını zayıf bir biçimde ifade etmedikleri sürece suskundu
ve olanlardan elini eteğini çekti.

Yalnızca bizim suçlu olduğumuzu kabul etmeli miyiz?

Bir bütün olarak –halk olarak– daimi bir tür sıfatıyla,
kötü bir halk –özü itibarıyla suçlu olan bir halk– yerine
konduğumuz sürece, hayır, etmemeliyiz. Bu yöndeki dünya
kamuoyuna karşı olgulara işaret edebiliriz.

Bu tür tartışmalar, tavrımız açısından yalnızca, bir kez
daha tekrarlayacağım şu hususları asla unutmamamız du-
rumunda tehlikeli değildir.

1. Kişinin başkalarına ve kendine yükleyeceği hiçbir
suç, Hitler Almanyası'nın işlediği suçlarla aynı olamaz. O
zamanlar, insanlar işleri oluruna bırakmıştı; yarım yamalak
tedbirler almışlardı; siyasal bir yanılgı söz konusuydu.

Savaşın seyri içinde düşmanlarımızın da toplama kampı olarak işlev gören hapisane kampları kurmaları ve ilkin Almanya'nın gerçekleştirdiği savaş eylemlerinde bulunmaları, tali derecede önem taşır. Ateşkesten bu yana meydana gelen olaylardan burada bahsedilmeyecektir; Almanya'nın çektiği ve teslim olduktan sonra çekmeye devam ettiği ıstıraptan bahsedilmeyecektir.

2. Suç hakkındaki tartışmalarımız, başkalarına ait olan bir suçtan bahsetsek bile, kendi suçumuzun taşıdığı anlama nüfuz etme amacına hizmet eder.

3. "Diğerleri de bizden daha iyi değil" sözünde doğruluk payı vardır. Ancak şu an böyle bir sözün sarf edilmesi yanlıştır. Zira geçtiğimiz on iki yıl içinde, toplamda bakıldığında diğerleri hakikaten bizden daha iyiler. Evrensel bir hakikat, kendi suçumuza ilişkin şu anda mevcut, muayyen hakikati tesviye etmeye hizmet etmemeli.

4. Herkesin Suçu mu?

İktidarların siyasi tavırlarındaki tutarsızlıklar politika-nın kaçınılmazlığı ile açıklanıyorsa, buna şöyle karşı çıkabiliriz: Bu, bütün insanlara ortak olan bir suçtur. .

Diğerlerinin eylemlerini hatırlamak, suçumuzu hafifletmek açısından önem taşımaz. Ancak bu hatırlama edimi, insan olarak diğer herkesle, günümüzde bir bütün olarak yalnızca bilinçlenmekle kalmayan, aynı zamanda, teknik çağın doğurduğu sonuçlar neticesinde ortak bir düzene giden yolu açan ya da bunu ıskalayan insanlık için duyduğumuz kaygıdan dolayı pekâlâ haklı bir edimdir.

Hepimizin insan olduğu şeklindeki temel gerçek, insan olmak hakkındaki kaygımızı tamamen haklı gösterir. Ga-

lipler, bizim gibi insanlar değil de, diğerkâm dünya hükümdarları olsalardı ne kadar rahatlamış olurduk. O zaman, bilgece bir öngörüyle, etkin onarımları da içeren l tufk r bir yeniden inşa sürecini y nlendirirlerdi. Eylemleri ve yaşantılarıyla, demokratik koşulların ideali konusunda bize örnek olurlar ve bunu bize her gün ikna edici bir gerçeklik gibi hissettirirlerdi. O zaman makul, açık ve art niyetten ar  bir müzakere yürütme konusunda hemfikir olurlar ve ortaya çıkan bütün sorunları hızla mantıklı bir karara bağlarlardı. O zaman aldatma, yanıлма, suskunluk içinde gizleme ve kamuşal ve özel sohbetler arasında farklılık mümkün olamazdı. O zaman halkımız m kemm l bir eğitim görme imk nına sahip olurdu; düşüncemiz ülke çapında en canlı gelişimini yaşar ve en zengin gelenegi kendimize mal ederdik. O zaman talihsizler ve yanlış yola sevk edilenler [yani bizler] en ufak bir yakınlık gösterdikleri [gösterdiğimiz] sürece, katı ama adil ve nazik, hatta müşfik bir muamele görürdük.

Gelgelelim, diğerleri de bizim gibi insanlar. Ve insanlığın geleceği onların ellerinde. Biz, insanlar olarak tüm varoluşumuzla ve varlığımızda saklı bütün imk nlarla onların yaptıklarına ve eylemlerinin sonuçlarına bağımlıyız. Bu sebeple, onların ne istedikleri, ne düşündükleri ve ne yaptıklarını hissetmek, bizim için kendimizle ilgili bir sorunu hissetmek gibi bir şeydir.

Bu kaygı nedeniyle kendimize soruyoruz: Diğer halklar şanslarını, kısmen de olsa, elverişli siyasal kaderlerine borçlu olabilirler mi? Bizi uçuruma sürükleyen ölümcül sonuçları şu  na dek yaşamaksızın, bizimle aynı hataları yapıyor olabilirler mi?

Onlar bizlerden, ahlaksız ve bedbahtlardan, ihtar almayı reddedeceklerdir. Almanların tarihin seyri konusunda kay-

gılanmalarını muhtemelen anlamayacaklar, hatta bunu belki küstahça bulacaklardır –zira bu, onlara kalmıştır, Almanlara değil. Ne var ki şu düşünce, bir kâbus gibi üzerimizde salınmaktadır: Hitler tarzı bir diktatörlük günün birinde Amerika’da ortaya çıkacak olursa bu, belirsiz bir süre boyunca umutsuzluğa düşeceğimiz bir sonu ifade eder. Bizler Almanya’da, dışarıdan gelen bir yardımla kurtarılabildik. Bir diktatörlük kurulduğu zaman, içeriden hareketle kurtuluş imkânsızdır. Anglosakson dünya, daha önce bizim başımıza geldiği gibi, içeriden diktatörlükle fethedilecek olursa, o zaman ne “dışarı” diye bir şey kalır, ne de kurtuluş... Batı’daki insanların yüzlerce, hatta binlerce yıldır mücadele ederek kazandıkları özgürlükler, bu durumda geçmişte kalmış olurdu. Despotizmin ilkelliği yeniden hüküm sürerdi, ancak bu kez teknik araçlarla... Gerçi insan sonsuza dek köleleştirilemez. Gelgelelim bu, çok uzun vadede sonuç verecek olan bir tesellidir. Platon’un dediğine katılıyorum: Zamanın sonsuz seyri içinde mümkün olan her şey, şurada veya burada, bir gerçeklik olarak tezahür eder ya da yeniden ortaya çıkar. Ahlaki üstünlük duygularını korkuyla izliyoruz: Kim kendisini bir tehlike karşısında mutlak anlamda güvende hissediyorsa, o tehlikenin kurbanı olma yoluna girmiştir. Almanya’nın kaderi herkes için bir tecrübe olabilir. Keşke bu tecrübeyi anlasalar! Biz daha bayağı bir ırk değiliz. Her yerde insanlar benzer özelliklere sahiptir. Her yerde, fırsat buldukları anda rejimi ele geçirecek ve zorbaca davranacak, şiddete başvurmaya meyilli, cani ve adamakıllı kudretli azınlıklar vardır.

Galiplerin kendinden emin tavırları dolayısıyla kaygılanmamız pekâlâ mümkündür. Zira şu andan itibaren, olayların seyri açısından nihai sorumluluk tamamen onlara aittir. Kötülüğün önünü nasıl alacakları ya da yeni kötülük-

lere nasıl yol açacakları onlara kalmıştır. Bundan böyle, onların hanesine yazılabilecek suçlar, onlar kadar bizim için de felaket olur. Söz konusu olan, insanlığın tamamı olduğu için, eylemlerinden dolayı sorumlulukları arttırılmalıdır. Kötülük zinciri kırılmazsa galipler bizimle aynı konuma düşecekler; bütün insanlık da onlarla beraber... Bilhassa karşı konulamaz bir dalga gibi her yeri istila eden dünya kamuoyu şekline bürünen insan düşüncesinin miyopluğu korkunç bir tehlike oluşturur. Tanrı'nın araçları yeryüzünde Tanrı değildirler. Kötülüğe kötülükle karşılık vermek – yalnızca gardiyanlara değil, bilhassa hapisane sakinlerine yönelik olarak– kötülük doğurur ve yeni felaketlerin ortaya çıkmasına yol açar.

Eğer kendi suçumuzu kaynağına kadar takip edersek, Alman kılığında, kendine özgü, korkunç bir suçlu oluş formunu almış olan (bununla birlikte suçluluk, insan olması itibarıyla insanda bir olasılık olarak mevcuttur) insanın özüne toslarız.

Almanların suçu bahis konusu olduğunda, bunun herkesin suçu olduğu söylenir: Kötülük her yerde gizlenmiş olduğu için herkes, kötülüğün Almanların bulundukları yerde patlak vermesinden dolayı müştereken suçludur.

Eğer biz Almanlar, suçumuzu insan olma suçuna kıyasla azaltmak isteseydik bu, gerçekten yanlış bir özür olurdu. Fikrin beraberinde getireceği şey hafifleme değil, derinleşme olabilir.

İlk günah sorunu, Almanların suçlarından yan çizmelerine yol açmamalıdır. İlk günahı bilmek, Almanların suçlarının iç yüzünü kavramayı sağlamaz. Ancak aynı zamanda, yanlış bir Alman kolektif suçluluk inancı, ilk günaha ilişkin dinsel inanç kisvesine altında da ortaya çıkmamalı, aldatıcı bir belirsizlik içinde biri diğerinin yerine geçmemelidir.

Başkalarını suçlamaya hevesli değiliz. İstmeden bu işe

bulařan, ancak daha sonra kendine gelerek dūřūnenlerin kaygılarıyla, uzaktan řōyle dūřūnūrūz: Keřke diđerleri bu yollara sapmak istemeseler!

řimdi tarihte yeni bir devir bařladı. Bundan bōyle, olup bitenin sorumluluđu galip gūçlere aittir.

III. GÜNAHLARIMIZDAN ARINMAMIZ

Bir halkın, tarihsel bir bilinç içinde, kendini öz-eleştirel bir gözle analiz etmesi ile bireyin kendine öz-eleştirel bir gözle bakması arasında fark vardır. Bununla birlikte, bunlardan ilki, ancak ikincisi vasıtasıyla gerçekleşebilir. Bireylerin iletişim halinde el birliğiyle gerçekleştirdikleri, eğer dürüstçe ise, birçokları tarafından paylaşılan daha geniş bir bilince ve ardından bir halkın öz-bilincine dönüşür.

Burada da, sırtımızı kolektif düşünceye bir kez daha dönmeliyiz. Bütün gerçek dönüşümler birey aracılığıyla gerçekleşir –birbirinden bağımsız hareket eden, ya da etkileyici bir düşünce alışverişi içinde olan çok sayıda birey aracılığıyla...

Ne kadar birbirimizden farklı, hatta birbirimize karşı olursak olalım, biz Almanlar, suçluluğumuz ve suçsuzluğumuz hakkında kafa yoruyoruz. Hepimiz, nasyonal-sosyalistler ve nasyonal-sosyalizm karşıtları, bunu yapıyoruz. “Biz” diyorsam, bununla öncelikle dil, köken, konum ve kader açısından kendimi dayanışma içinde hissettiğim insanları kastediyorum. “Biz” dediğim zaman kimseyi suçlamak niyetinde değilim. Diğer Almanlar kendilerini suçsuz hissediyorlarsa bu, onların sorunudur; iki nokta dışında: Suçluların işledikleri suçlardan dolayı cezalandırılmaları ve Hitler Devleti’nin eylemlerinden dolayı herkese düşen si-

yasal sorumluluk... Kendilerini suçsuz hissedenerler, ancak kendileri saldırdığı anda saldırı konusu haline gelirler. Eğer nasyonal-sosyalist düşünce tarzını sürdürerek Almanlığını tanıtmıyor ve derinlemesine düşünmek ve karşı tarafın ileri sürdüğü gerekçeleri dinlemek yerine, genel geçer yargılarla başkalarını gözü kapalı yok etmek istiyorlarsa, dayanışmamızı kırıyorlar ve karşılıklı sohbet vasıtasıyla kendilerini sınamak ve geliştirmek istemiyorlar demektir.

Toplumumuzda sakın, tabii ve temkinli basiret sahipleri nadiren görülmez. Buna ilişkin mütevazı ifadelere örnek vermek gerekirse:

Seksen yaşındaki bir bilim adamı: “Bu on iki yıl boyunca asla duraksamadım ama hiçbir zaman kendimden memnun da olmadım. Nazilere karşı saf anlamda pasif bir direnişin eyleme dönüştürölüp dönüştürülemeyeceğini aklımda evirdim çevirdim durdum. Hitler’in teşkilatı son derece şeytancydı.”

Daha genç bir Nazi karşıtı: “Dışlerimizi gıcırdatarak da olsa, yıllarca ‘rejime korkudan’ boyun eğdikten sonra, biz nasyonal-sosyalizm karşıtlarının da günahlarımızdan arınmaya ihtiyacı var. Bu nedenle, yalnızca parti rozetinin olmasının kendilerini birinci sınıf insanlar haline getireceğine inananların riyakârlığıyla ilişgimizi kesiyoruz.”

Nazilerden arındırma süreci sırasında bir memur: “Manen muhalif olmama rağmen, partiye itilmeme izin verdiysem, görece konforlu bir biçimde yaşadıysam, eğer Nazi Devleti’ne uyum ve bu ölçüde ondan çıkar sağladıysam ve şimdi de bunun mahzurlarıyla karşı karşıya kalıyorsam, şikâyet etmeye hakkım yok.”

1. Arınmaktan Kaçınmak

a) Karşılıklı Suçlamalar

Biz Almanlar, nasyonal-sosyalizme katılmanın, ya da ona karşı koymanın türü ve ölçüsü açısından kendi aramızda büyük bir çeşitlilik sergiliyoruz. Herkes kendi içsel ve dışsal tutumu hakkında düşünmek ve Almanların içinde bulunduğu krizde, kendisine özgü yeniden doğuşu [*die ihm eigentümliche Wiedergeburt*] aramak zorundadır.

Manevi dönüşümün başladığı an da, bireyler açısından son derece farklıdır; ya 1933'te, ya 1934'te 30 Haziran cinayetlerinden sonra, ya 1938'de sinagog kundaklamalarından sonra, ya ancak savaş çıktıktan sonra, ya ancak çöküş tehlikesi belirdikten sonra, ya da ancak çöküş gerçekleşikten sonra...

Biz Almanlar, bütün bunlar arasında tek bir paydada toplanamayız. Esas itibarıyla farklı başlangıç noktalarından yola çıkan bizler, birbirimize karşı açık fikirli olmak zorundayız. Belki de ortak payda yalnızca vatandaşlığımızdır. Ölmeksizin 1933'ün gelmesine izin veren herkesin ortak sorumluluğu bu noktada düğümlenir. İç ve dış göçmenliği birleştiren nokta da budur.

Büyük farklılıklar, görünüşe göre, hemen herkesin birbirini suçlamasını mümkün kılar. Birey, yalnızca kendi ve kendisine benzer olanların durumunu gerçekten dikkate aldığı ve başkalarının durumu hakkında da yalnızca kendisine kıyasla bir hüküm verdiği sürece bu, sürgit devam eder. Bir şey yalnızca bizi kişisel olarak alâkadar ettiği zaman gerçekten heyecanlanmamız ve her şeyi özel konumuzun perspektifinden görmemiz şaşırtıcıdır. Birbirimizle konuşurken sabrımız bizi terk etmekle tehdit ettiği zaman ve vurdumduymaz ve kaba bir retle karşılaştığımızda ümidimizi pekâlâ kaybedebiliriz.

Geçtiğimiz yıllarda diğer Almanlardan şehit olmalarını talep eden Almanlar vardı. Olan bitene sessizce katlanmamız gerekiyormuş. Eylemimiz başarıya ulaşmasa bile, bütün toplum adına ahlaklı bir tavır, baskı altında tutulan güçlerin görünür bir sembolü olacakmış. Böylece, 1933'ten bu yana, erkek ve kadın arkadaşlarımla paylamalarına maruz kaldım.

Bu talepler derin bir hakikat barındırdığı için etkileyiciydi, ancak öne sürülüş şekli dolayısıyla ters etki yaratarak onurumuzu kırıyordu. İnsanın aşkınlık karşısında kendi kendine tecrübe edebileceği bir şey, ahlakilik ve hatta heyecan yaratıcı bir olay düzlemine çekiliyordu. Sükunet ve saygı kayıplara karışmıştı.

Günümüzde göçmenlerle burada [Almanya'da] kalanlar arasındaki –pekâlâ iç ve dış göçmenler olarak adlandırılabilir– iki grup arasındaki– tartışmalarda karşılıklı suçlamalara kaçmak, kaçınmanın kötü bir örneğidir. Her ikisinin de kendince sıkıntısı vardır. Göçmenin sıkıntısı, yabancı bir dil dünyası ve sıra hasretidir. Buna ilişkin bir sembol, New York'ta yaşayan ve odasının duvarına Hitler'in resmini asan Alman asıllı Yahudi'nin hikâyesidir –niçin? Böylelikle, evinde onu bekleyen korkuları her gün hatırlayarak memleketine duyduğu özlemin hakkından gelebilmektedir de onun için. Memlekette kalmış olanın sıkıntısı, kendi ülkesinde terk edilmişlik ve dışlanmışlık, sürekli tehdit altında yaşamak, acil durumlarda yapayalnız kalmak ve birkaç arkadaş dışında herkesin kendisinden uzak durmasıdır ki bu birkaç kişiyle görüşmek de onları tehlikeye attığı için yeni sıkıntılar doğurur. Bu gruplardan biri diğerini suçladığı zaman, yalnızca şu soruyu kendimize sormamız gerekir: Birbirlerini bu şekilde suçlayanların ruhsal durumu ve seslerinin tonu hakkında ne hissediyoruz? İnsanların böyle hissetme-

si bizi sevindiriyor mu? Bu davranışlarıyla örnek oluyorlar mı, duydukları coşku ve sevgi, hissettikleri özgürlük gibi şeyler bizi yüreklendiriyor mu? Eğer yanıt olumsuzsa, o zaman söyledikleri de doğru değildir.

b) Kendi Kendini Küçük Düşürmek ve Dik Kafalılık

Suçlamalara karşı duyarlıyız ve başkalarını suçlamaya da hazırız. Kimse gücenmek istemez ama başkalarını ahlaki açıdan yargılamak konusunda herkes heyecanlıdır. Suçlu olsak bile bunun bize söylenmesini istemeyiz. Eğer söylenmesine izin versek bile, bunun herkes tarafından söylenmesini istemeyiz. Dünya, gündelik hayatın en küçük ayrımına kadar, bir felaketin yaratıcılığı için gerekli ilişkilerle doludur.

Kim suçlamalara karşı aşırı derecede hassas ise, suçunu itiraf etme dürtüsüne de kolaylıkla kapılabilir. Bu tür suç itirafları –ki içgüdüsel ve keyfi oldukları için asılsızdır– tezahürleri itibarıyla apaçık bir özelliğe sahiptirler: Bu itirafların karşısını oluşturan tavırlar gibi, aynı insanlarda aynı iktidar arzusu ile beslendikleri için, itiraf eden kişinin, bu itiraf yoluyla kendine bir değer katmak, diğer insanların arasından sıyrılarak kendini göstermek istediği hissedilir. Bu kişiler, suçlarını itiraf ederek başkalarını da itiraf etmeye zorlamaktadırlar. Bu tür itiraflarda bir saldırganlık eğilimi vardır.

Bu nedenle, felsefi açıdan suçluluk sorunu ile meşgul olan herkes için gerekli olan ilk şey, kişinin kendi kendisiyle meşgul olması ve bu yolla duyarlılıkla birlikte itiraf baskısının kökünü kurutmasıdır.

Günümüzde –burada psikolojik açıdan– tasvir ettiğim bu fenomen, Almanya'nın sorununun vahametiyle iç içe geçmiştir. Bugün karşı karşıya olduğumuz iki tehlike, suç

itiraflarıyla kendi kendini küçük düşüren feryat figan ve dik kafalılık ile kendini dünyaya kapatan kibirdir.

Bazı insanlar, anlık varoluşsal çıkarların kendilerini yoldan çıkarmasına izin veriyor. Suçlarını itiraf etmek, bu kişilere avantajlı görünüyor. Dünyanın Almanya'nın ahlaki düşkünlüğüne yönelik öfkesi, bu kişilerin suçlarını itiraf etme heveslerine denk düşüyor. Güçlüler yaltaklanmayla karşılanıyorlar. Bu insanlar, onların duymak istediklerini söylemeye hevesliler. Suçlarını itiraf etme yoluyla kendini diğer herkesten daha iyi sanmak şeklinde tezahür eden ölümcül eğilim de bunun üzerine ekleniyor. Kendini küçük düşürmek, bunu yapmayan diğerlerine yönelik bir saldırı da içeriyor. Bu türden ucuz kendi kendini suçlama ediminin alçaklığı, sözümona avantaj sağlayacak yaltaklanmanın rezilliği apaçık ortadadır.

Dik kafalı kibirde durum farklıdır. Bu bağlamda, tam da başkaları ahlaki bir taarruzda bulundukları için gerçekten pekişmiş bir inatçılık baş gösterir. Burada kişi, sözde manevi bir bağımsızlık içinde öz-saygısını tesis etmeyi arzulamaktadır. Ne var ki belirleyici olan nokta muğlâk kalırsa, öz-saygıyı kazanmak da mümkün olmaz.

Belirleyici olan nokta, bugün yeni bir form altında yeniden ortaya çıkan ve ebediyen temel bir nitelik arz eden şu fenomendir: Tamamen yenilmiş durumdayken yaşamı ölüm tercih etmiş olan kişi, yalnızca yaşamın anlamı hakkında tam bir bilinçle karar verirse hakikate bağlı bir şekilde yaşayabilir –ki onun için geriye kalan tek paye budur.

Aciz bir kişi olarak yaşamayı isteme kararı, yaşamın sebebini gösterecek kadar ciddi bir edimdir. Bütün değer algılarını değiştirecek dönüşüm bunun arkasından gelir. Eğer bu karar verilir, kararın doğuracağı sonuçlar kabul edilir ve getireceği acı ve eziyete kucak açılırsa, insan ruhunun taşı-

dığı en yüksek potansiyelin belki de burada yattığı görülecektir. Hiçbir şey hediye edilmez. Hiçbir şey kendiliğinden gelmez. Ancak verilen bu ilk karar açık ve net olursa, kendi kendini küçük düşürme ve kibirli dik kafalılığın saptırma-
larından kaçınılabılır. Arınma, kararın ve yol açtığı sonuç-
ların netliğe kavuşmasına hizmet eder.

Yenilgiyle beraber bir de suç söz konusu ise, yalnızca acizliğin kabul edilmesi değil, aynı zamanda suçun da üst-
lenilmesi zorunludur. İnsanların kaçınmak isteyecekleri
dönüşüm, bu ikisinden hareketle gelişmek zorundadır.

Kibirli dik kafalılık, bu ruh haline tutunmayı mümkün
kılan yanılsamayı yaratmak için birçok düşünce şekli, deb-
debeli tavır ve dokunaklı yüce duygu icat eder. Örneğin:

Geçmiş olayları kabul etme zorunluluğunun anlamı de-
ğiştirilir. “Tarihimizi kabul etmeye” duyulan yabancı eğilim,
kötülüğün örtülü olarak onaylanmasına, iyiliğin kötülükte
bulunmasına, kötülüğü içimizde galiplere karşı kibirli bir
kale olarak korumamıza izin verir. Bu tür bir saptırmadan
yola çıkarak şu gibi cümlelerin kurulması mümkündür:
“Geçmiş yaratmış olan iradenin asli gücünü halen içimiz-
de taşımakta olduğumuzu bilmeliyiz ve aynı zamanda bu
güce inanmalı ve bunu varoluşumuza dâhil etmeliyiz. Her
ikisini de olduk; her ikisini de olmaya devam edeceğiz...,
gücünü içimizde taşıdığımız tüm tarihimizden başka bir şey
değiliz.” “Hürmet”, Almanya’nın genç kuşaklarını, yeniden
daha önceki gibi bir kuşak olmaya zorlayacaktır.

Hürmet kılığına bürünmüş dik kafalılık, içinde zevkle
kök saldıığımız ortak geçmişin içerdiği ve taşıdıkları anlam
itibarıyla hepsini sevmemek bir yana, birçoğunu varoluşu-
muza yabancı gördüğümüz için reddettiğimiz gerçeklikle-
rin tamamıyla birlikte tarihsel zemini bulandırır.

Kötülüğün kötü olarak kabul edilmesiyle, şu gibi cüm-

leler kurmak mümkün hale gelir: “yle diyebilmemiz için çok cesur, çok asil ve çok hogrl olmak zorundayız: Evet, bu korkunç şeyler de bizim gerçekliğimizin bir parçası ve öyle olmaya da devam edecek, ancak bunları kendi içimizde yaratıcı bir esere dönüştürme gücüne sahibiz. Kendi içimizde, vaktiyle sefil bir yolunu aırmılık şekline brnm olan korkunç bir gizli gücün bulunduğunu biliyoruz. Tarihi gemiimizin tamamını, münferit tarihsel suçların tamamından daha büyük bir hürmet ve sevgiyle seviyor ve sayıyoruz. Bu volkanı, bizi havaya uurabileceğini bilme riskiyle birlikte içimizde taşıyoruz; ancak yalnızca bunu zapt etmeyi becerebilirsek özgürlüğümüzün son mntıkasının bize ilk kez aılacağına da inanıyoruz: Diğer herkesle birlikte, ruhumuzun insani eylemi olacak şeyi gerçekleştirme olasılığının tehlikeli gücünün farkındayız.”

Bu, –kötü bir irrasyonalizm felsefesinden doğmuş ve– bir karar vermeksizin varoluşsal bir tesviye sürecine kalbini açma yönünde yapılmış akıl elici bir çağrıdır. “Ehliletirmek” son derece yetersizdir. nemli olan “eimin” kendisidir. Bu seçim yapılmazsa, kötülüğün dik kafalılığı anında canlanır ki bu da *pecca fortiter* [cesurca/korkmadan ileyin günahlarınızı] demekle sonuçlanmak zorundadır.

Kibirli dik kafalılığın başka bir türü, soğukkanlılıkla incelenmesi gereken felaketten ve apaçık kötülükten, ruhumuzu gizleyen sahte bir görkem yaratan estetik bir bakış açısıyla, bütün bir nasyonal-sosyalizmi “tarih felsefesi açısından” onaylayabilir:

“1932 baharında Alman bir filozof, on yıl içinde dünyanın siyasal açıdan yalnızca iki kutup tarafından –Moskova ve Washington tarafından– yönetileceği, bu arada

Almanya'nın siyasi-coğrafi bir kavram olarak anlamsız hale geleceği ve yalnızca manevi bir güç olarak varlığını sürdürceği kehanetinde bulundu.

1918 yenilgisinin, kendisi için daha büyük bir birleşme, hatta yüce Alman birliği beklentilerini açığa çıkardığı Alman tarihi, kehanette bulunulan ve sonunda da fiilen gerçekleşen eğilime –dünyayı iki kutba bölerek basitleştirme eğilimine– karşı çıktı. Alman tarihi, kendi ulusal hedefine yine de ulaşabilmek için, dünyadaki bu eğilime karşı yalıtık, başına buyruk ve muazzam bir gayret sarf etmek üzere kendi içine çekildi.

Alman filozof, Amerikan-Rus dünya hâkimiyetinin başlangıcı için biçtiği on yıllık vade kehaneti konusunda haklı idiyse, Almanya'nın buna karşıt girişiminin son derece hızlı temposu, telaşı ve şiddeti anlaşılabilir bir hadiseydi: Bu, içeriden bakıldığında mantıklı ve büyüleyici, ancak tarihsel açıdan geç kalmış bir isyanın temposuydu. Bu temponun, sonunda yalıtılmış, katıksız bir cinnete nasıl vardığına geçtiğimiz aylarda hep beraber şahit olduk. Bir filozof, vardığı hükmü kayıtsızca ifade eder: Alman tarihi sona erdi; şimdi Washington-Moskova devri başlıyor. Almanlarınkı gibi büyük ve özlem dolu bir tarih, bu tür bir akademik karara hemen “Tamam o zaman, Âmin” diyecek değildir. Yalazlanır, derin bir heyecanla karşı koyar ve saldırır, inanç ve nefretten oluşan vahşi bir kargaşa içinde kendini uçurumdan aşağı atar.”

Kişisel olarak çok saygı duyduğum bir adam, 1945 yılında, kasvetli duygulardan oluşan bir şaşkınlık içinde, böyle yazıyordu.

Bütün bunlar gerçekte arınma değildir; aksine, farkında olmadan başka bir karmaşaya düşmektir. Bu tür düşünceler –hem kendi kendini küçük düşürmek, hem de dik kafalı-

lık– kurtuluş gibi bir duyguyu bir anlığına uyandırabilir. Nihayet yolunuzu bulduğunuza inanırsınız; ancak gerçekte tam bir çıkmaz sokağa sapmışsınızdır.

Burada artan ve gerçek bir dönüşüm imkânına karşı müstahkem bir mevki oluşturan şey, duyguların pisliğidir.

Dik kafalılığın bütün türleri saldırgan bir suskunluk içerir. Gerekçeler çürütülemez bir nitelik kazandığında kişi kendi içine çekilir. Kişi, kendine güvenini, acize kalan son güç olan suskunluktan alır. Güçlü olanı incitmek için suskunluk sergilenir. Suskunluk, bir restorasyon planlamak için, siyasi açıdan iktidar araçlarını ele geçirme yoluyla –her ne kadar bu araçların, dünyanın yok etme aygıtlarını üreten dev endüstrilerinde pay sahibi olmayan insanların ellerinde olması gülünç olsa da– ve manevi açıdan hiçbir suçu kabul etmeyen kendi kendini haklı çıkarma tavrı aracılığıyla gizlenir: Kader hükümünü benim aleyhime verdi; anlamsız bir maddi üstünlükle karşı karşıyaydım; şerefli bir yenilgiydi; kendi içimde sadakat besliyorum ve kahramanlığa eğilim duyuyorum. Ancak bu tür bir davranışa giden yolda, hayali düşünceler içinde ve vaktinden evvel coşup mest olmakla içimizdeki zehrin miktarı artar: “Henüz yumruk ve tekmeyle değil” ... “günü geldiğinde, çünkü biz...”.

c) Kendi İçinde Doğru Olmakla Birlikte, Suçluluk Sorunu Açısından Önemli Olmayan Hususiyetlere Sapma

İçinde bulundukları sıkıntıya bakarak bazıları şöyle düşünüyor: Yardım edin ama kefareten bahsetmeyin. Çektiğimiz korkunç sıkıntı bizi mazur gösteriyor zaten. Şöyle şeyler işitiyoruz:

“Bombalı terör unutuldu mu? Milyonlarca masum insa-

nin hayatına, sağlığına ve tüm değerli malvarlıklarına mal olmuş olan bu terör, Alman topraklarında işlenen suçlar için bir misilleme sayılmamalı mı? Gökyüzüne yakaran göçmenlerin sefaleti, silahsızlanmayı sağlayacak bir etki yaratmamalı mı?”

“Güney Tirollü bir kadını, otuz yıl önce genç bir kızken Almanya’ya geldim. Almanların acısını ilk günden son güne kadar paylaştım; darbe üstüne darbe yedim; fedakârlık üstüne fedakârlık yaptım; zehir dolu kupayı son damlasına kadar içtim* ve şimdi kendimi, hiç yapmadığım şeylerden dolayı başkalarıyla birlikte suçlu durumda buluyorum.”

“Bütün bir halkın üstüne çöken sefalet öylesine devasa ve o kadar tahayyül edilemez bir boyut kazanmış durumda ki yaraya daha fazla tuz basmaya gerek kalmıyor. Halkın kesinlikle suçsuz olan kesimleri, belki de gerçek bir kefaretin gerektirdiğinden çok daha fazlasını çekti.”

Gerçekten de yaşanan felaket, felaket getirmiştir. Herkes şikâyet etmektedir ve şikâyet etmekte haklıdır: Toplama kamplarından ya da zulümden kurtarılanlar ve çektikleri korkunç acıları hatırlayanlar; sevdiklerini acımasız yöntemler sonucu kaybedenler; neredeyse ümitsiz bir durumda yollara düşen, tahliye edilmiş ve göçmen milyonlarca insan; tasfiye edildikleri için müzayakaya düşmüş Nazi partisi yoldaşları; yıllarını bu uğurda harcamış ve milyonlarcası öldürülmüş Amerikalılar ve diğer müttefikler; nasyonal-sosyalist Almanya’nın teröre dayanan egemenliğinde zulme uğramış olan Avrupalı halklar; yabancı bir dil çevresinde en zor şartlar altında yaşamak zorunda kalmış Alman göçmenler; hepsi, hepsi...

Şikâyetçileri sayarken, bunların birbiriyle ne kadar ilgi-

* *Almanca den bitteren Kelch bis zur Neige leeren*: “Korkunç bir şeye sonuna kadar göğüs germek” anlamına gelen bir deyimdir. —çn

siz olduklarının hissedilebilmesi maksadıyla muhtelif grupları yan yana koydum. Acı, varoluşu tahrip eden bir olgu olarak her yerde görülmekle birlikte, içinde bulunduğu bağlama göre, özü itibarıyla farklılık gösterir. Hepsini aynı şekilde temize çıkarmak, haksız bir tavır olacaktır.

Genel olarak bakıldığında şu, bir vakiadır: Halklar arasında şu anda en büyük acıyı çekenler biz Almanlar olsak da, olayların 1945'e kadarki gelişiminde en büyük sorumluluğu taşıyanlar da bizleriz.

Bu nedenle biz, bireyler olarak, kendimizi temize çıkarmakta acele etmemeliyiz; alinyazısının kurbanları olarak kendimize acımamalıyız; çektiğimiz acıdan dolayı övülmeyi beklememeliyiz. Aksine kendimize sorular sormalı, kendimizi acımasızca analiz etmeliyiz: Nerede yanlış hislere kapıldım, yanlış düşündüm ve yanlış davrandım? Suçu başka şeylerde ve başkalarında değil, mümkün olduğunca kendi içimizde aramalı, acıya sığınmamalıyız. Bu, dönüş yapma kararından sonra ortaya çıkacaktır.

d) Umumiyete Sığınma

Bütün [*das Ganze/the whole*], beni aşan ve üzerinde hiçbir tesir yaratamadığım bir vakıa olarak gözüktüğü için (ki bu nedenle kişisel anlamda hiçbir suçum da yoktur) birey olarak kendime önemsiz görünmem, yanıltıcı bir rahatlama sağlar. Bu durumda, herkesin gözünde, acz içinde katlanarak ya da acz içinde katılarak yaşarım. Artık kendi içimden geldiği gibi yaşamam. Buna ilişkin birkaç örnek vermek gerekirse:

1. Tarihin ahlaki anlamda bütüncül yorumu, genel olarak bir adalet beklentisine yol açar: "Dünya üzerinde bütün suçların acısı çıkar".

Topyekûn bir suçla baş başa kaldığımı bilirim. Bu durumda kendi eylemimin hemen hemen hiçbir önemi yoktur. Eğer kaybeden bensem, genel olarak metafizik bir çıkış yolunun olmaması sarsıcıdır. Eğer kazanan bensem, kazandığım başarıya ek olarak, daha iyi olmaktan kaynaklanan vicdan rahatlığına da sahibimdir. Kişinin birey olarak kendisini ciddiye almaması eğilimi, ahlaki dürtüleri felç eder. Hem kendi kendini küçük düşüren suç itirafının kibri, hem de ahlaki zaferin kibri, her bireyin içinde mevcut, gerçekten insani ödevden kaçınmaya yol açar.

Ne var ki tecrübe, tarihin ahlaki açıdan bu topyekûn kavranışı ile tezat oluşturur. Olayların gidişatı asla tek anlamlı değildir. Güneş, haklı kadar haksız da aydınlatır. Şansın ve eylemlerin ahlakiliğinin dağılımı, karşılıklı bir bağlantıya sahipmiş gibi görünmemektedir.

Ancak, ters yolu izleyerek adaletin olmadığını söylemek de, bunun tam zıttı olan yanlış bir toptancı hüküm olurdu.

Doğru, bazı durumlarda devletin eylemleri ve içinde bulunduğu koşullar, şu silinmez duyguya kapılmamıza yol açabilir: “Bunun sonunun iyi olmasına olanak yok”, “gün gelecek, bunun hesabı ödenecek”. Ancak bu duygu adalete itimat ettiği anda, yanılğı ortaya çıkar. Adaletin gerçekleşmesi kesin değildir. İyi ve doğru olan, kendi kendine ortaya çıkmaz. Birçok durumda zarar giderimi bir yana bırakılır. Yıkım ve intikamdan, suçlular kadar suçsuzlar da payını alır. En saf irade, kayıtsız şartsız hakikatperestlik, en büyük cesaret, eğer durum elvermezse sonuçsuz kalabilir. Ve pasif kalan bazıları, başkalarının eylemleri sayesinde, hiç hak etmemelerine rağmen, kendilerini uygun bir durumda bulabilirler.

Metafizik bir hakikati içermesi mümkün olsa da, topyekûn suçluluk ve suçluluk-kefarete bağıntısına yakalan-

miş olma düşüncesi, kişinin, yalnızca ve bütünüyle kendisine düşen bir işten kaçınması yönünde bir teşvik oluşturabilir.

2. Nihayet dünyadaki her şeyin sonunun geldiği, sonunda başarısızlığa uğramayan hiçbir şeye teşebbüs edilmediği, yıkımın tohumlarının her şeyde bulunduğu yolundaki toptancı görüş, sonuçsuz kalmış her şeyi sonuçsuz kalmış diğer her şeyle, alçaklığı asaletle aynı başarısızlık düzlemine yerleştirir. Böylelikle başarısızlık da kendi ağırlığından soyulmuş olur.

3. Uğradığımız felaketi, bizden başka herkesin suçu yüzünden gerçekleşmiş bir felaket olarak yorumlayarak buna, yeni bir tekilliğin inşası ile metafizik bir ağırlık vermiş oluyoruz: Yüzyılın felaketinde, Almanya temsili bir kurbandır. Herkes adına acı çeker. Herkesin suçu Almanya'da patlak verir ve Almanya herkes adına kefaret eder.

Bu, gerçekte kendi gücünün yettiği ciddi görevi yerine getirmekten, yani kavranabilir alan içinde ilerleme kaydetme görevinden ve manevi dönüşümden caydırmaya hizmet eden yanlış bir coşkidur. Bu, mesafeli duruşuyla bireysel öz-varoluşun [*Selbstsein*] çekirdeğinden hareketle kendini gerçekleştirmekten elini eteğini çeken “estetik alana” meyleden bir kaymadır. Bu, yeni birtakım yollar kullanarak yanlış bir kolektif öz-değer-duygusu [*Selbstwertgefühl*] yaratma aracıdır.

4. Biz Almanların üzerine çöken korkunç acı karşısında “cezamızı çekiyoruz” diye haykırmamız, bizi suçluluktan kurtaran bir şey gibi görünüyor.

Burada bir ayrım yapmalıyız: Bir suçun cezası çekilir;

siyasi bir sorumluluk barış antlaşması yoluyla sınırlanır ve böylelikle bir son bulur. Bu iki husus söz konusu olduğunda, bu düşünce mantıklı ve doğrudur. Ancak, yalnızca kendi toplumu içinde yaşayan birey tarafından kendi suçu olarak kavranacak ahlaki ve metafizik suçların, tabiatları gereği cezaları çekilmez. Hiçbir zaman sona ermezler. Bu suçların failleri, bütün yaşamları boyunca devam edecek bir sürece adım atmışlardır.

Biz Almanlar, burada bir alternatifle karşı karşıyayız: Ya dünyanın geri kalanının işaret ettiği değil, aksine vicdanımızın sürekli dile getirdiği suçun üstlenilmesi, biz Almanların benlik duygularının temel bir özelliği haline gelecektir – ki bu durumda ruhumuz dönüşüm yoluna girecektir. Ya da kayıtsız, çıplak yaşamın bayağılığına batacağız. Bu durumda içimizde hiçbir asli dürtü uyanmayacaktır; bu durumda varoluşun gerçek doğası ortaya çıkmayacaktır; bu durumda yüce manzum eserlerimizin ve sanatımızın ve müziğimizin ve felsefemizin aşkın [*transzendent*] anlamını duymayacağız.

Suçluluk bilincinin derinliklerinden gelen arınma yolu olmaksızın, Almanlar için gerçekleştirilecek bir hakikat de olamaz.

2. Arınmanın Yolu

Arınma, her şeyden önce, zararı gidermek üzere eylemde bulunmak anlamına gelir.

Siyasal açıdan bu, içten gelen bir onaylamayla, hukuksal olarak tanımlanmış icraatlar yapmak, Hitler Almanyası'nın saldırdığı halkların uğradıkları yıkımın kısmen telafi edilmesi için feragatte bulunmak anlamına gelir.

Bu tür bir performansın ön koşulu, yükün adil dağılı-

mini sağlayacak hukuki form dışında, yaşam, çalışma yeteneği ve çalışma imkânıdır. Galibin siyasal eylemlerinin bu ön koşulları tahrip etmesi durumunda, siyasal bir nitelik taşıyan zararı giderme iradesinin felç olması kaçınılmazdır. Zira bu durumda, zararı giderme amacı taşıyan bir barış değil, savaşın daha fazla tahribatı amaçlayarak sürdürülmesi söz konusu olacaktır.

Mamafih, zararı giderme bundan daha da fazlasını ifade eder. İştirak ettiği suçtan manevi olarak etkilenen herkes, hukuksuz rejimin keyfi davranışları sonucu oluşan haksızlıklara maruz kalan herkese yardım etmek isteyecektir.

Burada, birbiriyle karıştırılmaması gereken iki farklı motivasyon vardır: Bunlardan ilki, sebebi ne olursa olsun, sırf yakın olduğu ve yardım istediği için sıkıntıda olanlara yardım etmeyi teşvik eder. İkincisi bizden, Hitler rejimi tarafından sınır dışı edilen, söyulan, yağmaya uğrayan, eziyet edilen ve sürgüne gönderilenlere özel bir hak tanımamızı talep eder.

Bunların ikisi de tamamıyla haklıdır; ancak motivasyonlarında bir farklılık vardır. Suçluluğun hissedilmediği yerde, her türlü sıkıntı derhal aynı düzlemde ele alınır. İşlenen suçta benim de payımın olması durumunda, eğer suçumu telafi etmek istiyorsam, dara düşen kurbanlar arasında bir ayırım yapmam gerekir.

Telafi etme yoluyla arınma, kaçınılmaz bir şeydir. Ancak arınma, bundan çok daha fazlasını ifade eder. Telafi dahi, cidden arzulanan bir şey değildir ve etik amacını yalnızca arındırıcı dönüşümümüzün sonucu olarak yerine getirir.

Suçun açıklığa kavuşturulması, aynı zamanda yeni yaşamımızın ve bu yaşamın taşıdığı imkânların açıklığa kavuşturulmasıdır. Ciddiyet ve karar buradan doğar.

Bu gerçekleştiği anda hayat, sakince ve keyifle tadı çıka-

rılması gereken bir şey olmaktan çıkar. Varolmanın mutluluğunu, bize bahşedildiği kadarıyla, göz açıp kapayıncaya kadar geçen anlar arasında, soluklandığımız aralarda yakalamak isteriz; ne var ki bu mutluluk varlığımızı doldurmaz; aksine melankolik bir arka planın üzerindeki sevimli bir büyü olarak kabul edilir. Yaşam, esas itibarıyla yalnızca, bir görev tarafından tüketilmek üzere izin verilen bir şeydir.

Bunun doğurduğu sonuç, mütevazı bir tevekküldür. Aşkınlık karşısındaki tavrımızda, beşeri anlamda sonlu ve mükemmellikten aciz olduğumuzun bilincine varırız.

O zaman, güç istenci olmaksızın, şefkatli bir mücadele içinde hakikati tartışmayı ve hakikat içinde birbirimizle bağ kurmayı becerebiliriz.

O zaman, saldırgan olmayan suskunluklar mümkün hale gelir –suskunluğun basitliğinden, ifade edilebilir olanın netliği doğacaktır.

O zaman, hakikat ve meşguliyetten [*Tätigkeit*] başka hiçbir şey önem taşımayacaktır. Kurnazlığa kaçmadan, kaderimiz neyse ona katlanmaya hazırızdır. Meydana gelen her şey, yaşadığımız süre boyunca, bu dünyada tamamlanması mümkün olmayan insani bir ödev olarak varlığını sürdürür.

Arınma, kişinin bir insan olarak tutacağı yoldur. Suçluluk düşüncesinin gözler önüne serilmesi vasıtasıyla arınma, bunun üzerinde yalnızca bir uğraktır. Arınma öncelikle dışsal eylemler aracılığıyla, büyü aracılığıyla gerçekleşmez. Arınma, daha ziyade, hiçbir zaman sona ermeyen, kişinin mütemadiyen kendini oluşturduğu manevi bir süreçtir. Arınma, özgürlüğümüze ilişkin bir sorundur. Herkes, her seferinde, saflıkla bulanıklık arasında bir seçim yapacağı yol ayrımına gelir.

Arınma herkes için aynı şey değildir. Herkes kendi yolunu tutar. Kimse başkasının hangi yolu tutacağını öngö-

remez ve ona doğru yolu gösteremez. Genel düşünceler, yalnızca insanların dikkatlerini çekebilir ya da belki onları uyandırabilir.

Tartışmaların sonuna gelmişken, arınmanın nelerden oluştuğunu sorarsak, şimdiye kadar söylenmiş olanların ötesinde somut bir yanıt vermek mümkün görünmüyor. Eğer bir şey, rasyonel iradenin amacı olarak gerçekleştirilemiyor, aksine, manevi bir eylemin önayak olduğu bir dönüşüm olarak ortaya çıkıyorsa, yapılabilecek olan şey yalnızca, şu belirsiz ve kapsamlı deyimleri tekrarlamaktır: Aydınlanma ve şeffaflıkla manevi yücelme –insan sevgisi.

Suçta gelince, burada izah edilen fikirleri enine boyuna düşünmek, tutulacak yollardan biridir. Bunlar yalnızca soyut bir biçimde düşünülmemeli, somut olarak yerine getirilmelidir; kişi, bunları tüm varlığıyla hatırd tutmalı, kendine mal etmeli ya da reddetmelidir. Arınma, bu icra edimi ve bu edimin peşi sıra gelenlerdir. Son anda ilave olan, yeni bir şey değil...

Arınma, aynı zamanda, siyasal özgürlüğümüzün önkoşuludur. Zira dayanışma ve ortak sorumluluk bilinci –ki bunlar olmadan özgürlük de söz konusu olamaz– ancak suçluluk bilincinden doğabilir.

Siyasal özgürlük, bir halk içindeki bireylerin çoğunluğunun kendilerini, topluluklarının güttüğü politikadan dolayı müştereken sorumlu hissetmeleriyle –yalnızca bunu arzu etmeleriyle ve başkalarını paylamalarıyla değil–, gerçeği görmeyi ve yalnızca başkalarının kötücül iradeleri ve aptallıkları yüzünden gerçeğe dönüştürülemeyen dünyevi cennete dair, politikada yanlış bir biçimde gündeme getirilen inanca uygun olarak hareket etmemeyi kendilerinden talep etmeleriyle; politikanın daha ziyade, özgürlük gibi bir

varoluş idealinin kılavuzluğunda, somut dünyada, her defasında, geçit veren yolu aradığını bilmeleriyle başlar.

Kısacası: Ruhu arındırmadan siyasal özgürlük söz konusu olamaz.

Manevi arınmayla suçluluk bilinci zemininde ne kadar ilerleme kaydettiğimizi, bize yönelik ahlaki saldırılar karşısındaki tavrımıza bakarak anlayabiliriz.

Suçluluk bilincinden yoksun olursak, her saldırıya bir karşı saldırıyla tepki gösterir dururuz. Ancak içten gelen bir titremeye yakalanacak olursak, dışarıdan bize yönelecek saldırı, bizi yüzeysel olarak yalayıp geçer. Bu saldırı, canımızı acıtıp kalbimizi kırabilir, ama ruhumuzun derinliklerine dek nüfuz edemez.

Suçluluk bilincinin sahiplenilmesi durumunda, yanlış ve haksız suçlamaları sükûnetle karşılarız. Zira kibrimiz ve dik kafalılığımız eriyip gitmiştir.

Kim varoluş bilincini dönüşüme uğratacak şekilde gerçekten suçluluk hissediyorsa, başka insanlar tarafından ona yöneltilen suçlamalar, onun üzerinde, zararsız nitelikleriyle can yakmaktan uzak bir çocuk oyunu gibi bir etki bırakır. Gerçek suçluluk bilinci, batmış bir diken olduğu için, kişinin öz-bilinci yeni bir biçim almaya zorlanır. Bu durumda, bu tür suçlamaları işittiğimizde, suçlayan kişinin ne kadar ilgisiz ve bilgisiz olduğunu görerek, daha ziyade onun adına kaygılanırız.

Ruhumuzun bir iç-aydınlanma ve dönüşüm yaşamaması durumunda, savunmasız acz halindeki duyarlılık, olsa olsa artar. Psikolojik dönüşümlerin yaydığı zehir, bizi manevi açıdan yıkabilir. Suçlamalara katlanmaya, işittikten sonra bunları sınamaya hazır olmalıyız. Kendi düşüncelerimizi

denetlemeye hizmet ettiği için, bize yönelik saldırılardan uzak durmak yerine, bunlara yönelik bir arayış içinde olmalıyız. Tavrımız kendini ispat edecektir.

Arınmak bizi özgürleştirir. İnsan, kendi varoluşunun kılavuzluğunda hesaplanamayacak kadar ileri gidebilse de, olayların akışı kimsenin elinde değildir. Belirsizlik varlığını sürdürdüğü ve yeni ve daha büyük bir felaketin yaşanması olasılık dâhilinde bulunduğu için, suçluluk bilincinde yaşanan dönüşümün tabii sonucu asla varoluşun yeni bir kısmetle ödüllendirilmesi olmadığı için, yalnızca arınma aracılığıyla, bizi bekleyen şeylere hazır olmak üzere özgürleşebiliriz.

Yalnızca arı [saf] bir ruh, topyekûn çöküş karşısında, 'mümkün olan' uğruna, yorulmak nedir bilmeden, dünya üzerinde faal durumda bulunabilmek amacıyla, bu tür bir gerilim içinde hakikaten yaşayabilir.

Dünya olaylarını gözlemlediğimizde, Yeremya'yı düşünssek iyi ederiz. Kudüs'ün yakılıp yıkılmasından, devletin ve ülkenin elden gitmesinden sonra, Yeremya, Mısır'a kaçmakta olan son birkaç Yahudi tarafından zorla birlikte götürülürken, insanların, kendilerine Yehova'dan daha çok yardım edeceğini umdukları için İsis'e nasıl kurbanlar sunduklarını görmek zorunda kaldığında, müridi olan Baruch ümitsizliğe düşmüş. Yeremya ise şöyle demiş: "Yehova der ki: İşte, yaptığımı yıkarım; diktiğimi sökerim ve sen kendin için büyük bir şey mi istiyorsun? İsteme!" Bu ne demektir? Tanrı'nın varlığı yeterlidir. Her şey yok olsa da Tanrı kalır; sabit olan tek nokta budur.

Ancak ölüm karşısında son derece doğru olan şeyler, insanın yorgunluk, sabırsızlık ve ümitsizlik içindeyken bunlara vaktinden evvel balıklama dalması durumunda, vahim bir ayartıya dönüşür. Zira sınırın eşiğindeki her tavır, hayat devam ettiği sürece, her an, halen mümkün olanı yakala-

mak üzere şaşmaz bir basiret tarafından taşınması halinde doğrudur. Bizim payımıza düşen, tevazu ve haddini bilmektir.

“SUÇLULUK SORUNU” HAKKINDA 1962 TARİHLİ SONSÖZ

Bu yazının taslağı 1945'te yapıldı; Ocak ve Şubat 1946'daki konferanslarda sunuldu ve ardından yayımlandı. Bir yazı okunurken, yazılmış olduğu zamanı hatırla tutmak zorunludur. O zamanlar suçlamalar, biz Almanların üzerine dolu gibi yağıyordu. Amerikalı askerlerin resmi görevleri dışında bizimle konuşmaları yasaklanmıştı. Nasyonal-sosyalist Almanya'nın işlediği suçlar ilk kez bütün halka açık hale geliyordu. Bu planlılık-programlılıktan ve suçların kapsamından benim de haberim yoktu. Aynı zamanda, günlük yaşamdaki sefalet, kendi evinde oturanlar, her yere nakledilen savaş esirleri ve mülteciler açısından korkunç boyutlara ulaşmıştı. Çaresizlik ve suskunluk, bastırılmış öfke yahut, kısa bir süreliğine de olsa, aynı zamanda düpedüz ruhsuzluk hâkim olmuştu. Birçok kişi, kendileri için galiplerden menfaat elde etmeye çalışıyordu. Perişanlıkla saygısızlık el ele gidiyordu. Aile içindeki ve arkadaşlar arasındaki dayanışma neredeyse tek sığınak haline gelmişti.

Yazı, öz-bilince, açıkça farkına varılan suçların üstlenilmesinde mündemiç erdeme giden yolu bulmaya hizmet etmeliydi. Yazı, aynı zamanda galip güçlerin suç ortaklıklarına da işaret ediyordu; kendimizi temize çıkarmak için değil; bilakis, hakikat uğruna ve aynı zamanda, politikada herkes için acı sonuçlar doğurmuş olan olası bir kendini beğen-

mişliğe sessizce karşı koymak için. Böyle bir yazının işgal rejimi altında yayımlanabilmiş olması, bu rejimin daha baştan itibaren zihinlere nasıl bir özgürlük getirdiğini gösterir. Meşhur bir Amerikalı bana o zamanlar, bu yazının en az Almanlar kadar Müttefik güçleri de hedef aldığını söylemişti. Biz Almanların, özgüvenimizle yeniden kendimize gelebilmemizi sağlayacak temiz bir hava bulmak için uğraşmıştım. Bu temiz hava galiplerle, insanların insanlarla kurduğu gibi, yeni bir bağlantı kurmamızı sağlamaya yardım edecekti.

O zamanlar enformasyonun kıt olmasına rağmen, ince-likli yöntemleriyle, topyekûn yalan üzerine kurulu olmasıyla ve caniyane güdülerıyla nasyonal-sosyalist rejimin ana hatları, bilmek isteyen herkes için açıktı. Almanların yenilenmesi yönünde ilk adım atılmalıydı. Bu yazıdaki tartışmaları, esaslı bir istisna dışında, bugün dahi hâlâ doğru buluyorum: O zamanlar yeni başlamış olan Nürnberg Davaları'na ilişkin görüşümde ise kritik bir noktada yanıldım.

Anglosaksonların fikri muhteşemdi. O zamanlar bize, insan dünyasını dönüşüme uğratacak bir şey, gelecekte günümüze ışık tutuyor gibi gelmişti: En büyük devletlerin güç birliği yapmasıyla, açıkça tanımlanmış olan suçların intikamının kesinlikle alınacağı bir dünya hukuku [*Weltrecht*] ve dünya durumu [*Weltzustand*] yaratılmaktaydı. Hiçbir politikacı, hiçbir subay ve hiçbir memur gelecekte hikmet-i hükümet fikrini [*Staatsräson*] ya da verilen emri mazeret olarak ileri süremeyecekti. İster hükmedenlerin eylemleri olsun, isterse farklı düzeylerden işbirlikçilerinki, bir devletin insanlar aracılığıyla bulunduğu bütün eylemler kapsam altına alınıyordu. Eskiden, sanki kutsal, insanüstü bir varlıkmışçasına devlet, her türlü sorumluluktan kurtarılıyordu. Şimdi ise herkes eylemlerinden dolayı bizzat he-

sap vermek durumundaydı. Devletin işlediği suçlar, aynı zamanda belirli, münferit kişilerin işledikleri suçlardı. Emir ve itaatte bir zorunluluk ve onur söz konusudur; ancak eğer itaat eden, emir gereği bir suç işlediğini biliyorsa itaat edimi gerçekleştirilmemelidir. Resmi bağlamda edilen yemin yalnızca, hedefleri ve zihniyeti konusunda kendini açıkça ifade eden ve kendini bunlar üzerine temellendiren bir toplumun anayasasını ya da dayanışmasını konu alıyorsa mutlak bir karakter taşır; söz konusu yemin, siyasi ya da askeri mevkidekilere yönelik bir sadakat yemini değildir. Kişisel sorumluluk hiçbir noktada sona ermez. Şiddetli uyuşmazlıklar her halükarda ortaya çıkabilir; ancak suç söz konusu olduğunda, mesele gerçekte her zaman basittir. Suçun başladığı nokta, suça ilişkin olasılığı ve suçun başlangıç olgularını gördüğüm ve buna rağmen suça iştirak ettiğim andır. “Almanya, uyan; Yahudi, geber!”, “burada kelleler yuvarlanacak!” diye slogan atıldığı zaman, Hitler Potempa katilleriyle dayanışma amacıyla telgraf gönderdiği zaman, henüz hiçbir eylem vasıtasıyla iştirak halinde suç işlenmemiş olsa dahi, vicdanımız dile gelmek zorundadır. Ancak kim, bunun akabinde suç emri verir ya da suç işlerse, bu fikir uyarınca, kişisel olarak, dünya devletler topluluğu tarafından yargılanacaktır. Barış, bu gibi bir tehdit altında güvenceye alınacaktır. İnsanlık, herkes tarafından kavranabilecek bir yaşam düsturu çerçevesinde birleşecektir. Bizim bugüne kadar maruz kaldığımız şeyler bir daha tekrarlanmayacaktır: Kendi devletleri tarafından onurlarından yoksun bırakılan, insan hakları ihlal edilen, toplumdan ihraç edilen ya da öldürülen insanların, daha üstün bir devletler topluluğunun korumasını bulamamaları artık söz konusu olmayacaktır. Özgür devletlerin Hitler’le aşıkane ilişkiler kurması ve Almanlara ihanet etmesi, bu devletlerin bölük bölük Ber-

lin'deki Olimpiyatlara gelmeleri, bilimsel kongrelerde ve kültür festivallerinde, nasyonal-sosyalist devletin izin verdiği kişilerin kabul edilmesi, diğerlerininse ihraç edilmesi gibi olaylar bir daha tekerrür etmeyecektir. Almanya'da yaşanmış olanlar bir daha asla tekrarlanmayacaktır. Özgür Batılı devletlerin, 1933'ten ve şiddetli bir artışla 1934'ten bu yana işlenen suçları, dayanışma içinde öncelikle barışıl araçlarla geri pskrtmeyerek, uyuşuk bir "içişlerine karışmama" politikasıyla sineye çekmeleri bir daha söz konusu olmayacaktır. Halkı kültür, gelenek ve Batılı yaşam anlayışı bağlamında diğer halklarla akraba olan bir devlette, bu halk kendi kusuruyla dahi olsa, bir felakete uğrayarak aciz ve perişan bir vaziyette totalitarizmle baş başa kaldığı zaman, tabii bir felakette nasıl yüz üstü bırakılamazsa, kendi terörist iktidar sahipleri karşısında da yüz üstü bırakılmamalıdır.

Artık yeni bir ağ başlamalıydı. Daha da gelişmesini umduğumuz bir mahkeme kurulmuştu. İnsanlığın ezelden beri duyduğu hasret, gerçekleşeceği bir yol görmeye başlamıştı. Evet, pek naif bir yoldu bu. Yaşadığım yıllara bakmayarak ve politika hakkında epeyce düşünmüş olmama rağmen, ben de bu yolu tuttum. O zaman yaşadığım belirsizliğin sonradan farkına vardım ve bu konu hakkındaki düşünce mi değiştiriyorum.

Mahkemede, totaliter hkimiyet formuna sahip bir devlet olarak nasyonal-sosyalist devletten hiç de farklı olmayan Bolşevik Rusya vardı. Yani mahkemenin üzerine kurulu olmasını gerektiren hukuku fiilen asla tanımayan bir yargıç, oturumlara katılıyordu. Mahkeme, coğrafı anlamda mevzii olarak bilinen suçları incelemek zorunda değildi; ona düşen, yalnızca zanlıların eylemlerini incelemektir. "Bilinmeyenlerin" muhakeme edilmesinin kabul edilmediği davaların bu şekilde sınırlanması, zorlukların doğmasını

da engelliyordu. Dava prosedürü savaş tutsakları ile sınır-
lanmıştı. Batılı güçlerin savaşın seyri esnasında askeri bir
zorunluluk olmaksızın yaptıkları tahribat eylemleri de in-
celeme konusu yapılmamıştı.

Bunları 1945'te düşünmüş ama tartışma konusu haline
getirmemişim. Dresden ve Würzburg'un saçma sapan bir
biçimde tahrip edilmesi karşısında duyulan dehşete rağmen
şöyle diyordum kendi kendime: Her iki tarafın eylemleri
herhalde aynı ölçüte göre değerlendirilemez. Bütün gücünü
haydut bir devletin hizmetine sunmuş olan bir halk, artık
esirgenmeyi bekleyemez. Boyunduruk altına alınan halkla-
ra mensup milyonlarca insanın köle işçi olarak Almanya'ya
taşındığı; Yahudileri gazla zehirlenecekleri yere götürmek
üzere her gün trenlerin sefer yaptığı; Batı'daki savaşın
Rotterdam'ın merkezinin tahrip edilmesiyle başladığı ve –
Coventry yok edildiği zaman– Hitler'in "şehirlerinizi yerle
bir edeceğim" dediği; dünyanın kendisini, Avrupa'nın bü-
yük bir kısmını ele geçiren haydut egemenliği karşısında
tehdit altında hissettiği yerde, dizginlerinden boşanmış bir
güç karşısında, daha alt düzeydeki merciler belki de itidal-
lerini koruyamadılar. Burada mesele, özgür devletlerin ege-
menliği ilkesi değildir; kendi devletleri tarafından muhte-
melen hiçbir şekilde onaylanmayan özel birtakım merciler,
Alman hükümetinin terörüne karşı Alman halkını hedef
alan terör eylemlerine girişmek amacıyla, planlı ve askeri
açıdan gereksiz tahribat eylemlerinde bulunabildiler; me-
sele budur. Bu suçlar da mahkeme önüne getirilebilseydi,
davayı dünya tarihi açısından önem taşıyan bambaşka bir
olaya dönüştürürdü ve harika olurdu. Bunu o zamanlar
böylece yazmam gerekirdi.

Dava önceleri Anglosakson hukuk düşüncesinin kıla-
vuzluğunda ikna edici bir seyir izledi. İlk davadaki sanık-

lara uygulanan muhakeme itiraz götürmez (daha sonraki Nürnberg Davaları'ndan bahsetmiyorum). İstenen şey, hakikat ve adaletti. Suçlar hukuksal olarak tanımlanmıştı. Ahlaki açıdan rezil eylemler değil, yalnızca bu suçlar mahkûm edilmeliydi. Bu nedenle Schacht'ın, von Papen'in, Fritsch'in eylemlerinin mahkeme tarafından ahlaki açıdan mahkûm edildiği belirtilmişse de, bu kişiler beraat etmişlerdir. Rus yargıcın, beraat kararını onaylamayarak muhalefet şerhi koymuş olması tipiktir. Düşük hukuk algısı, hukuksal olarak tanımlanmış olanı ahlaki olandan ayırmasına elvermiyordu. Diğer yargıçlar, erki ele geçirenlerin uyguladığı galipler hukukunu sınırlamayı ister ve bunu gerçekleştirirken, bu yargıç, yalnızca galip sıfatıyla hüküm veriyordu.

Ama yine de, umut yanıltıcıydı. Büyük fikir, geçmişte olduğu gibi, gerçeklik olarak değil, yalnızca fikir olarak belirmişti. Dava, dünyanın içinde bulunduğu bir durumu [Weltzustand] bir dünya hukuku [Weltrecht] temeline dayamadı.

Bu davanın verdiği sözü tutmamış olması, bazı kötü etkilerden dolayıdır. O zamanlar şöyle yazmıştım: "Nürnberg bir nimetten ziyade bir musibet faktörüne dönüşecek; sonunda dünya, bunun göstermelik ve şov niteliği taşıyan bir davaya dönüştüğü hükmüne varacak; buna izin verilmemeli." Bugünse bunun, şov niteliği taşıyan bir dava [Schauprozess] olmasa ve hukuksal formu itibarıyla kusursuz bir dava olsa da, göstermelik bir dava [Scheinprozess] olduğu hükmüne varmaktan kendimi alıkoyamıyorum. Bu dava, netice itibarıyla, galiplerin mağluplara karşı açtıkları ve galip güçlerin ortak hukuksal vaziyet ve iradelerinin dayanağından yoksun olan, *ad hoc* [bir seferlik] bir davaydı. Bu nedenle, olması gerekenin tam tersi bir sonuca ulaştı. Burada hukukun temeli atılmadı; aksine, hukuka güvensiz-

lik arttı. Meselenin önemi karşısında duyulan hayal kırıklığı sarsıcı boyutlardadır.

Ardındaki büyük fikre sıkı sıkıya bağlı olsak da, bu tecrübeyi elimizin tersiyle bir kenara itmemeliyiz. Kanun dışı güçler halen ölçüsüzce daha güçlü durumdalar. Bugün, dünya için, Nürnberg'de hedeflenmiş olan huzuru doğrucaca tesis etmek henüz mümkün görünmüyor. Kendilerini bu hukuka tabi kılmış büyük güçlerin iradeleri sayesinde tesis edilmiş olan hukuk tarafından garantiye alınan huzurun kendisi, bir önkoşulu gerektirir. Huzur, kaynağını salt güvenlik ve korkudan kurtulma güdülerinden alamaz. Huzur, sürekli riski göze alarak özgürlük yolunda gösterilen çabayla, daimi bir biçimde yeniden tesis edilmek zorundadır. Bu huzurun daimi bir biçimde gerçekleştirilmesi, manevi-ahlaki bir nitelik taşıyan onurlu bir yaşamı şart koşar. Böyle bir yaşam, huzurun temeli ve amacıdır.

Suçluluk Sorunu'nda Jaspers, suç türleri arasında yaptığı ayrımlar yardımıyla kolektif sorumluluğu siyasi birlik sorununa bağlar. Buna göre, demokratik bir siyasi kimlik ve gerçek bir toplumsal bütünleşme ancak ulusların kolektif sorumluluklarını yüklenmeleriyle birlikte gerçekleştirilebilir. Olumsuz bir geçmiş dahi toplumsal bir bağlılık kaynağına dönüşebilir. Bunun için yapılması gereken, karşılıklı ahlaki kınamalar yerine, kişilerin kendilerinin ya da atalarının işlediği suçlarla yüzleşmeleri, özgür bir kamusal iletişim ortamında diğerlerinin söylediklerine kulak kabartmaları, yeni görüşler benimsemeye açık kapı bırakmaları ve sorunlar hakkında uzun uzadıya düşünmeye hazır olmalarıdır. Jaspers, vaktiyle Almanlar kadar Müttefik Kuvvetleri de hedef tahtasına oturtan bu kitabıyla bellek ile demokratik siyasal kültür arasında bağ kuran anayasal yurtseverlik tartışmalarının temelini atıyor ve yeni bir siyasi birlik anlayışına giden yolun taşlarını döşüyor.

A. EMRE ZEYBEKOĞLU

“Peki ama neredeyse yetmiş yıl sonra bu kitap bizim için ne anlam ifade ediyor?”

Suçun daima geçmişte kalana dair olduğu doğrudur. Ama geçmişe ilişkin suç (*Vergangenheitsschuld*), o dönemi yaşayan kuşağa tümüyle sirayet etmiş bir suçtur. Söz konusu dönem çoktan tarihin tozlu sayfalarında kalsa bile, gölgesi şimdinin üstüne vurur ve sonraki kuşaklara da bir tür suçluluk ve sorumluluk duygusu bulaştırır. Geçmişimiz öyle kolayca kurtulabileceğimiz, yok saydığımızda veya unutmak istediğimizde bir duman halinde lambasına dönecek Alaaddin'in Cin'i değildir. Geçmişimiz sadece tarih değil, aynı zamanda bugünümüzün geleceğidir de.”

GÖKHAN YAVUZ DEMİR

Çeviren: A. Emre Zeybekoğlu

ithaki

www.ithaki.com.tr

facebook.com/ithakiyayin

twitter.com/ithakiyayinlari

14 TL

İnternet Satış:

www.ilknokta.com

